

**T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**YÜKSEK
LİSANS
TEZİ**

**VAKFİYELERİNE GÖRE XVI-XIX. YÜZYILLARDAKİ
KARAMAN VAKIFLARININ TAHLİLİ**

SERPİL ASAR

**TARİH ANABİLİM DALI
YENİÇAĞ TARİHİ BİLİM DALI**

NİSAN 2016

**VAKFİYELERİNE GÖRE XVI-XIX. YÜZYILLARDAKİ
KARAMAN VAKIFLARININ TAHLİLİ**

SERPİL ASAR

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
TARİH ANABİLİM DALI
YENİÇAĞ TARİHİ BİLİM DALI**

**GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

NİSAN 2016

Serpil ASAR tarafından hazırlanan “VAKFİYELERİNE GÖRE XVI-XIX. YÜZYILLARDAKİ KARAMAN VAKIFLARININ TAHLİLİ” adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından OY BİRLİĞİ / ~~OY ÇOKLUĞU~~ ile Gazi Üniversitesi TARİH Anabilim Dalında Yeni Çağ Tarihi Bilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Danışman: Prof. Dr. Hamza KELEŞ

Eğitim Fakültesi Tarih Eğitimi Bölümü , Gazi Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/~~onaylamıyorum~~

Başkan : Prof. Dr. Abdullah GÜNDOĞDU

Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Tarih Anabilim Dalı, Ankara Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/~~onaylamıyorum~~

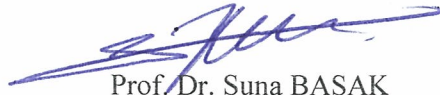
Üye : Doç.Dr. Mustafa ALKAN

Edebiyat Fakültesi, Tarih Anabilim Dalı, Yeni Çağ Tarihi, Gazi Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/~~onaylamıyorum~~

Tez Savunma Tarihi: 08/04/2016

Jüri tarafından kabul edilen bu tezin Yüksek Lisans Tezi olması için gerekli şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

Prof. Dr. Suna BAŞAK

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

ETİK BEYAN

Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu,

bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Serpil ASAR

08/04/2016

VAKFİYELERİNE GÖRE XVI-XIX. YÜZYILLARDAKİ
KARAMAN VAKIFLARININ TAHLİLİ

(Yüksek Lisans Tezi)

Serpil ASAR

GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Nisan 2016

ÖZET

Tez çalışması Ankara Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivinde bulunan 49 vakfiyeden faydalanılarak hazırlanmıştır. XVI-XIX. Yüzyılları arasında Karaman’da kurulmuş olan vakıfları, bu vakıfların şehirdeki dağılımını, vakıfların hizmet amaçları ve gelir kaynaklarını içermektedir. Tez dört bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde çalışmanın amacı kapsam ve sınırlılıkları üzerinde durularak vakıflar hakkında bilgi verilmiştir. Birinci bölümde Karaman şehrinin coğrafi konumu ve tarihi gelişimi üzerinde durulmuştur. İkinci bölümde Karaman’da kurulmuş olan vakıfların gelir kaynakları açıklanmıştır. Üçüncü bölümde Karaman vakıf kurucularının sosyal statüsü ve vâkıfların cinsiyeti hakkında bilgi verilmiştir. Dördüncü bölüm ise vakıfların hizmet amaçlarını açıklamaya yönelik olan bölümdür. Sonuç bölümünde, Karaman’da 16-19. Yüzyıllar içerisinde kurulmuş olan vakıfların Karaman’ın sosyal, kültürel, hukuki ve ekonomik gelişimine olan etkileri ve Osmanlı Devleti açısından bölgenin gelişimine katkıları üzerinde genel bir değerlendirme yapılmıştır.

Bilim Kodu : 1175
Anahtar Kelimeler : Osmanlı Devleti, Karaman, Vakıf
Sayfa Adedi : 86
Tez Danışmanı : Prof. Dr. Hamza KELEŞ

THE ANALYSIS OF KARAMAN FOUNDATIONS BETWEEN THE XVI-XIX
CENTURIES ACCORDING TO İTS WAQFIYYA

(Master Thesis)

Serpil ASAR

GAZI UNIVERSITY
INSTITUTE OF SOCIAL SCIENCES

April 2016

ABSTRACT

The thesis is based on 49 waqfiyya archived in Ankara Directorate General of Foundations. This thesis has inventoried and examined the foundations (waqf), established between the 16-19 centuries, the distribution of them in the city of Karaman as well as their objectives of service and sources of income. The thesis consists of four chapters. In the Introduction, it is explained, first of all, aims, scope and limitations of the study and then given the introductory information about foundations (waqf). The first chapter focuses on geographic location and historical development of province of Karaman. In the second chapter, it is explained the sources of income of the foundations established in Karaman. In the third chapter, it is given the information about social status of the founders as well as the kinds of foundations. The fourth section is intended to explain service objectives of the foundations. In the last chapter, it is evaluated the contribution of foundations, established between the 16-19 centuries in the province of Karaman to the development of province in terms of the social, cultural, legal and economic, and also to the development of region for Ottoman Empire.

Science Code : 1175

Keywords : Ottoman Empire, Karaman, Foundation (waqf)

Number of Pages : 86

Supervisor : Professor Hamza KELEŞ

TEŞEKKÜR

Tez hazırlama sürecinde bilgi ve tecrübeleriyle bana yol gösteren, araştırma konusunun belirlenmesinde ve çalışmanın tüm aşamalarında bana yardımcı olan kıymetli hocam Prof. Dr. Hamza KELEŞ'e şükranlarımı sunuyorum. Saygıdeğer hocam sayın Prof.Dr. Abdullah GÜNDOĞDU'ya araştırmanın değerlendirilmesinde yapmış olduğu katkılardan dolayı teşekkür ederim. Vakıf alanında engin tecrübe ve bilgi birikimiyle bana rehberlik eden değerli hocam Doç. Dr. Mustafa ALKAN'a verdiği destekten dolayı teşekkür ediyorum. Çalışmalarım sırasında bana her türlü imkan ve kolaylığı sağlayan Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi görevlilerine ve tezin ana kaynaklarının temini için destek veren Karaman Belediye Başkanlığı Kültür Sosyal İşler Müdürlüğü'ne teşekkürlerimi sunuyorum. Ayrıca çalışmalarım esnasında bana desteklerini esirgemeyen babam Ali Kaya KILINÇ, ablam Yurdagül Kılınç ADANALI'ya ve değerli eşim Hikmet ASAR'a teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖZET	iv
ABSTRACT.....	v
TEŞEKKÜR.....	vi
İÇİNDEKİLER.....	vii
ÇİZELGELERİN LİSTESİ.....	x
KISALTMALAR	xi
1.GİRİŞ	1
2. KARAMAN ŞEHRİNİN COĞRAFİ YAPISI VE VAKIFLARIN DAĞILIMI	7
2.1. Karaman Şehrinin Coğrafi Özellikleri	7
2.2.Karaman Şehrinin Tarihi Gelişimi	7
2.2.1.Karamanoğulları	8
2.2.2. Karamanoğlu –Osmanlı ilişkileri.....	10
2.3. Vakıflarının Şehirde Coğrafi Dağılımı.....	14
2.3.1. Karaman Mahalleleri	15
2.3.2. Vakıfların mahallelere göre dağılımı.....	20
2.4. Vakıfların Kronolojik Dağılımı.....	21
2.4.1. Yıllara göre vakıf sayıları	21
2.4.2. Aylara göre vakıf sayıları	22
3. KARAMAN VAKIFLARININ GELİR KAYNAKLARI	25
3.1. Vakıflara Ait Gelir Kaynakları.....	25
3.1.1. Gayrimenkuller	25
3.1.1.1.Meskenler.....	26
3.1.1.2. Zirai Alan ve İşletmeler	27

Sayfa

3.1.1.2.1. Araziler.....	27
3.1.1.2.2. Bağ ve bahçeler	29
3.1.1.2.3. Değirmenler.....	30
3.1.1.3. Ticarî yapılar ve işletmeler	31
3.1.1.3.1.Dükkanlar	32
3.1.1.3.2. Fırımlar	34
3.1.1.3.3. Hamamlar	34
3.1.1.3.4. Hanlar	35
3.1.2. Menkuller.....	35
3.1.2.1. Paralar	35
3.1.2.2. Arazi gelirleri	37
4. SOSYAL STATÜLERİ AÇISINDAN KARAMAN VAKIF KURUCULARI.....	39
4.1. Yönetici Sınıfın Kurduğu Vakıflar.....	40
4.1.1. Seyfiyeye Mensup Vakıf Kurucular	40
4.1.2. İlmiyeye Mensup Vakıf Kurucular	42
4.2. Reayanın Kurduğu Vakıflar	44
4.2.1. A'yân Vakıf Kurucular	44
4.2.2.Mesleği Belli Olmayan Vâkıflar.....	45
4.3. Cinsiyetlerine Göre Karaman Vakıf Kurucuları	47
4.3.1. Erkek vâkıflar	47
4.3.2. Kadın vâkıflar	47
5. HİZMET AMAÇLARINA GÖRE KARAMAN VAKIFLARI	49
5.1. Dinî Kurum ve Hizmetlerle İlgili Vakıflar.....	49
5.1.1. Camilere yönelik vakıflar	50
5.1.2. Mescitlere yönelik vakıflar	52

Sayfa

5.1.3. Tekke ve zaviyelere yönelik vakıflar.....	53
5.1.4. Tilâvet ve dua vakıfları.....	55
5.2. Eğitim-Öğretim Hizmetleriyle İlgili Vakıflar	57
5.2.1. Sıbyan mekteplerine yönelik vakıflar	57
5.2.2. Medreselere yönelik vakıflar	58
5.2.3. Kitaplara Yönelik Vakıflar	60
5.3. Sosyal Yardım Hizmetleriyle İlgili Vakıflar	61
5.3.1. Mahalle fakirlerine yönelik vakıflar	61
5.3.2. Avarız vakıfları.....	62
5.3.3. İt'âm taam vakıfları	63
5.3.4. Haremeyn fakirlerine yardım vakıfları	63
5.4. Bayındırlık ve Beledî Hizmet Vakıfları	64
5.4.1. Su tesisleri ve hizmetleriyle ilgili vakıflar.....	65
5.4.2. Bakım, onarım ve ıslah işlerine yönelik vakıflar.....	66
6. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME.....	67
KAYNAKLAR.....	71
EKLER	75
Ek-1. VGMA Vakfiye Defteri 580/295/144	76
Ek-2. XVI-XIX. Yüzyıl Karaman Vakıf Fotoğrafları	77
Ek-3. Karaman Vakfiye Listesi	78
ÖZGEÇMİŞ	86

ÇİZELGELERİN LİSTESİ

Çizelge	Sayfa
Çizelge 2.1. Tahrir Defterlerine Göre Larende Şehri Mahalleleri(1500-84)	16
Çizelge 2.2. Kanuni Zamanında Karaman Mahalleleri	17
Çizelge 2.3. 1641-1648 Yıllarında, 280 Numaralı Karaman Şeriyeye Sicilinde İsmi Geçen Mahalleler	17
Çizelge 2.4. Larende Salyane Defterlerine Göre XVIII.yy da Karaman Mahalleleri.....	18
Çizelge 2.5. Karaman’da 1967 Yılında 24 Mahalle Mevcuttur	19
Çizelge 2.6. VGMA Bulunan 16-19.Yüzyıllar arası 49 Adet Vakfiyede İsmi Geçen Karaman Mahalle İsimleri.....	19
Çizelge 2.7. Karamana Ait Vakfiyelerde İsmi Geçen Vakıflar İle Bulundukları Mahalle ve Köyler.....	20
Çizelge 2.8. Yıllara Göre Vakıf Sayıları.....	22
Çizelge 2.9. Vakıf Sayılarının Hicri Aylara Göre Dağılımı	23
Çizelge 4.1. XVI.-XIX. Yüzyıl Vakfiyelerine Göre Karaman Vâkıflarının Sosyal Statüleri	46
Çizelge 5.1. XVI.-XIX. Yüzyıl Vakfiyelerine Göre Karaman Vakıflarının Hizmet Alanları.....	49
Çizelge 5.2. XVI-XIX. Yüzyıl Karaman Vakıflarında Bulunan Cami Görevlileri	51
Çizelge 5.3. XVI-XIX. Yüzyıl Karaman Vakıflarında Bulunan Mescit Görevlileri	53

KISALTMALAR

Bu çalışmada kullanılmış kısaltmalar, açıklamaları ile birlikte aşağıda sunulmuştur.

Kısaltmalar	Açıklamalar
a.g.e.	Adı geçen eser
a.g.m.	Adı geçen makale
a.g.t.	Adı geçen tez
bkz.	Bakınız
b.	Bin-ibn
bnt.	Binti
Deft.	Defter/Defteri
DİA	Diyanet İslam Ansiklopedisi
H.	Hicrî
Haz.	Hazırlayan
M.	Miladi
Nu.	Numara
TTK.	Türk Tarih Kurumu
vb.	Ve benzeri
VD.	Vakıflar Dergisi
VGMA.	Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi

1.GİRİŞ

Arapçada ‘durdurmak, alıkoymak, hapsedmek’ anlamlarına gelen vakıf kelimesi terim olarak ‘Menfaati insanlara ait olmak üzere bir malı Allah’ın mülkü olarak kabul edip ebediyyen alıkoymak’tır. Vakıf yapan kişiye vâkıf, vakfedilen mala mevkuf, gelire tahsis edilen cihete mevkufunaleyh denir. Vakıflar, fertlerin menkul veya gayrimenkullerine toplumun menfaati için süreklilik taşıyan, dini, sosyal, ekonomik hizmetlere tahsis etmeleri suretiyle oluşmuştur¹. Toplumu oluşturan aile, grup veya zümrelerden her biri, kendi üyeleri arasındaki bütünleşme ve kaynaşma sağlamak üzere vakıflardan yararlanırken daha geniş düşünce ve imkânlarla sahip olanlar, zümreler arasındaki yakınlaşma ve bütünleşmeyi sağlamak amacıyla vakıflar kurmuşlardır²

Müessese bağlamında vakıfların iki ana unsuru vardır. Bunlar toplum tarafından doğrudan kullanılan (ayniyle intifa’ edilen) yol, köprü, câmi, medrese ve çeşme gibi, “müessesât-ı hayriye” (hayrât) ile gelirleri kullanılan (geliriyle intifa’a edilen) para, bağ, bahçe, han, dükkan ve ev gibi menkul ve gayrimenkullerdir³.

Bazı vakıfların gelirleri tamamıyla hayri hizmete tahsis olunduğundan bunlara vakf-ı hayri denir. Bazı vâkıflar da hem ailelerine düzenli gelir sağlamak, hem de hayır işlerinde bulunabilmek maksadıyla vakıf kurmuşlar, gelirlerinin bir kısmını aileleri ve bir kısmını da topluma yönelik hizmetler arasında paylaştırmışlardır. Bunlar yarı ailevi vakıflardır. Bazı vâkıflar ise vakıfların gelirlerinin tamamını ailelerine tahsis etmişlerdir. Bunlara da vakf-ı ehli (aile vakfı-evlatlık vakıf) denir⁴.

Vâkıfların, vakfın teşekkülü ve işleyişi ile ilgili tanzim ettikleri şartları içeren vesikalara vakfiye denir⁵. Vakfiyeler vakıfların kuruluşlarının hukuki belgeleridir ve onaylanması ile vakfa hukuki statüsünü kazandırır. Vakfın kurucusunun beyan ettiği biçimiyle vakfın amacı, vakfa tahsis edilen gelir kaynaklarının dökümü, vakıfları oluşturan binalar, gelirlerin nerelere harcanacağı ve bunlarla ilgili şartlar, hangi kadrolar altında kaç kişinin istihdam edileceği ve çalışanların maaşları, vakfın idaresi ve denetimi ve benzeri konular vakfiyelerde vâkıf tarafından detaylı bir biçimde düzenlenmiştir. Bu nedenle,

¹ Keleş H.(2006). Erzurum vakıfları. Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık, 7

² Yediyıldız B.(1984), Sosyal bütünleşme açısından Türk Vakıfları, Vakıf Haftası Dergisi, 1, 34-36

³ Alkan M. (2006). Uşak para vakıfları, *Belleten*, 258, 743-774

⁴ Keleş, a.g.e.,8-9

⁵ Keleş, a.g.e.,7-9

değişik vakıfların vakfiyelerinin birlikte incelenmesi Osmanlı iktisadi ve sosyal yaşamında vakıfların rolünü ortaya çıkarmakta kullanılabilmektedir⁶. Günümüzün noterlik vazifesini gören kadılar huzurunda vâkıflar, vakfın idaresini kendi üzerine alır, ya da mütevellî denilen görevliye bırakırlardı. Böylece vakfın tamiri, gelirlerinin toplanması ve vakıftan yararlananlar arasında taksimi gibi işlerin devamı sağlanırdı⁷.

Vakıf hizmetlerini; Vâkıfın servet ve parasını boş yere harcamasına mâni olmak, fakir olanlara iktisadi ve mali yardım sağlamak, bütçesiyle âmme hizmetlerini tam mânâsiyle göremeyen devletlere âmme hizmetlerinin görülmesinde yardım etmek, milletin dinî ihtiyaçlarını, âyin ve ibadet arzularını tatmin ve bu amaçla yapılan âbideler dolayısıyla, milletin tarihini ve turistik imkânlarını zenginleştirmek, millî servetin daimî surette işletilmesi sağlamak ve millî eğitim sahasında rol almak⁸ şeklinde sıralayabiliriz.

Vakfı kadın da erkek de yapabilmektedir. Yine vakıf yapımında müslüman ve zimmi eşit haklara sahiptir. Bir müslüman ülkedeki hristiyanlar, müslüman halk veya gayri müslim halk için vakıf yapabilir. Vakıfta önemli şartlardan biri vâkıfın hür olması, âkil ve bâliğ bulunmasıdır⁹.

Osmanlı vakıf geleneğini en çok etkileyen iki siyasi teşekkül Anadolu Selçuklu Devleti'nin vakıf kültürü ve alışkanlıkları ile Memlük Devleti'nin vakıf hukuk ve idari hukuk mekanizması olmuştur. Osmanlı idarecileri ve sultanları, kendilerinden önceki Müslüman toplumlardan devir aldıkları vakıf müesseselerini aynen korumuş ve geliştirmişlerdir¹⁰. Osmanlı Devleti'nde, daha ilk beyler zamanında başlayan ve devletin siyasî ve mâlî kudretinin inkişafı ile artan vakıfların idare ve mürâkabe sistemi, İlhanlı, Anadolu Selçuklu Devleti ve onların yerine geçen Beylikler'de bulunan mevcut usûlden farklı değildir. Hükümdar vakıflarına vezirlerin mütevellî veya nâzır tâyin edilmeleri, kadılık teşkilâtının bilhassa hususi vakıfları mürâkabe etmesi, muhtelif zamanlarda payitaht kadısının başka sahalardaki vakıfları teftişten geçirmesi, yahut muhtelif yerlere

⁶ Orbay K., Vakıfların bazı arşiv kaynakları, *Vakıflar Dergisi* 29, 31

⁷ Keleş, a.g.e., 7-9

⁸ Berki Ş., Vakıfların gördüğü çeşitli hizmetler, *VD.* 6, s. 85

⁹ Çağatay N.(2006). Osmanlı imparatorluğunda riba - faiz konusu para vakıfları ve bankacılık. *VD.*, 9, 47

¹⁰ Gündüz T.(Editör). (2013). Osmanlı teşkilat tarihi, Ankara: Grafiker Yayınları, 322-323.

ayrı ayrı müfettişler tâyin olunması, diğer Türk devletlerindeki vakıf idare sisteminin Osmanlılarda da devam etmiştir¹¹.

Osman Gazi'den başlayarak devletin ve toplumun en çok ihtiyaç duyduğu alanlar olan camiler, medreseler, tekke ve zaviyelere zengin vakıflar tahsis etmişlerdir. Fatih döneminde özellikle 'emiri arazilerin' temlik edilerek vakıflaştırılması ve bunu tımar gelirlerini düşürmesi nedeniyle ferman yayınlanarak bu yolla yapılan vakıfların tamamı iptal edilmiştir. Bu hadise vakıflara küçük bir travma yaşatmışsa da II. Bayezit bu uygulamadan vazgeçmiş ve vakıflar eski statüsüne kavuşturmuştur. Yavuz Sultan Selim ve Kanuni devirlerinde devletin zenginleşmesine paralel olarak başta hanedan üyeleri ve devlet ricali hem para gücü olarak büyük, hem de işlevi son derece zengin vakıflar tesis etmişlerdir. XVI. Yüzyılda Ebussuud Efendi'nin fetvaları ve açılımları sayesinde vakıflar Müslümanların çok sıkıntı çektikleri bankacılık alanına da girmişlerdir¹².

Osmanlı Devleti'nin görevi; iç ve dış güvenliği sağlamaktır. Devlet, vatandaşların eğitim, sağlık hizmetleri, fakirlere yardım edilmesi, yol ve köprü yapılması gibi işlerde doğrudan ilgilenmezdi. Ancak şahısların kurdukları vakıfları, vergi muafiyeti gibi yollarla destekleyen devlet, dolaylı olarak eğitim-sağlık ve bayındırlık işlerinin gerçekleşmesini sağlıyordu.1856'ya kadar Osmanlı şehirlerinde belediye teşkilatı olmadığı için bu hizmetler hayırsever vatandaşlar tarafından, vakıf müessesesi yoluyla gerçekleştirilmiştir¹³.

Evkaf-ı Hümâyûn Nezâreti'nin kuruluşuna kadar, vakıflarla ilgili meseleler divanda görüşülür, alınan kararlar da kayda geçirilirdi¹⁴. Bu kayıtlardan birisinde vakfın tesisi sırasında merkezi karar organlarının rolü ve katkısını öğrenmek mümkündür. Ermenek'te kadının gönderdiği bir arzdan Nisan 1557'de bu kasabada evvelce mevcut üç hamamdan ikisinin tamamen yıkıldığı, çifte hamam olmadığı, hamama şiddetle ihtiyaç bulunduğu hususunda "ayan-ı vilayetin" toplandığı, Yeni cami evkafından bir hamam yapılmasına karar verdikleri öğrenilir. Bunun için de izin verilmiştir¹⁵.

¹¹ Köprülü F.(1942). Vakıf müessesesinin hukuki mahiyeti ve tarihi tekamülü., *VD.* ,2, 22

¹² Gündüz T.(Editör). (2013). a.g.e., 322-323.

¹³ Keleş, a.g.e.,8-9

¹⁴ Alkan M.(2007). Türk tarihi araştırmaları açısından vakıf kayıtlar arşivi, *VD.* 30. , 5

¹⁵ Göyünç N.(1991). Vakıf tesisinde devletin katkısı, *Osmanlı Araştırmaları*, İstanbul, 11.,126-127

Türk şehirlerinde vakıf kurumları şehircilik bakımından birinci derecede rol oynamıştır. Fethedilmiş olan şehirlerin yenileştirilmesi ve bir Türk şehri haline getirilmesinde en çok vakıf kurumunun ve vakıf binaların hizmeti olmuştur. Yeniden kurulan şehirlerde ise bu rol daha büyüktür. Vakıf, hem kurulan binaların saldırıcı kuvvetlere karşı koruyucusu ve sigortası görevini görmüş, hem de kurucuların millet gözünde "gâsıb" gibi görülmelerine engel olduğu için sayısız servet sahiplerince rağbet kazanmıştır¹⁶.

Evkaf-ı Hümâyûn Nezâreti'nin teşekkülünden sonra gerek dâru's-saâde ağalarının, gerek onların uhdesindeki vakıfların nezâretinde bulunan görevlilerin tuttıkları vakıf kayıtları, bu nezârete devredilmiştir. Bundan sonra Evkaf-ı Hümâyûn Nezâreti, vakıf kayıtları daha düzenli bir şekilde tutmuştur¹⁷.

Vakfiyelerine göre XVI.-XIX. yüzyıllardaki Karaman vakıfların tahlili tezin konusunu oluşturmaktadır. Çalışma sırasından Ankara Vakıflar Genel Müdürlüğü arşivinde bulunan 49 adet vakfiye incelenmiştir.. İncelenen vakfiyelerin tarih aralığı 10 Ramazan 919 (M. 9 Kasım 1513) Bali Bey bin Abdullah'ait olan vakfiye ve 24 Cemaziyelahir 1312 (M. 23 Aralık 1894) Abdüllatif Ağazâde Osman Haydar Efendi ve kardeşi Mehmed Ali Efendi'ye ait olan vakfiyedir. Vakfiyelerin 6 tanesi Arapça yazılmıştır.

Karaman bölgesi üzerine pek çok telif eser ve tez çalışması bulunmaktadır. Çalışmalarımız esnasında bu alanda yazılmış olan eser ve tez çalışmalarından ulaşılabilenler incelenmiştir¹⁸.

¹⁶ Ülken H. Z., Vakıf sistemi ve Türk şehirciliği. *VD*, 9, s. 31-32

¹⁷ Alkan M., a.g.m., 5

¹⁸ Uzlu F.N.(1958). Fatih devrinde Karaman eyaleti vakıfları fihristi. Ankara: Vakıflar Umum Müdürlüğü Neşriyatı; Şikari(2005). Karamannâme.(Hazırlayanlar: Metin Sözen, Necdet Sakaoğlu).Karaman: Karaman Valiliği-Karaman Belediyesi; Konyalı İ. H.(1967).Abideleri ve kitabeleri ile Karaman tarihi. İstanbul: Baha Matbaası; Cengiz A.(2014). Karaman tarihi. Konya: Çizgi Kitabevi; Gümüşçü O.(2001). XVI. yüzyıl Larende (Karaman) kazasında yerleşme ve nüfus. Ankara: TTK; Denktaş M.(2000). Karaman çeşmeleri. Kayseri: Kıvılcım Yayınları; Uysal A., Alodalı N., Demirci M.(1992). Dünü ve bugünüyle Karaman. Konya: Arı Matbaacılık; Topal C.(2005).Karaman kültür envanteri: Karaman: Anka Ajans; Aköz A. (1988). 16. Yüzyılın sonu ile 17. yüzyılın başlarında Karaman. Basılmamış Yüksek lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü; Çoraman M.(2011) 280 Numaralı Karaman Şer'iye Sicili, Yayımlanmamış Yüksek lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü; Gürbüz S., (2009) 296 Numaralı Karaman Şer'iye Sicili Çerçevesinde 1829-1832 Yılları Arasında Karaman'da Sosyal, İdarî Ve Hukukî Hayat, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü; Yıldız S. (2010). (H.984) 1576-1577 Tarihli timar ruznamçe defterine göre Karaman eyaleti, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü

XVI. ve XIX. Yüzyıl vakfiyelerinin incelenmesi ile Karaman'ın Osmanlı Devleti Klasik Dönem sosyal, kültürel, ekonomik tarihinin aydınlatılması hedeflenmiştir. Vakfiyelerden elde edilen bilgiler ışığında, vakıfların şehrin mimari yapısındaki fonksiyonu ortaya konulmaya çalışılmıştır. Tez çalışmasının, Osmanlı Devleti şehir tarihi araştırmacıları için bir kaynak teşkil etmesi ve dönemin tarihine ışık tutması amaçlanmıştır.

2. KARAMAN ŞEHRİNİN COĞRAFI YAPISI VE VAKIFLARIN DAĞILIMI

2.1. Karaman Şehrinin Coğrafi Özellikleri

Karaman, Konya havzasının güneydoğusunda deniz seviyesinden 1038 m. yükseklikte, Toros dağlarını Sertavul Geçidi'nde(1610 m.) aşarak Akdeniz kıyılarını Anadolu'nun iç kesimlerine bağlayan tarihi ticaret yolunun (Silifke-Mut-Karaman-Konya yolu) üzerinde yer alır¹⁹. Konya, İçel ve Antalya illerinin ortasında kalan Karaman, Orta Torosların kuzey eteğindedir. Kuruluş yeri ve yapısı itibarı ile tipik bir İç Anadolu şehrinin bütün özelliklerini taşıyan Karaman batıda Hacı Baba Dağı, doğuda Musa, Yülek ve Çavdarlı tepeleri ile kuzeyde de Karadağ ile çevrilidir. Göksu, İbrala Deresi, Gödet Deresi, Duman Özü Deresi ve Deliçay şehrin sınırları içindeki başlıca akarsulardır. Kışları soğuk ve kar yağışlı; yazları sıcak ve kurak geçer²⁰.

Karaman şehrinin bulunduğu konum, onu önemli bir merkez haline getirmiştir. Eski tarihlerde şehir Ereğli'yi Konya'ya bağlayan yol ile Silifke ve Mut'u Konya'ya bağlayan yolun kesişme yerindeydi. Karamanoğulları döneminde Silifke, beyliğin denize açılan kapısı olduğu için Karaman özel bir öneme sahiptir²¹.

2.2.Karaman Şehrinin Tarihi Gelişimi

Şehre ilk önce ne zaman, kimlerin yerleştiği konusunda kesin bir bilgi yoktur. Fakat kalenin üzerinde oturduğu dönemin muhtemelen bir neolitik dönem höyüğü olması, Hititler döneminde bu bölgede Larende adına benzeyen Lalanda veya Lanta adında bir yerleşim yerinin olması, burada insanların M.Ö.8000 den beri yaşadığını göstermektedir. Şehir Hititlerden sonra M.Ö. 7. yyda Frigyalılar, 6. Yy da Lidyalılar, 5. Yy sonlarında Perslerin egemenliğine girmiştir. Perslerden sonra Roma ve M.S. 395ten itibaren de Bizans

¹⁹ Tunçel M.(2001). Karaman. *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, 24, 444

²⁰ Denктаş M.(2000). *Karaman çeşmeleri*. Kayseri: Kırılcım Yayınları, 10.

²¹ Çoraman M.(2011).280 Numaralı Karaman şeriyeye sicili, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 4

İmparatorluğunun topraklarına katılan Karaman bu dönemde Hristiyanlığın önemli bir merkezi olmuştur²².

VIII. ve IX. asırlarda Arap orduları tarafından kısa süreli olarak ele geçirilmiş olan Karaman (Lârende) şehri Anadolu'nun Selçuklu Türkleri tarafından fethini müteakip Dânişmendliler'in eline geçmiştir. 1165 tarihinde şehir kesin olarak Selçuklu Sultanı II. Kılıçaslan tarafından Anadolu Selçuklu Devleti'ne dahil edilmiştir²³. Daha sonra da Karaman kısa sürelerle haçlı işgaline uğramıştır. 1210 yılında Ermenistan Kralı II. Leon tarafından zapt edilen şehir 1216 tarihinde I. İzzeddin Keykavus tarafından geri alınmıştır²⁴.

Anadolu Selçuklularının başşehri Konya, Larende, Seydişehir, Beyşehir, Niğde, Kayseri, Aksaray bölgesi Karaman Eyâletini teşkil ediyordu. Selçuklu devrinde büyük bir inkişafa kavuşan bu bölge XIII. asrın ikinci yarısından itibaren, burada tarih sahnesine çıkan Karamanoğulları'nın hükmü ve nüfuzu altına girmiş, sonradan, Anadolu Selçuklu devletinin ortadan kalkması ile birlikte onun yerinde kurulan beyliklerden biri olmuştur²⁵.

2.2.1.Karamanoğulları

Anadolu Selçuklu Devleti'nin uç beyliklerinden biri olan Karamanoğulları, 1256 tarihinde Karaman şehrini ellerine geçirerek kendilerine başkent yapmışlardır²⁶. Karamanlı Beyliği'nin ilk başkenti Konya Ereğlisi'dir. Devletin kurucusu Oğuzların Kaçar boyu beylerinden olan Ahmed Saadeddin Bey'in oğlu Nûre - Sûfî Bey'dir. Nûre - Sûfî Bey (1250 - 1256) beyliği Ereğli'den idare etmiştir. Nûre – Sûfî Bey'in oğlu Kerîmeddin Karaman Bey (1256 - 1261) döneminde başkent Ermenek olmuştur. Daha sonra Karaman (Lârende) başkent seçilmiş ve Karamanlı emirlerinin Konya (1351-1356) ve Mut'ta oturmalarına rağmen başkent 1466 yılına kadar Karaman olmuştur²⁷.

Bozokların Avşar boyundan olan Karamanoğulları, başta Avşarlar olmak üzere diğer Türk boylarını idareleri altında birleştirerek Moğollar'a ve Moğollara boyun eğen Anadolu

²² Cengiz A.(2014). *Karaman tarihi*. Konya: Çizgi Kitabevi, 13.

²³ Denктаş M.(1995). Karaman'daki klasik devir Osmanlı yapıları. *VD.*, 25, 125

²⁴ Denктаş,a.g.e.,7

²⁵ Gökbilgin M.T(2006). XVI. asırda Karaman eyaleti ve Lârende (Karaman) vakıf ve müesseseleri. *VD*,7, 29

²⁶ Denктаş,a.g.m., 125

²⁷ Kuran A.(1969), Karamanlı medreseleri,*VD*, 8, 209-210

Selçukluları'na karşı savaşmışlardır²⁸. 1483 tarihinde, kesin olarak Osmanlı hâkimiyetine girip bir eyâlet haline gelmesine kadar şehir Karamanoğulları'nın elinde kalmıştır²⁹.

Kendilerini Selçukluların gerçek vârisi sayan, onların ilme, kültüre ve memleketlerini onarmaya verdikleri değerleri yaşatmaya, devam ettirmeye çaba gösteren Karamanlılar, yurtlarının bağımsızlığı için Osmanlı, Mısır, Eretna ve Kadı Burhaneddin devletleri ile savaşmışlardır³⁰.

Karaman Bey'in dedesi Oğuz beylerinden Saadeddin Bey, babası da Nüre Sofi diye anılan Nureddin Bey'dir. Siyasetten hoşlanmayan Nureddin Bey, Baba İlyas'a biat ederek onun müridi olmuş ve başında bulunduğu topluluğun idaresini oğlu Karaman'a bırakmış kendisi inzivaya çekilmiştir. Anadolu Selçuklu Sultanı IV. Kılıcarslan 1261 de tek başına tahta geçince Karaman'a beylik vermiş, kardeşi Bunsuz'u da emir-i candar tayin etmiştir. Sultan önemli mevkiler vererek onları devlet hizmetine almıştır. Böylece Karaman Bey'in hadise çıkarmayacağını ve Selçuklu sınırlarını Ermeniler'e karşı koruyacağını düşünmüştü. Ehliyet ve dirayeti sayesinde etrafına toplanan boy ve oymaklar tarafından sultan ilan edilen Karaman Bey, Gülnar ve Silifke yöresine hücumlar düzenlemiş, birçok kaleyi muhasara etmiş, bazısını almıştır. Bir rivayete göre de Ermeni Krallığı ile yaptığı bir savaşta aldığı yaralar yüzünden ölmüştür (1263). Şikari'ye göre Karaman Bey Antalya'yı da fethetmiş ve anahtarlarını Konya'ya göndermişse de kuvvetlenmesinden çekinen Selçuklu sultanının emriyle zehirleterek öldürülmüştür. Bunun üzerine Karaman Bey'in oğullarından Mehmed Bey, Şemseddin lakabıyla Ermenek su başlığına getirilmiştir. Akdeniz'e kadar ilerleyen Mehmed Bey, İç İl yöresini idaresi altına alarak ve Moğollar'a karşı baskınlar düzenlemeye başladı. Hatiroğlu'nun öldürülmesinden (675/1276) sonra Karamanoğulları üzerine gönderilen eski Ermenek subaşı Bedreddin İbrahim'i de mağlup eden Karamanoğulları'nın ünü ve gücü daha da arttı. 1361 yılında Karamanlı tahtına geçen Alaeddin Bey döneminde Karamalı Beyliği'nin sınırları her yönde genişlemiştir. Memlük Sultanlığı'nın Ermeni Krallığı'na son vererek(1375) bütün Çukurova'yı kendi topraklarına katmasından ve Orta Anadolu'daki Eretna Devleti'nde karışıklıkların çıkmasından

²⁸Gümüşçü O.(2001). *XVI. yüzyıl Larende (Karaman) kazasında yerleşme ve nüfus*. Ankara: TTK, 38

²⁹Denktaş,a.g.m., 125

³⁰Gökbilgin,a.g.m., 29

faydalanmak isteyen Alaeddin Bey, başta Konya olmak üzere Niğde Karahisarı, Aksaray, Akşehir, Iğın, İshaklı ve Kayseri'yi Karamanlı topraklarına kattı³¹.

2.2.2. Karamanoğlu –Osmanlı ilişkileri

İlk Osmanlı-Karaman ilişkileri Orhan Bey zamanında olmuştur. Karamanoğlu Alaaddin Bey Osmanlı'ya yardım için bir müfreze göndermiştir. I. Murat zamanında ilk kez Karamanoğulları ile savaş yapılmıştır³². Osmanlıların Anadolu'ya yayılarak Karaman hudutlarına dayanmaları Alaüddin Ali Bey'in endişeyle karışık düşmanlığına sebep olmuştur. Çünkü Germiyanoglu topraklarının bir kısmını çeyiz alarak, Hamitoğullarının bir kısım toprağını ise satın almak suretiyle topraklarına katmışlardır. Bu şekilde bir anda Osmanlılar ile hem hudut olan Alaaddin Ali Bey Beyşehir'e saldırmıştır. Rumeli'den Anadolu'ya geçen I.Murat güçlü bir orduyla Karaman üzerine yürümüş, Karamanoğlunu mağlup ederek Konya'da muhasara altına almışsa da, kızı Melek Hatun'un ricası ile sulh yapılmıştır. Karamanoğlu Alaaddin I. Murat'ın ölümünü fırsat bilerek Osmanlıların Hamitoğullarından satın almış oldukları yerleri işgale kalktı ve aynı zamanda Anadolu'da Aydın, Saruhan, Menteşe, Germiyan Beylerini de teşvik ederek yeni bir ittifaka ön ayak oldu³³. Yıldırım Bayezid 1397 yılında Karamanoğulları ile yaptığı savaşı kazanarak Konya'ya bir vali atadı³⁴. Karamanoğlu Alaaddin Bey, Sultan Yıldırım Bayezid'in Rumeli yakasına geçmesinden yararlanarak Osmanlı ülkesine saldırınca, Yıldırım Han³⁵ Larende (Karaman) üzerine yürüdü. Karamanoğlu Alaaddin Bey'in öldürülmesi üzerine, Karamanoğullarına ait Toros dağlarının kuzeyindeki şehir ve kaleler (Konya, Larende, Niğde, Develi, Karahisar) Osmanlıların eline geçti³⁶. Ankara Savaşından sonra tekrar topraklarını ele geçiren Karamanoğlu beyliği Çelebi Sultan Mehmet ve II. Murat zamanında Osmanlılar aleyhine ittifaklar kurmuştur³⁷.

Karamanlıların hükümet şekli eski Türk töresine göre –yani bir beyle diğer erkek kardeşlerle amca çocukları - yaşlarına, derecelerine göre- şehirlerde oturmuşlardı. Fakat

³¹ Sümer F.(2001). Karamanoğulları. *DİA*, 24, 455-457

³² Cengiz, a.g.e., 15

³³ Aköz A. (1988). 16. Yüzyılın sonu ile 17. yüzyılın başlarında Karaman. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 10-12

³⁴ Yücel Y.,Sevim A.(1990) *Türkiye tarihi*. Ankara: TTK, 2, 57

³⁵ Nuri Paşa M.(1979). *Netayic'ül- vukuat*, (sadeleştiren Neşet Çağatay), Ankara: TTK, 1-2,. 9

³⁶ Yücel Y.,Sevim A.,a.g.e., 57

³⁷ Tansel S.(1985). *Fatih Sultan Mehmed'in siyasi ve askeri faaliyetleri*. Ankara:TTK, 281

çok defa birbirleriyle savaşa tutuşmuşlardır. Memleket için büyük zararlar doğuran bu durumdan fırsat kollayan düşmanları istifade etmişlerdir³⁸.

Anadolu’da Türk birliğinin kurulmasına, beyliğini kaybetmemek bakımından, en çok muhalefet eden ve verdiği sözü tutmayarak Osmanlıları uzun süre kendisiyle meşgul eden Karamanoğlu İbrahim Bey 1451’de yaptığı çarpışmada Fatih Sultan Mehmet’i Osmanlı vezirlerinin şefaati sayesinde barışa ikna edebilmişti. Fakat çok geçmeden İbrahim Bey Osmanlıların aleyhine olarak Venedikliler ile bir anlaşma imzaladı³⁹. Karamanoğlu İbrahim Bey’in 1464’te ölümü üzerine İshak, Pir Ahmet, Kasım Beyler arasında mücadele başladı⁴⁰. 1468’de Karamanoğulları’nın üzerine yürüyen Fatih Konya’ya girmiş, bu sırada Karamanlı Pir Ahmed Karaman’a çekilmiş ve mücadelesini buradan sürdürmüştür. Osmanlı ordusu 1471’de Veziriazam İshak Paşa komutasında Karaman’ı kesin olarak Osmanlı topraklarına katmıştır⁴¹.

Karaman’ın alınmasını Şikari şöyle anlatır: “Mehammed kıssayı duyup evvelbahar kendüsü altmış bin er ile sürüp Konya’ya gelüp andan göçüp Larende’ye gelüp Kökezoğlu ve Turgutoğlu karşı çıkub yigirmi bin er ile Karatağ dibinde karşı varub şöyle ceng eyledilerki yedi gün yol vermediler. Sekizinci gün on yedi bin Bolgar ve Gülnar Varsak askerleri ile Karamanoğlu Kasım Bey erişüb dört bin Silifke askeri ile Oğuzoğlu erişüb üç bin er ile Kosunoğlu ve Güceroğlu ve Firuzoğlu ve Kutluşahoğlu erişüb yigirmi altı gün muhkem ceng eylediler. Sahra leşle doldu, tağ ve taş kırmuzı kan oldu. İki askerden tokuz bin dört yüz âdem toprağa düştü. Dört beglerbegi helak oldu. Yedi sancakbegi yüz iki müteferrika helak oldu. Dünya dünya olalı böyle ceng olmadı idi. Âhir Karamanoğlu sınıp cümle begleri ile Bolgar’a çıktı. Gayri il vermedi. Sultan Mehmed gelüp şehre kondu.⁴²” “Osmanoğlu Sultan Mehmed İstanbul’u kâfir elinden aldığı zamandan yedi yıl sonra Gedik Ahmed Paşa’ya emre idüp Lârende’ye gönderdi. Gedik Ahmet Paşa gelüp altı yıl sefer idüp ahir Larende’yi Karamanoğlu Kasım Beyin elinden alıb saray yerine hisar yapıp ne kadar azim bina var ise yıkıp hisara harç eyledi. Alaaddin’in yaptığı camii yıkıp, andan gayrı beş camii, dört medrese, otuz üç vakit mescidi yıktı. Birine Camii Sultan, birine Camii Kaşı, birine Karaman Şah Camii, birine Camii

³⁸ Uzluk F.N.(1958). *Fatih devrinde Karaman eyaleti vakıfları fihristi*.Ankara: Vakıflar Umum Müdürlüğü Neşriyatı, 3-4

³⁹ Tansel,a.g.e., 283

⁴⁰ Uzluk, a.g.e.,3-4

⁴¹ Cengiz,a.g.e.,15

⁴² Şikari(2005). *Karamannâme*.(Hazırlayanlar: Metin Sözen, Necdet Sakaoğlu).Karaman:Karaman Valiliği-Karaman Belediyesi, 238

Kebir, birine Camii Hasan-ı Basri, birisine Ak Mescit ve birisine Nizam Şah Mescidi dirlerdi. Cümlesini yıkıp hisara harç eyledi⁴³”.

Fatih Sultan Mehmet Otlukbeli zaferinden sonra Karamanoğulları'nın işgal ettiği Osmanlı memleketlerini geri almayı kararlaştırdı. Pir Ahmet Bey Otlukbeli Savaşı'nda yenilgisinden sonra kaçıp İçel'e geldi. Bunun üzerine vaziriazam Gedik Ahmet Paşa bir miktar kapıkulu askeri ve Anadolu tımarlı sipahi kuvvetleriyle Karamanlı memleketlerine sevk edildi. Silifke'yi ele geçirdi. Karaman valisi Şehzade Mustafa şehri teslim aldı. Böylece Karamanoğulları beyliği tamamen Osmanlı sınırları içine alınmış oldu⁴⁴.

Karaman Osmanlı topraklarına katılınca ayrı bir eyalet olarak teşkil edilmiştir. Fatih zamanında yapılan H. 881(1476) tarihinde tahririne göre Karaman Eyaleti 11 vilayete ve iki nahiyeye ayrılmaktadır:

1476 Karaman Eyaleti Vilayetleri:

1. Konya	7. Niğde, Şücaeddin, Anduğu
2. Larende	8. Ürgüp
3. Seydişehir, Bozkır	9. Ereğli
4. Beyşehir	10. Aksaray
5. Akşehir	11. Koçhisar
6. Ilgın	

Konya Nahiyeleri:

1. Karahisar
2. Develü

II. Bayezid döneminde yapılan tahririne göre Karaman Eyaleti 15 kazaya ayrılmaktadır.

1. Konya	9. Ereğli
2. Belviran	10. Aksaray
3. Çimen	11. Koçhisar
4. Akşehir	12. Kayseri
5. Ilgın	13. Ermenek
6. Niğde	14. Mut
7. Andugu	15. Gülnar
8. Ürgüp	

⁴³ Şikâri.(1946), *Karamanoğulları tarihi*. Konya: Yeni Kitap Basımevi, 112

⁴⁴Yücel Y.,Sevim A.(1991). *Klasik dönemin üç hükümdarı Fatih-Yavuz-Kanuni*. Ankara: TTK, 74-75

1527 yılında Karaman Eyaleti kazaları:

1. Konya	5. Beyşehir
2. Kayseri	6. Aksaray
3. İçil	7. Maraş
4. Niğde	

1568-1574 yılları arasında Karaman Eyaleti kazaları:

1. Konya	5. Beyşehir
2. Kayseri	6. Aksaray
3. İçil	7. Akşehir
4. Niğde	8. Kırşehir

1578-1588 yılları arasında Karaman Eyaleti kazaları:

1. Konya	6. Aksaray
2. Kayseri	7. Akşehir
3. İçil tabi-i Kıbrıs	8. Tarsus tabi-i Kıbrıs
4. Niğde	9. Beyşehir
5. Kırşehir	

1632-1641 yılları arasında Karaman Eyaleti kazaları:

K	1. Niğde	4. Beyşehir
	2. Kayseri	5. Akşehir
ara	3. Kırşehir	6. Aksaray ⁴⁵
ma		

n eyaleti 1867'deki Vilayet Nizamnamesine kadar küçük değişikliklerle Osmanlı Devleti'nde ayrı idare düzenini devam ettirmiştir. 1867'de Tuna Vilayet Nizamnamesi örnek alınarak Osmanlı Devleti'nin her tarafında yeni vilayetler teşkil edilmiş bu nizamnameye uygun olarak Anadolu'da Konya vilayeti meydana getirilmiştir. Larende, yani Karaman 1867'de Konya'nın vilayet olmasını müteakip bir kasaba, 1929'da ise Konya'ya bağlı bir ilçe olmuştur. 1989'da ise 15/6, 3578 numaralı kanunla Ermenek, Ayrancı, Kazım Karabekir, Başyayla, Sarıveliler ilçelerini içine alan bir il haline getirilmiştir⁴⁶.

⁴⁵ Aköz. a.g.t., 30-31

⁴⁶ Denktaş, a.g.e., 8-9

2.3. Vakıflarının Şehirde Coğrafi Dağılımı

Osmanlı şehirlerinin gerek kuruluş ve gerekse gelişmesine büyük katkı sağlayan vakıflar, sosyal hayatın hemen hemen tamamına nüfuz etmiş, aynı zamanda şehirlerin silüetini ve mimarisini de oluşturmuştur. Bunun yanı sıra mahallelerde görülen uyumun, dayanışma ve yardımlaşmanın bu sistemin iyi işleminde önemli derecede etkilidir. Yardımlaşmanın ve dayanışmanın önemli bir kurumu haline gelen vakıf sisteminin, Osmanlı toplumunun gelişme sürecinde dikkate değer bir rolü vardır⁴⁷.

16. yüzyılın ilk yarısında yapılmış tahrirlerden faydalanarak düzenlenmiş bir listede merkezi Konya olan Karaman Beylerbeyiliği'nde 1527-28 tarihinde 3 imaret, 75 cami, 319 mescid, 45 medrese, 272 zaviye, 2 darülhadis, 31 darülhuffaz, 4 muallimhane, 4 kalenderhane, 2 darüşşifa ve 14 kervansaray bulunduğu görülmektedir. Hemen hemen aynı tarihlerde devletin en büyük Beylerbeyiliği olan 33 sancaklı Rumeli Beylerbeyiliği'nde 93 cami, 373 mescid, 24 medrese, 60 muallimhane, 67 hamam, 4 bezzazistan bulunmaktaydı. Karaman Beylerbeyiliği'nin yıllık arazi geliri 15.617.000 akçe idi, bunun da % 14,3'ünü vakıf arazi gelirleri teşkil ediyordu⁴⁸.

Mahalle, bir şehrin ve kasabanın münkasım olduğu parçaların her biri ki müteaddit hanelerden oluşup genellikle bir cami veya imamı vardır⁴⁹. Osmanlı şehrinde mahalle birbirini tanıyan, bir ölçüde birbirlerinin davranışlarından sorumlu, sosyal dayanışma içinde olan kişilerden oluşmuş bir topluluğun yaşadığı yerdir. Şehirlerde en temel birim olan mahalleler genellikle dini kurumların ya da pazarların çevresinde oluşmaktaydı. Her mahalle, kendi gelenekleri ve hayat tarzı ile ayrı bir topluluktu. Mahallenin sakinleri dini inanç, ekonomik meşgale ve komşuluk ilişkileriyle birbirlerine bağlanmışlardı⁵⁰. Mahalleler isimlerini genellikle cami, mescit, tekke, zaviye, mektep, medrese, çeşme veya hamamı yaptırıp vakfedenin adından, orada mülk edinen ünlülerden ya da kaleden, sur kapısından, aynı işi yapan esnaftan, aynı bölgeden gelmiş göçmenlerden veya kurulu

⁴⁷ Bayartan M., Osmanlı şehirlerinde vakıflar ve vakıf sisteminin şehre kattığı değerler, <http://journals.istanbul.edu.tr/iuoba/article/view/1023009078/0>

⁴⁸ Göyünç N.(1991). Vakıf tesisinde devletin katkısı, *Osmanlı Araştırmaları*, İstanbul, 11,124

⁴⁹ Sami Ş.(1996). *Kamus-ı Türki*. İstanbul: Çağrı Yayınları, 1304

⁵⁰ Alkan M. (2014). *Adana vakıfları*. Ankara: Türk Tarih Kurumu, 274

pazardan alırdı⁵¹. Aşirete ve boya dayandığı, yani etnik, aynı zamanda dini bir kaideye oturduğu için, mahalle kolaylıkla bir bütün teşkil edebiliyordu⁵².

Osmanlı şehrinde mahalle sosyal bir birim olarak önemlidir. Mahalle birbirini tanıyan, bir ölçüde birbirinin davranışlarından sorumlu, sosyal dayanışma içinde olan kişilerden oluşmuş bir topluluğun yaşadığı yerdir. Şehirde sosyal dayanışma, ancak mahalle sınırları içinde ferde intikal eden bir nitelik taşıyordu⁵³.

Yerleşim birimlerinde, vakıfların yerlerini belirlemek, kuruldukları çevrede ve mahallelerde üstlendikleri işlevleri doğru tespit ve analiz edebilmek açısından önem taşır. Zira kurulan vakıflar ve kurumlar mahallenin işlevinden, orada yaşayanların gündelik ve sosyal yaşamından ayrı düşünülmemelidir. Özellikle klasik Türk-İslâm şehirleşmesinde mahallelerin, genellikle mescit, cami, tekke, zâviye, imarethane ya da külliye çevresinde oluştuğu dikkate alındığında bu vakıf yapıların mekânlarının belirlenmesi, mahalle-vakıf ilişkisinin çözülmesi son derece önem arz etmektedir⁵⁴. Aşağıdaki bölümlerde Karaman mahalleleri, vakfiyelerde geçen mahalle adları, vakıf kurulan mahalleler ve vakıf yapanların hangi mahallelerde oldukları incelenmiştir.

2.3.1. Karaman Mahalleleri

Osmanlının Karamanoğulları'ndan aldığı Karaman (Larende) şehrinde mahalle sayısı oldukça fazladır⁵⁵. Şikâri Karaman'ın Osmanlı'ya geçtiği tarih olan 1474'te 117 mahallesinin varlığından bahseder⁵⁶. Bir kısmı fetih sırasındaki yıkımlar bir kısmı da şehirden yapılan göçürmeler nedeniyle mahalle sayısı 1500 tahririnde 32'ye inmişti⁵⁷. Bu sayı 1518'de 34, 1541'de 36 ve 1584'te 38 olmuştur⁵⁸.

⁵¹ Cengiz, a.g.e.,129

⁵² Yediyıldız B. a.g.m.32

⁵³ Gümüşçü, a.g.e., 89-90

⁵⁴ Başol S.(2008). Kentleşme, ekonomi ve sosyal hayat yönleriyle 17. yüzyıl bursa vakıfları.Yayımlanmamış Doktora Tezi, *Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*.Ankara., 44

⁵⁵ Gümüşçü, a.g.e., 90

⁵⁶ Şikari, Karamanname, 238

⁵⁷ Gümüşçü,a.g.e., 90

⁵⁸ Cengiz, a.g.e.,130

Çizelge 2.1. Tahrir Defterlerine Göre Larende Şehri Mahalleleri(1500-84)⁵⁹

1. Abbas	20. Kadıdükkanı
2. Ahi Osman	21. Kavşud
3. Alacasuluk	22. Kazalpa
4. Ali Fakih	23. Kiçizaviye
5. Ali Şahne	24. Kirişçi Baba
6. Ammi Hoca (Ömer Hoca)	25. Küçükdede
7. Bazar-ı Gallei Köhne	26. Külhan Savcı
8. Çardak	27. Mansurdede
9. Çeltek	28. Mescid-i Muhip Fakih
10. Dahhak	29. Mescid-i Şeyh Zeynel Abidin
11. Emeksevan	30. Say (Siyaser)
12. Eski Bezzazistan (Bazaristan)	31. Sekizçeşme
13. Fenari	32. Şambazarı
14. Hacı Celal	33. Şeyh Alaeddin
15. Hatip	34. Şeyhler
16. Hisariçi	35. Tapucak (Tabut Emre)
17. Hoca Mahmud	36. Taşkesik ve Cedit
18. Ibruklu	37. Ulu zaviye
19. İdemud	38. Zımmıyan (Gebran)

Başvekâlet arşivinde 387 numaralı kayıtlı H. 929 M. 1522 yılında Kanuni adına yapılan Karaman eyaleti tahrir defterinde, Larende Kazası için 106. Sayfadan 124. sayfasına kadar 18 sayfalık bir yer ayrılmıştır. Bu tarihte Karaman'da 33 mahalle, 570 vergilerle mükellef Müslüman ve 18 gebr denilen gayr-i müslim nüfus, 462 ev, 18 gayr-i Müslim, bir imaret, 4 cami, 25 mescid, 7 medrese, bir dar'ül-hadis, 3 dar'ül-huffaz, 1 muallimhane, 10 zaviye, 1 kalenderhane, 1 hayderihane, 7 hamam, 246 dükkan, 3 dükkan yeri, 65 de sandık vardı. Bu sandıkların yirmisi bedestende, on üçü terziler içinde, geri kalanı da şehrin muhtelif yerlerinde idi. Bu tarihte Karaman şehrinin nüfusu zimmi ve gebr denilenlerle beraber 1020 kadardı⁶⁰.

⁵⁹ Gümüşçü, a.g.e., 91

⁶⁰ Konyalı İ. H. (1967). *Abideleri ve kitabeleri ile Karaman tarihi*. İstanbul: Baha Matbaası, 103

Çizelge 2.2. Kanuni Zamanında Karaman Mahalleleri⁶¹

1. Faruk		18. Çeltek
2. (silinmiş)		19. Topucak
3. Dahhak		20. Mansur Dede
4. Hatip		21. İbriklu
5. Sekizçeşme		22. Sarı
6. (silinmiş)		23. Kirişçe Baba
7. Şeyhler		24. Hoca Mahmud
8. Külhan-Savcı		25. Ulu Zaviye
9. Ömer Hoca		26. Kazalpı
10. Ali Şahne		27. Kici Zaviye
11. Eski Buğday Pazarı		28. Hisariçi
12. Hacı Celal		29. Emeksevan
13. Kadı Dükkanı		30. Şam Pazarı
14. Köçek Dede		31. Eski Ekmek Pazarı
15. İydemut		32. Şeyh Alaaddin
16. Abbas		33. Zimmiler Mahallesi
17. Ahi Osman		

Çizelge 2.3. 1641-1648 Yıllarında, 280 Numaralı Karaman Şeriiye Sicilinde İsmi Geçen Mahalleler⁶²

1. Abbas		7. Feri
2. Alacasuluk		8. Hisar
3. Ali Şahne		9. Kara Seyit
4. Cedit		10. Sarı
5. Çeltek		11. Şeyh Baba
6. Fenari		12. Kirişçi Baba

⁶¹ Konyalı.,a.g.e, 104⁶² Çoraman,a.g.t., 8

Karaman'da XVIII. yüzyılda bulunan mahalleleri Larende Salyane Defterlerine göre 44 olmuştur. Bu mahalleler;

Çizelge 2.4. Larende Salyane Defterlerine Göre XVIII.yy da Karaman Mahalleleri⁶³

1. Abbas		23. İdemid
2. Acem Hoca		24.Kadı Dükkanı
3. Ahi Osman		25. Kale Kapısı
4. Alacasuluk		26. Kavşıt
5. Ali Şahne		27. Kır
6. Emmi Hoca		28. Kirişçi Baba
7. Cedit		29. Köhnebedesten
8. Çeltek		30. Koçak Dede
9. Dahhak		31. Külhan
10. Emekseven		32. Mansur Dede
11. Emir Ahmet		33. Nuh Paşa
12. Fenari		34. Saka Başı
13. Gazaliye		35. Say
14. Hacı Celal		36. Seki Çeşme
15. Hacı Nuh		37. Sihayser
16. Hacılar		38. Şah Ruh
17. Hatip		39. Şam Pazarı
18. Helvacı		40. Şeyhler
19. Hisar / Kale		41. Tapucak
20. Hoca Mahmud		42. Tekke
21. İbrikli		43. Yukarı Çarşı
22. İç Tekke		44. Zaviye

Menzil ücretlerini gösteren 25 Muharrem1160 (6 Şubat 1747) tarihli bir hükümde Karaman'daki mahalleler maddi durumlarına göre iyi, orta ve zayıf diye üç kategoriye ayrılmışlardır. Buna göre ahi Osman, Cedit, Çeltek, Fenari, Kadı Dükkanı, Kale, Küçükdede, Mansur Dede, Say mahalleleri iyi grupta; Abbas, İbrikli, Ali Şahne, Emmi Hoca, Gazaliye, Hatip, Hoca Mahmud, Kirişçi Baba, Köhne Bedesten, Saka Başı, Şam

⁶³Cengiz, a.g.e.,131

Pazarı, Şeyhler, Zaviye mahalleleri orta grupta; Alacasuluk, Hacı Celal, Kavşıt, Sekiçeşme, Siyahser, Tapucak mahalleleri ise zayıf grupta yer almıştır. Bu gün Karaman’da toplam 53 mahallenin 20 sinin adı XVIII.yy da mevcut olan mahallelerdendir⁶⁴.

Çizelge 2.5. Karaman’da 1967 Yılında 24 Mahalle Mevcuttur ⁶⁵.

1. Abbas	14. Koçakdede
2. Ahiosman	15. Külhan
3. Alişahane	16. Larende
4. Cedit	17.Mahmudiye
5. Çarşı	18.Mansurdede
6. Çeltek	19.Sakabaşı
7. Fenari	20.Sekiçeşme
8. Gazidükkan	21.Siyahser
9. Hacı Celal	22.Topucak
10. Hamidiye	23.Yenimahalle
11. Hisar	24.Yeşilada
12. Kırbağı	
13. Kirişçi	

Çizelge 2.6. VGMA Bulunan 16-19.Yüzyıllar arası 49 Adet Vakfiyede İsmi Geçen Karaman Mahalle İsimleri

1. Abbas Mahallesi	17. Küçük Zaviye Mahallesi
2. Ahi Osman Mahallesi	18. Mansur Dede Mahallesi
3. Bit Pazarı-Bazaristan	19. Pazar Yeri
4. Dehhak Mahallesi	20. Sakabaşı Mahallesi
5. Dere Mahallesi	21. Saray Mahallesi
6. Ermeniler Mahallesi	22. Sekiçeşme Mahallesi
7. Esen Hacı Köyü	23. Şam Pazarı Mahallesi
8. Fenari Mahallesi	24. Şeyhler Mahallesi
9. Gazi Dükkanı Mahallesi	25. Topucak Mahallesi
10. Gülhan Mahallesi	26. Koçak Dede Mahallesi
11. Hacı Celal Mahallesi	27. Keçi Zaviye
12. Hoca Mahmud Mahallesi	
13. İbrikli Mahallesi	
14. Kale Mahallesi	
15. Kırbağı Mahallesi	
16. Kirişçibaba Mahallesi	

⁶⁴Cengiz,a.g.e., 131

⁶⁵Konyalı., a.g.e., 135

2.3.2. Vakıfların mahallelere göre dağılımı

Çizelge 2.7. Karamana Ait Vakfiyelerde İsmi Geçen Vakıflar İle Bulundukları Mahalle ve Köyler

Sıra No	Vakıf İsmi	Bulunduğu Yer
1.	Abdülkadir Ağa Vakfı	Arapzade Camii yanı
2.	Şerife Nesli Kadın bint.Esseyyid el-hac Mustafa Ağa Çavuşzade Eş-Şeyh Ahmed Nakşibendi bin İbrahim Vakfı	Abbas Mahallesi
3.	Mehmed Çavuş b. Hüseyin	Dink Karyesi
4.	Abdüllatif Ağazade Osman Haydar Efendi ve kardeşi Mehmed Ali Efendi	Gönende(Gazende Köyü)
5.	Hacı Mehmed Vakfı	Kemeranlı Köyü
6.	Gürcüzade Hacı Ali Ağa Vakfı	Hacı Celal Mahallesi
7.	Hacı Hasan bin Hacı Hasan	Artova Köyü
8.	Esseyyid Ahmed Kadi Bey Vakfı	Mansur Dede Mahallesi
9.	Şeyh Hacı Ahmed Halveti Efendi	Fenari Mahallesi
10.	Esseyyid El Hac İbrahim Efendi ve Kardeşleri Vakfı	Pazar Bozan Han
11.	Esseyyid Şeyh Ömer Bin Ebu Bekir	Gülhan Mahallesi
12.	Mehmet Raşit Ağa Vakfı	Kirişçibaba Mahallesi
13.	Esseyyid Mehmet Bin El Hac Hüseyin Vakfı	Şeyhler Mahallesi
14.	Ethem oğlu Tevfik	Ermenek SarayMahallesi
15.	Eminüddin Zade Ahmet Bey (Erdoğan Bey)	Esen Hacı Köyü, Nalma Köyü, Güded Köyü, Koçak Dede Mahallesi
16.	Şerife Alime Hatun Binti Ahmet Ağa	Sakabaşı Mahallesi
17.	Hacı Ömer Efendi İbni Hacı İsmail Hacı Mehmet Ağa İbni Hacı İbrahim	Mansur Dede Mahallesi
18.	Fetullah Efendi Bin Sanullah Pir Ahmed	Erdene Çiftliği
19.	Esseyyid El Hac Abdullah Hasip Efendi İbni El Hac Mustafa Efendi	Pazar yeri
20.	El Hac Şaban Bin Mustafa	Gazi Dükkanı Mahallesi
21.	Safer Oğlu Hacı İshak vakfı	Hatuniye Medresesi ⁶⁶ Yanı
22.	Hacı Ahmet Bin Hacı Hüseyin	Pazar Meydanı
23.	Eş-Şeyh Abdurrahman Efendi	Ahi Osman Mahallesi
24.	Rıza Efendi	Hoca Mahmud Mahallesi
25.	Hacı Ahmed oğlu Mehmed	Pazar mahallesi, Gaferbad Nahiyesi
26.	Nakşibendi Seyyid Eşşşeyh el Hac Musa Efendi bin İsmail	Debbağhane
27.	Hasan Efendi bin Abdullah	İzvidsüfla ?
28.	Hacı Zeynel Abidin Ağa ibn Abdurrahman	Dehhak Mahallesi
29.	Mehmed Efendi bin Abdi	Bocakışla Köyü
30.	Bali Bey bin Abdullah	Ilıcasuluk

⁶⁶ Bkz. Konyalı,a.g.e., 461

31.	Mansur Dede bin Ketenci Baba	Sekiçeşme mahallesi
32.	Nuh Paşa bin Mahmud	Koçak Dede Mahallesi
33.	Ahmet Çavuş b. Budak Bey	Koçak Dede Mahallesi
34.	Şerife bint. Dizdar Mehmet Salih	Kale Mahallesi
35.	Ali Ağa bin Murad	Boyahane Köyü
36.	Esseyid Elhac Mahmud Efendi bin Muhammed	Sakabaşı Mahallesi
37.	Mustafa Bey b. Halil	
38.	Mustafa Ağa ibn Hüseyin	Özdemir Karyesi
39.	Esseyid Eş-Şeyh Mehmed Arif Efendi	
40.	Dergahı Ali Çavuşlarından Elhac Ramazan Çavuş ibn Mehmed	Bit pazarı/Pazaristan
41.	Mustafa bin İsrail	Fenari Mahallesi
42.	Vakfiye Molla Fenari	
43.	Mevlana Abdurrahman	
44.	Hüseyin Ağa bin Hüseyin Ağa	Topucak Mahallesi

2.4. Vakıfların Kronolojik Dağılımı

Bir kentteki vakıf kurumuna ait uzun dönemli niceliksel veriler, orada yaşayanların amaç, tercih ve sosyal değer değişimlerini yakalamaya ışık tutabilmektedir. Kurulan vakıflar, dönemin siyasî, sosyal, ekonomik olaylarıyla, dinî inanç ve anlayışlarıyla yakından ilgilidir. Bu bağlantıları çözümleyebilmek amacıyla yıllara ve aylara göre vakıf sayıları incelenmiştir⁶⁷.

2.4.1. Yıllara göre vakıf sayıları

Vakıflar Genel Müdürlüğü arşivinde bulunan Karaman (Merkez) vakfiyelerine göre XVI-XIX. Yüzyıllara ait 49 tane vakfiye tespit edilmiştir.

⁶⁷ Başol, a.g.t., 53

Çizelge 2.8. Yıllara Göre Vakıf Sayıları

Yıllar	Vakıf Sayısı	Yıllar	Vakıf Sayısı
919	1	1227	1
934	1	1229	1
935	1	1232	1
949	1	1234	1
954	1	1236	1
955	1	1237	1
958	1	1238	2
968	1	1239	1
1005	1	1241	1
1024	1	1250	1
1030	1	1262	1
1031	1	1289	1
1059	1	1291	1
1111	1	1293	1
1112	1	1296	1
1141	1	1297	1
1170	1	1302	1
1186	1	1307	1
1192	1	1308	2
1201	1	1311	1
1202	2	1312	1
1211	1	1316	1
1215	1		
1224	1		
Toplam Vakıf Sayısı			49

İncelenmiş olan vakfiyelerden hareketle çoğu yılda sadece bir vakıf kurulduğu tespit edilmiştir. 1202, 1238 ve 1308 yıllarında ikişer vakıf kurulmuştur.

2.4.2. Aylara göre vakıf sayıları

İslam âleminde bazı gün, gece ve aylar kutsal kabul edilmekte ve bu zamanlara özel bir önem atfedilmektedir. Bayramlar, kandil geceleri, üç aylar kutsal sayılan zamanlardan bazılarıdır⁶⁸.

⁶⁸ Başol, a.g.t., 58

Çizelge 2.9. Vakıf Sayılarının Hicri Aylara Göre Dağılımı

Aylar	Vakfiye sayıları	Oranları
Muharrem	6	% 12.2
Safer	5	% 10.2
Rebiülevvel	5	% 10.2
Rebiülahir	4	% 8.16
Cemaziyelevvel	1	% 2.04
Cemaziyelahir	3	% 6.12
Recep	3	% 6.12
Şaban	1	% 2.04
Ramazan	6	% 12.2
Şevval	6	% 12.2
Zilkaade	5	% 10.2
Zilhicce	4	% 8.16
Toplam	49	% 100

Karaman vakıflarının muharrem, ramazan ve şevval aylarında yoğun olarak kurulduğu tespit edilmiştir. Bu üç ayda toplam kurulan vakıf sayısı yıl içinde toplam kurulan vakıf sayısının % 36,6'sını teşkil etmektedir. En az vakıf kurulan aylar ise Cemaziyelevvel ve Şaban aylarıdır. Bu aylarda birer tane vakıf kurulmuştur. Osmanlı Devleti'nin kullanması münasebetiyle, Karaman'da kurulan 49 vakfın kuruluş tarihi Hicri aylara göre bakıldığında, İslâm dünyasında kutsal ay olarak nitelenen Recep, Şaban ve Ramazan aylarında yoğunluk kazanmadığı, hatta Şevval, Zilkade ve Zilhicce aylarında daha fazla kurulmuş olduğu görülmüştür (Çizelge: 1.9).

3. KARAMAN VAKIFLARININ GELİR KAYNAKLARI

3.1. Vakıflara Ait Gelir Kaynakları

Osmanlı Devleti'nde toplumun kullanımına sunulmuş olan han, hamam, cami, medrese, kervansaray, hastane, köprü ve çeşmeler bizzat vâkıflar tarafından yaptırılmış ve bu eserler yine vâkıflar tarafından akarât tabir olunan; geliri hayri müesseselerin masraflarını karşılamak üzere vakfedilmiş menkul ve gayrimenkullerden elde edilen gelirlerle yaşatılmıştır⁶⁹. Hayrât veya müessesât-ı hayriye denilen kuruluşların devamlı olarak işleyebilmesi için düzenli gelirlere ihtiyaç vardır. Bu kuruluşların umumi masraflarını karşılamak ve bilhassa oralarda çalışan personelin ücretlerini ödemek için vakfedilen menkul ve gayrimenkuller vakıf konusunun asıl konusunu teşkil eden akarları oluşturur. Vakfedilen bu akarlar arasında araziler: bazı köylerin tamamı, her türlü tarım işletmeleri, çiftlikler, tarlalar, üzüm bağları, bahçeler, mesken olarak kullanılan binalar, dükkanlar veya iktisadi gaye için yapılmış başka yapılar gibi gayrimenkuller ve hayvan derisi, gemi, nakit para gibi menkuller görülmektedir⁷⁰.

3.1.1. Gayrimenkuller

İslam hukukunun oluşturulduğu ilk dönemlerde gelir kaynaklarının vakfa dâhil olabilmesi için devamlılık arz eden ve vakıf kurucusunun mülkü olan gayrimenkuller olması gerekiyordu. Ancak zamanla değişen sosyal, ekonomik ve toplumsal şartlar, vakfa konu olan gelir kaynaklarının sahasını, türünü genişletmiştir. Günümüzde “taşınmaz” (mülk) olarak bilinen gayrimenkuller vakıf kurumunun önemli gelir kaynaklarını oluşturuyordu⁷¹.

⁶⁹ Keleş, a.g.e., 8

⁷⁰ Yediyıldız B.(1989). İslamda vakıf, *Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi*, Çağ Yayınları, İstanbul, 14. 28

⁷¹ Başol, a.g.t. 63

3.1.1.1.Meskenler

Konaklama ve geceleme yeri anlamındaki mesken fıkıh terimi olarak bir kişi veya ailenin sürekli oturmak amacıyla yerleştiği yeri ifade eder⁷². Meskenler gelir getiren bir gayrimenkul olarak düşünüldüğü için vakfa konu olmuştur⁷³.

İncelenilen vakfiyelerde mesken olarak karşımıza ev, oda (hücre), sofa ve çardak çıkmaktadır. Kirişçibaba mahallesinden Mehmet Raşit Ağa 27 Muharrem 1236 (M. 2 Kasım 1820) tarihinde Kadirzade isimli zaviye için ev⁷⁴, Abbas mahallesinden Şerife Nesli Kadın bint. Esseyyid el-Hac Mustafa Ağa, 5 Safer 1227 (M. 19 Şubat 1812) tarihinde Musli Han'da 9 bab oda⁷⁵, Mansur Dede mahallesinden Esseyyid Ahmed Kadi Bey 7 adet hücre⁷⁶, Gülhan mahallesinden Esseyyid Şeyh Ömer Bin Ebu Bekir 4 adet hücre⁷⁷, Eminüddinzâde Ahmet Bey (Erdoğan Bey), 10 Şevval 958 (M. 24 Haziran 1561) tarihinde sarayı atiki olarak meşhur olan 7 oda ve Koçak Dede mahallesinde oda⁷⁸, Gazi Dükkanı mahallesinden El Hac Şaban Bin Mustafa, 5 bab hücre⁷⁹, Hacı Ahmet Bin Hacı Hüseyin 1170 Recep (M. 1756) tarihinde Mutfak Han'da 1 oda⁸⁰, Nakşibendi tarikatından Seyyid Eş-Şeyh El Hac Musa Efendi bin İsmail, 23 Şevval 1224 (M. 1 Aralık 1809) tarihinde Debbağhane yakınında 2 bab hücre⁸¹, Hacı Zeynel Abidin Ağa ibn Abdurrahman Muharrem 1186 (M. Nisan 1772) tarihinde Kara Külâh Hanında 12 oda, Magripli Oğlu Han'ında 10 oda, 2 mevzi, 2 dolap, Şam Pazarı mahallesinde ahır ve samanlığı bulunan odalar, Haffaflar Çarşısında Pazarbozan Hanında 1 oda⁸²; Seyyid Mustafa bin. İsrail 29 Ramazan 949 (M. 6 Ocak 1543) tarihinde 1 sofa 5 oda ve 1 ahır, bahçeli ve önündeki bağ ile beraber ev⁸³; Esseyyid Eş-Şeyh Mehmed Arif Efendi 1 ev⁸⁴, Dergahı Ali Çavuşlarından Elhac Ramazan Çavuş ibn Mehmed Evaili Muharrem 1301 (M. 2 Kasım 1883) tarihinde İbrikli mahallesinde mescide bitişik ev⁸⁵; Ahmet Çavuş b. Budak Bey Evaili muharrem

⁷² Döndüren H.(2004) . Mesken, *DİA*.Ankara, 29., 316

⁷³ Başol, a.g.t., 64

⁷⁴ VGMA, Vakfiye Defteri, 580/210/97.

⁷⁵ VGMA, Vakfiye Defteri, 579/722/300

⁷⁶ VGMA, Vakfiye Defteri 580/330/172

⁷⁷ VGMA, Vakfiye Defteri 580/225/124

⁷⁸ VGMA, Vakfiye Defteri 605/162/229

⁷⁹ VGMA, Vakfiye Defteri 734/56/33

⁸⁰ VGMA, Vakfiye Defteri 739/130/64

⁸¹ VGMA, Vakfiye Defteri 386/39/4

⁸² VGMA, Vakfiye Defteri 484/458/46

⁸³ VGMA, Vakfiye Defteri 2176/519/811

⁸⁴ VGMA, Vakfiye Defteri 2176/510/803

⁸⁵ VGMA, Vakfiye Defteri 2176/512/806

1224 (M. 16 Şubat 1809) tarihinde iki adet ev⁸⁶; Mevlana Muslihiddin Efendi bin. İbrahim 10 Şevval 968 (M. 24 Haziran 1561) tarihinde Larend'e bir sofa, kışlık iki oda, iki çardak, fevkani hücreden oluşan ev⁸⁷ vakfetmiştir.

3.1.1.2. Zirai Alan ve İşletmeler

Osmanlı Devleti'nin kırsal ekonomisi ve tımar sistemi büyük ölçüde zirai üretime dayanıyordu. Tarım üretim kaynaklarının en önemlilerinden olan tarım arazi ve işletmeleri aynı zamanda vakıf kurumların da önemli gelir kaynakları arasında idi. Bu gelirler arazi, bağ, bahçe, çiftlik, köy, mezra ve değirmen gibi zirai alan ve işletmelerden oluşurdu⁸⁸.

3.1.1.2.1. Araziler

Osmanlı İmparatorluğu'nda üretim kaynaklarının en ehemmiyetlisi olan arâziler, aynı zamanda vakıf müesseselerine düzenli gelir sağlayan nesnelerin ilk kategorisini teşkil ediyorlardı⁸⁹.

Vakfiyelerde şekli ve boyutları belirlenmiş toprak parçalarından birisi, arsa adını alıyordu. İnşaata tahsis edilen bu araziler, şüphesiz şehirlerde veya köylerde bulunuyordu. Vakfiyelerde, "bir arsa" tâbiri söz konusu olduğu zaman, bu, üzerine bir tek binâ inşa edilebilecek tek bir parsel anlamına gelmiyordu. Bunlardan bazıları, "bir arsa" diye adlandırılmış olmalarına rağmen, oldukça geniş bir sâhayı ihtivâ ediyordu ki, bunun üzerine bir mahalle bile kurulabilirdi⁹⁰.

Karaman 16. ve 19. yüzyıllara ait vakıflarda vakfedilen arazi ve arsalar şu şekildedir:

Abdülkadir Ağa; 3 Cemaziyelula 1202 (M. 10 Şubat 1788) tarihinde Hacı Celal Mahallesinde 20 dönüm arsa, Hisar camiine mevkuf iki cüz kıt'a, Hacı Abdioğlu bölgesinde 16 cüz kıt'a, Küçükkoğlu yerinde 2 cüzden oluşan bir kıt'a, Kızılöyük

⁸⁶ VGMA, Vakfiye Defteri 2176/ 446/738

⁸⁷ VGMA, Vakfiye Defteri 484/425/40

⁸⁸ Başol, a.g.t., s.68

⁸⁹ Yediyıldız B. XVIII. asır Türk vakıflarının iktisadi boyutu., 6-7

⁹⁰ Yediyıldız., a.g.m., 7

yakınlarında 6 cüz kıt'a, İbrahim Efendi'nin yerinde 9 cüz kıt'a, Hacı Bekiroğlu tarlası 9 cüz arsa kıt'ası⁹¹;

Şerife Nesli Kadın bint. Esseyid el-Hac Mustafa Ağa; 5 Safer 1227 (M. 19 Şubat 1812) tarihinde Dere mahallesinde 8 dönüm arsa, İgdedibi mahalinde arsa, Yanık Hamam mahalinde 8 dönüm arsa, Subasar da 24 dönüm arsa⁹²;

Elhac Ali Ağa bin Murad; 1059 Cemaziyelahir (M. 10 Temmuz 1649) tarihinde Kayabaşı Köyü'nde sakız ağaçları bulunan arazi, Namla Köyü'nde arazi⁹³

Eminüddinzâde Ahmet Bey (Erdoğan Bey); 10 Şevval 958 (M. 24 Haziran 1561) tarihinde Kuş Teymur mezrasının yarısı, Buzhane yakınlarındaki arazinin 1/3 ü⁹⁴ (kardeşi Emir Mevlana Abdurrahman'ın vasisi olarak);

Fetullah Efendi Bin Sanullah Pir Ahmed, Safer 954 (M. Nisan 1547) tarihinde; Lal Mezrası ve Kadı Tahir Köyü arasındaki mezranın tamamı, Erdene çiftliği mezrasının tamamı, Hacı Celal Mahallesinde Mancınık isimli arazinin tamamı, Hacı Celal Mahallesi'nde Kadı Arzı adlı arsa, Hacı Celal Mahallesi'nde mescit yakınlarında arsa⁹⁵ vakfetmiştir.

Mevlana Abdurrahman; 935 Rebiülevvel (M. 15 Kasım 1528) tarihinde Konya da Karataş ve Karapınar bölgesinde arazi⁹⁶ vakfetmiştir.

Safer Oğlu Hacı İshak; 1141 Rebiül Evvel (M. Ekim 1728) tarihinde Davda Köyünde boyalık denen arazinin tamamın⁹⁷; Mansur Dede bin Ketenci Baba; Şeyh Talib Kirişçibaba arazisine kadar olan yer⁹⁸i vakfetmişlerdir.

Karaman 16. ve 19. yüzyıllara ait vakıflarda vakfedilen boyalıklar da şu şekildedir:

⁹¹ VGMA, Vakfiye Defteri 578/215/66

⁹²VGMA, Vakfiye Defteri 579/722/300

⁹³ VGMA, Vakfiye Defteri 2176/ 468/759

⁹⁴VGMA, Vakfiye Defteri 605/162/229

⁹⁵ VGMA, Vakfiye Defteri 608/107/128

⁹⁶ VGMA, Vakfiye Defteri 2176/584/862

⁹⁷ VGMA, Vakfiye Defteri 735/58/27

⁹⁸ VGMA, Vakfiye Defteri 2176/405/704

Gazi dükkanı mahallesinden El Hac Şaban Çavuş Bin Mustafa 28 Şevval 1111(M. 18 Nisan 1700) tarihinde; Uzunzade Esseyid Ahmet Ağa'dan alınan boyalıkta sülüs hisse, Hüseyin Çavuş boyalığında 1/3 hisse,Davda köyünde 1 kıta boyalık ve harim bayalık, 1 dönüm boyalık⁹⁹

Safer Oğlu Hacı İshak vakfı 1141 Rebiülevvel (M. Ekim 1728) tarihinde Davda Köyünde boyalık denen arazinin tamamını¹⁰⁰ vakfetmiştir.

3.1.1.2.2. Bağ ve bahçeler

Bağlar belgelerde “kerm-i ineb”, “hakûre”, “bağ-ı kürüm” çoğunlukla da bağ olarak tanımlanan, bir ile yirmi beş dönüm arasında, yaygın olarak birkaç dönüm büyüklüğünde üzüm, nar, incir ve narenciye gibi meyvelerin yetiştirildiği küçük tarlalardır. Bahçe kelimesi “küçük bağ ve bostan” anlamında olup daha çok yerleşim birimi yakınlarındaki sulak ve sebze yetiştirilebilen yerler için kullanılırdı. Bağ ve bahçeler şehrin için de veya daha ziyade çevresinde yer alan, genelde etrafı çevrili alanlardı. İçinde tek bir ağaç türü bulunan bağ ve bahçeler olduğu gibi meyveli ve meyvesiz çeşitli ağaç cinsleri olanlar da vardı¹⁰¹.

Karaman 16. ve 19. yüzyıllara ait vakıflarda vakfedilen bağ ve bahçeler şu şekildedir:

Seyyid Abdülkadir Ağa ibn Seyyid Osman Ağa; 3 Cemaziyelala 1202 (M. 10 Şubat 1788) tarihinde Hacı Celal mahallesinde bir kıt'a bahçe, altı cüz kürüm ve eşcar, Yonca Bahçesi adında üç cüz bahçe, Tutluoğlu yerinde bir kıt'a bahçe¹⁰²;

Şerife Nesli Kadın bint. Esseyid el-Hac Mustafa Ağa; 5 Safer 1227 (M. 19 Şubat 1812) tarihinde Musli Han'a bitişik bir kıta bahçe¹⁰³;

Abdülatif Ağazade Osman Haydar Efendi ve kardeşi Mehmed Ali Efendi; 15 dönüm bir kıta meyve bahçesi¹⁰⁴;

Elhac Ali Ağa bin Murad; 1059 Cemaziyelahir (M. 10 Temmuz 1649) tarihinde Cami ile Süleyman Bey değirmeni arasında bulunan bağ¹⁰⁵

⁹⁹ VGMA, Vakfiye Defteri 734/56/33

¹⁰⁰ VGMA, Vakfiye Defteri 735/58/27

¹⁰¹ Başol.,a.g.t., 72

¹⁰²VGMA, Vakfiye Defteri 578/215/66

¹⁰³ VGMA, Vakfiye Defteri 579/722/300

¹⁰⁴ VGMA, Vakfiye Defteri 601/100/112

¹⁰⁵ VGMA, Vakfiye Defteri 2176/468/759

Hacı Hasan bin Hacı Hasan; 24 Rebiülahir 1307 (M. Aralık 1436) tarihinde 3 dönüm 2 bin kuruş kıymetinde bağ¹⁰⁶

Fetullah Efendi Bin Sanullah Pir Ahmed Safer 954 (M. Nisan 1547) tarihinde; Taraç Bağı arazisinin tamamı, Yesre köyünde Kadı Bağı bölgesindeki eşcar ve üzüm bağlarının tamamı, Mevlana Fetullah'a ait Küçük Zaviye mahallesinde Nurettin Ağa meşhur duvarlı üzüm bağı, Mevlana Sunullah'a ait Ermeniler mahallesinde Koz Ömer Bağı adıyla meşhur içinde harap ve mamur ev yerleri bulunan duvarlı üzüm bağını¹⁰⁷;

Safer Oğlu Hacı İshak; 1141 Rebiül Evvel (M. Ekim 1728) tarihinde Medresenin yanında bulunan 2 bahçe¹⁰⁸;

Hasan Efendi bin Abdullah; Evaili Şaban 1112 (M. 11 Ocak 1701) tarihinde Defi hariciye, bir miktar arsa, Helek mevziinde 2 mülk bağ ve bahçe¹⁰⁹;

Bali Bey bin Abdullah; 10 Ramazan 919 (M. 9 Kasım 1513) tarihinde Alacasuluk bölgesinde bir bağ¹¹⁰;

Şerife bint. Dizdar Mehmet Salih; 15 Safer 1215 (M. 8 Temmuz 1800) tarihinde 3 dönüm miktarı bağ ve bahçe¹¹¹ vakfetmiştir.

3.1.1.2.3. Değirmenler

Değirmenler, tahıl ürünlerinin öğütülüp un haline getirilmesine yarayan araçların kurulu olduğu yapılardır. Bu yapıların içerisinde bulunan tekerler biçimindeki değirmen taşları, su veya yel gücüyle döndürülerek tahıl tanelerini ezip una dönüştürürlerdi. Halkın büyük bir bölümü ekmek yapmak gayesiyle buğday veya mısırı hemen hemen her köyde veya şehirlerin yakınında bulunan değirmenlerde öğütüyorlardı. Bunlar diğer bina ve kuruluşlar gibi hayrât kurumları yararına vakfedilebiliyordu¹¹².

¹⁰⁶ VGMA, Vakfiye Defteri 591/73/74

¹⁰⁷ VGMA, Vakfiye Defteri 608/107/128

¹⁰⁸ VGMA, Vakfiye Defteri 735/58/27

¹⁰⁹ VGMA, Vakfiye Defteri 480/129/19

¹¹⁰ VGMA, Vakfiye Defteri 2176/596/871

¹¹¹ VGMA, Vakfiye Defteri 2176/457/747

¹¹² Başol., a.g.t.,77-78

Karaman 16. ve 19. yüzyıllara ait vakıflarda vakfedilen değirmenler şu şekildedir: Eminüddin Zade Ahmet Bey (Erdoğan Bey); 10 Şevval 958 (M. 24 Haziran 1561) tarihinde Oğul Beyi bölgesindeki değirmenin 6 sehmi¹¹³;

Şerife Alime Hatun Binti Ahmet Ağa Ramazanıevvel 1192 (M. 23 Eylül 1778); Sakabaşı Mahallesiinde değirmen¹¹⁴;

Elhac Ali Ağa bin Murad; 1059 Cemaziyelahir (M. 10 Temmuz 1649) tarihinde Selmanbey değirmeni, Küçükdeğirmende hisse¹¹⁵

Nuh Paşa bin Mahmud; 5 Zilhicce 1005 (M. 20 Temmuz 1597) tarihinde Kakaç değirmeni, Beydeğirmeni denen yerde bir değirmen, Fakih Ahmed değirmeninin bir kısmı¹¹⁶

Seyit Hacı Zeynel Abidin Ağa ibn Seyyid Abdurrahman Ağa; Muharrem 1186 (M. Nisan 1772) tarihinde Fesendun Köyünde Kayaburnu Değirmeninde 10, 5 / 12 pay, Fesendun köyünde Mevdut değirmeni'nde 1/ 12 pay, Çukurbağ köyünde değirmen, Gafriyat köylerinden Pınar Başı köyünde değirmen, Değirmenderesinde bulunan Subaşı değirmeninden 1/12 pay, Zimmiler Tepesi yakınında Karkıncı değirmeninden 2/12 pay¹¹⁷ vakfetmiştir.

3.1.1.3. Ticarî yapılar ve işletmeler

Şehirlerde sosyal müesseseler ve onlara gelir sağlamak maksadıyla her biri bir sınıf, sanat ve ticaret erbabına tahsis edilmek üzere inşa edilmiş olan, han, hamam, fırın, mum imalâthânesi, boyahâne, sâlhâne, başhâne, bayram ve Pazar yerleri, yeni kurulacak bir şehrin veya semtin çekirdeğini teşkil ederdi. Bu nedenle ticarî yapılar, Osmanlı şehir merkezinin gelişiminde de etkiliydi. Vakıflara ait taşınmaz mallar Anadolu'nun pek çok yerinde ticaret merkezlerinin gelişiminde önemli rol oynardı¹¹⁸.

¹¹³ VGMA, Vakfiye Defteri 605/162/229

¹¹⁴ VGMA, Vakfiye Defteri 591/57/53

¹¹⁵ VGMA, Vakfiye Defteri 2176/468/759

¹¹⁶ VGMA, Vakfiye Defteri 2176/445/737

¹¹⁷ VGMA, Vakfiye Defteri 484/458/46

¹¹⁸ Başol, a.g.t., 80

3.1.1.3.1.Dükkanlar

Dükkan, sözkonusu devirde, bugün değişik adlar altında tanıdığımız hemen hemen her cins ticâret evini belirtir. Bakkal dükkânı, fırın, kasap dükkânı, eczâhâne. lokanta, v.s... Ayrıca, bu kelimeyle, terzi, ayakkabıcı, marangoz, vs... atölyeleri gibi, hem üretim yapan ve hem de ürettiklerinin perâkende olarak satışını yapan esnaf atölyeleri de belirleniyordu.

Aynı şekilde, hekim muâyenehâneleri (*tabib dükkânı*) ile bankacı veya sarrafların iş yerleri (*sarraflar dükkânı*)'nın adlandırılması için de, dükkân kelimesi kullanılmıştır¹¹⁹.

Karaman 16. ve 19. yüzyıllara ait vakıflarda vakfedilen dükkanlar şu şekildedir:

Ethem oğlu Tevfik; 3 dibekçi ve bakkal dükkanı, 1625 kuruş kıymetli bir bab kahvehane¹²⁰;

El Hac Şaban Bin Mustafa; Yukarı çarşıda 6 bab ve 6 kepenk dükkan,14 bab dükkan¹²¹

Safer Oğlu Hacı İshak; 1141 Rebiül Evvel (M. Ekim 1728) tarihinde Yukarı Çarşıda 3 dükkan, Aşağı Çarşıda 2 dükkan¹²²

Mevlana Muslihiddin Efendi bin. İbrahim 10 Şevval 968 (M. 24 Haziran 1561) tarihinde Emir Musa Medresesi yanında on dükkan¹²³

Hacı Ahmet Bin Hacı Hüseyin, 1170 Recep (M. 1756) tarihinde medresenin etrafındaki 4 dükkan, Medreseye bitişik yağhane dükkanı,

Hacı Zeynel Abidin Ağa ibn Abdurrahman¹²⁴; Muharrem 1186 (M. Nisan 1772) tarihinde Yeni Hanın bitişğinde 11 dükkan, Kara Külâh Hanı yanındaki Pazar meydanında 6 dükkan, Demirciler Çarşısında 2 dükkan, Tuzcular Karşısında 5 dükkan, Kerbansaray Han karşısında ekmekçi dükkanı ve 2 ambar, Un Kapanında 2 dükkan ve büyük 1 kazan,

¹¹⁹Yediyıldız. a.g.m., 11

¹²⁰VGMA, Vakfiye Defteri 591/102/101

¹²¹VGMA, Vakfiye Defteri 734/56/33

¹²² VGMA, Vakfiye Defteri 735/58/27

¹²³ VGMA, Vakfiye Defteri 484/425/40

¹²⁴ Konyalı,a.g.e., 182

Kılınççılar Çarşısında 1 dükkan, Debbaglar Çarşısı'nda 1 kahvehane dükkanı, 10 dükkan ve dink isimli dükkan, Attarlar Sokağında 2 dükkan ve yarım dükkan, Berberler içerisinde 1 dükkan, Eskiciler Çarşısı'nda 3 dükkan, Semerciler içerisinde 1 dükkan ve ambar, Haffaflar Çarşısı'nda 1 dükkan¹²⁵

Şerife binti Dizdar Mehmet Salih; 15 Safer 1215 (M. 8 Temmuz 1800) tarihinde Debbaghande bir debbağ dükkanı, Çelikler sukunda dükkan¹²⁶

Esseyyid Elhac Mahmud Efendi bin Muhammed; Suk-i sultanide 1 bab mülk dükkan¹²⁷

Külahçızade Hacı Ahmet; 5 Recep 934 (M. 26 Mart 1528) tarihinde Bezzaz çarşısında iki dükkan, Haddadi çarşısında mescidin önünde 5 dükkan, Nalbant çarşısında iki dükkan¹²⁸

Esseyyid Eş-Şeyh Mehmed Arif Efendi, ev ve dükkan¹²⁹

Nuh Paşa bin Mahmud 5 Zilhicce 1005 (M. 20 Temmuz 1597) tarihinde bir kahvehane ve eski pazarda iki dükkan¹³⁰

Mevlana Abdurrahman; 935 Rebiülevvel (M. 15 Kasım 1528) tarihinde Konya'da 15 dükkan¹³¹ vakfetmiştir.

Dergahı Âli Çavuşlarından Elhac Ramazan Çavuş ibn Mehmed; Evaili Muharrem 1301 (M. 2 Kasım 1883) tarihinde Bit Pazarı'nda 36 bab dükkan, batısında 5 bab dükkan, doğusunda 4 bab dükkan, doğusunda Tahtakale Mescidi'ne bitişik 9 bab dükkan¹³²

Topucuk mahallesinden Nakşibendi tarikatından Esseyyid El Hac Abdullah Hasip Efendi İbni El Hac Mustafa Efendi; 1 bab fevkani ihtisap dükkanı¹³³

¹²⁵ VGMA, Vakfiye Defteri 484/458/46

¹²⁶ VGMA, Vakfiye Defteri 2176/457/747

¹²⁷ VGMA, Vakfiye Defteri 2176/474/766

¹²⁸ VGMA, Vakfiye Defteri 2176/611/889

¹²⁹ VGMA, Vakfiye Defteri 2176/510/803

¹³⁰ VGMA, Vakfiye Defteri 2176/445/737

¹³¹ VGMA, Vakfiye Defteri 2176/584/862

¹³² VGMA, Vakfiye Defteri 2176/512/806

Boyaloğullarından Fetullah ve Mevlana Sunullah Pir Ahmet; Bezirhane tevabini ve şırlağan mengenesi tevabının tamamı (Mengeneler içinde değirmen, fırın, mahsen binası, sabunhane, samanlık bulunmaktadır)¹³⁴

Seyit Hacı ibn Seyyid Abdurrahman Ağa; Şam Pazarı Mahallesinde bulunan Bezirhane isimli mengenehane, Kurşunlu Mektep yanında Bezirhane isimli mengenehanenin 1/4 payı, Yesriye Köyünde Bezirhane isminde mengenehane, Hacı Celal Mahallesindeki mengenin 9/12 payı¹³⁵ vakfetmiştir.

3.1.1.3.2. Fırınlr

Fırınlr; şehirlerde, halkın ekmek, börek gibi unlu mamüllerle ilgili temel ihtiyaçlarını karşılayan ticari işletmelerdir. Bu işletmeler kiraya verilerek vakıflara finans sağlanmaktadır. Ayrıca fırınlar ürettiği mamüle göre -çörekçi fırını gibi- isimler alabilmektedir¹³⁶.

Karaman 16. ve 19. yüzyıllara arasında Ethem oğlu Tefik tarafından 1500 kuruş kıymetli bir bab ekmekçi fırını¹³⁷; Nuh Paşa bin Mahmud tarafından 5 Zilhicce 1005 (M. 20 Temmuz 1597) tarihinde kahvehane bitişiğinde fırın¹³⁸ vakfedilmiştir.

3.1.1.3.3. Hamamlr

Karaman 16. ve 19. yüzyıllara ait vakıflarda vakfedilen hamamlr şu şekildedir:

Eminüddin Zade Ahmet Bey (Erdoğdu Bey); 10 Şevval 958 (M. 24 Haziran 1561) tarihinde Seyyidi Hamamı'nın hissesini kardeşi Selim Şah Hatun adına vakfetti, Seyyidi Hamamı'nın 2 sehmi¹³⁹

Seyit Hacı Zeynel Abidin Ağa ibn Seyyid Abdurrahman Ağa; Muharrem 1186 (M. Nisan 1772) tarihinde Bostancı Camii yanında hamamın 1/12 pay¹⁴⁰; Elhac Ali Ağa bin

¹³³ VGMA, Vakfiye Defteri 614/33/14

¹³⁴VGMA, Vakfiye Defteri 608/107/128

¹³⁵ VGMA, Vakfiye Defteri 484/458/46

¹³⁶ Başol. a.g.t., 83

¹³⁷ VGMA, Vakfiye Defteri 591/102/101

¹³⁸ VGMA, Vakfiye Defteri 2176/445/737

¹³⁹ VGMA, Vakfiye Defteri 605/162/229

¹⁴⁰ VGMA, Vakfiye Defteri 484/458/46

Murad 1059 Ceaziyelahir (M. 10 Temmuz 1649) tarihinde hamamın yarısını¹⁴¹ vakfetmiştir.

3.1.1.3.4. Hanlar

Karaman 16. ve 19. yüzyıllara ait vakıflarda vakfedilen hanlar şu şekildedir:

Seyit Hacı Zeynel Abidin Ağa İbn Seyyid Abdurrahman Ağa tarafından Koçak Dede Mahallesinde Paşa Hanı'nın tamamı, Müsli Ağa Hanı'nın yanında bina ettiği hanı¹⁴² Muhareem 1186 (M. Nisan 1772) tarihinde vakfetmiştir.

Paşa Han'ı Seyahatnâme'de Nuh Paşa Hanı olarak geçmektedir. Nuh Paşa tarafından yaptırılmış olmalıdır. Karaman'ın önemli hanlarından. Konyalı, bu hanın Küçük Dede mahallesinde Nuh Paşa Camii civarında olduğunu tespit etmiştir¹⁴³.

3.1.2. Menkuller

3.1.2.1. Paralar

Para vakıfları, geliriyle intifâ olunan yani müstegallât adı verilen vakıflar grubuna girmektedir.¹⁴⁴ Osmanlılar döneminde ulema, kazaskerler ve şeyhülislamlardan bir kısmı nakit para vakıflarının caiz olmadığını savunurken, yine bu tabakalardan bazıları nakit para vakıflarının caiz olduğunu söylemişler ve bu konuda da görüşlerini açıklayan eserler meydana getirmişlerdir¹⁴⁵.

Eldeki yazılı belgelere göre Osmanlı Devleti'nde para vakıflarını en geç Fatih Sultan Mehmet zamanında başladığı anlaşıyor. Fatih, faizi ile yeniçeri ocaklarına verilecek etlerin zamanla hasıl olacak fiyat artışını karşılamak maksadı ile yirmi dört bin altın vakf etmişti. Fatih'in bundan ayrı para vakıfları yaptığını Kanunî Sultan Süleyman tarafından 1565 tarihinde yazılmış bulunan bir hükümden anlıyoruz. Kanunî, İstanbul kasaplarına

¹⁴¹ VGMA, Vakfiye Defteri 2176 468 759

¹⁴² VGMA, Vakfiye Defteri 484/458/46

¹⁴³ Cengiz, a.g.e., 33

¹⁴⁴ Keleş H.(2001) Osmanlılarda 19. yüzyıldaki para vakıflarının işleyiş tarzı ve iktisadî sonuçları üzerine bir çalışma., *G.Ü. Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 21(1), 190

¹⁴⁵ Keleş,H.a.g.m., 192

yardım parası olarak kendinden önce bu iş için yapılmış para vakıflarını da bir araya getirerek altı yüz doksan sekiz bin akçelik bir vakıf yapmıştır¹⁴⁶.

Kanuni devrinin ünlü şahıslarından Ebussuud Efendi ve sûfî, fakih ve alim olan Sofyalı Bali Efendi, nakit para vakfının caiz olduğu üzerinde ısrarla durmuşlardır, fakat 1528’de şeyhülislam olan Çivicizade ve kendisiyle aynı görüşü savunan İmam Birgivî ise nakit para vakfının caiz olmadığını ve vakıf edilmesinin şer’-i şerife uymadığını ileri sürmüşlerdir. Nakit paraların vakfedilmesi tartışmalarına son noktayı koyan kişi Ebussuud Efendi olmuştur. Ebussuud’un kanaati nakit para vakfının örfen caiz olan menkuller arasına sokulması ve İmam Muhammed’in prensibinden hareket edilerek meselenin halledilmesidir. Nakit paranın vakfedilmesi konusunda Ebussuud’un görüşü ağır basmış ve Kanuni devrinde daha önce yasaklanmış olan para vakıfları kanunlaşarak toplumda yayılmıştır¹⁴⁷. XVIII. asır Türk vakıflarının toplam gelirlerinin takriben % 32’si vakf edilmiş nakit paralardan geliyordu¹⁴⁸.

Çizelge 3.1. Karaman 16. ve 19. Yüzyıllara Ait Para Vakıfları

Sıra No	Vâkıf	Mevkuf
1.	Mehmed Çavuş b. Hüseyin	3500 Kuruş ¹⁴⁹
2.	Esseyyid Mehmed Efendi ibn Esseyyid Ebu Bekr Ağa	375 Kuruş ¹⁵⁰
3.	El Hac Mehmed İbni Habib	2000 Kuruş ¹⁵¹
4.	Gürcüzade El Hac Ali Ağa İbn İbrahim	3000 Kuruş ¹⁵²
5.	Esseyyid Mehmet Bin El Hac Hüseyin	2500 Kuruş ¹⁵³
6.	Hacı Halil Ağa İbni Hacı Hasan	2000 Kuruş ¹⁵⁴
7.	Müderri Elhac Ali Rıza Efendi ibn Hacı Hüseyin ve Mustafa b. İsmail	2000 Kuruş ¹⁵⁵
8.	Emine bin Hasan	2000 Kuruş ¹⁵⁶
9.	Mehmed Efendi bin Abdi	2000 Kuruş ¹⁵⁷
10.	Mustafa Ağa ibn Hüseyin	2000 Kuruş ¹⁵⁸
11.	Külahçızade Hacı Ahmet	15 Dinar ¹⁵⁹

¹⁴⁶ Çağatay.,a.g.m.,48

¹⁴⁷ Keleş.,a.g.m., 192-193

¹⁴⁸ Yediyıldız., a.g.m., 13

¹⁴⁹ VGMA, Vakfiye Defteri 591/151/145

¹⁵⁰ VGMA, Vakfiye Defteri 579/8/6

¹⁵¹ VGMA, Vakfiye Defteri 587/143/178

¹⁵² VGMA, Vakfiye Defteri 589/31/52

¹⁵³ VGMA, Vakfiye Defteri 580/165/80

¹⁵⁴ VGMA, Vakfiye Defteri 601/1

¹⁵⁵ VGMA, Vakfiye Defteri 592/121/103

¹⁵⁶ VGMA, Vakfiye Defteri 587/207/253

¹⁵⁷ VGMA, Vakfiye Defteri 602/28/ 480

¹⁵⁸ VGMA, Vakfiye Defteri 2176/498/797

İncelenen 49 vakfiye içerisinde 11 vakfiye para vakıflarına aittir. 11 vakıf kurucusunun 1 tanesi kadın, 10 tanesi erkektir. Vakıflardan Külahçızade Hacı Ahmet, dinar vakfetmiştir. Diğer 10 vâkıf ise kuruş olarak vakıf kurmuştur. Vakfedilen paranın ekseriyetinin 2000 kuruş olduğu görülmektedir.

3.1.2.2. Arazi gelirleri

Karaman 16. ve 19. yüzyıllara ait vakıflarda vakfedilen arazi gelirleri şu şekildedir:

Mansur Dede bin Ketenci Baba; İbn Şeyh Hasan Gazi, Bozkuş, Selarik, Virancık köylerinin öşrü, Beybağı arazisinin geliri, Karti köyündeki Zaviye Sekisi ve Zaviye Çukuru adlı arazinin geliri, Beydili arazisinin gelirini¹⁶⁰ vakfetmiştir.

Eminüddin Zade Ahmet Bey (Erdoğdu Bey); 10 Şevval 958 (M. 24 Haziran 1561) tarihinde Nalma köyünün öşrünün yarısı¹⁶¹ vakfetmişlerdir.

¹⁵⁹ VGMA, Vakfiye Defteri 2176/611/889

¹⁶⁰ VGMA, Vakfiye Defteri 2176/405/704

¹⁶¹ VGMA, Vakfiye Defteri 605/162/229

4. SOSYAL STATÜLERİ AÇISINDAN KARAMAN VAKIF KURUCULARI

Osmanlı İmparatorluğunun idari mekanizmasında her hangi bir yer işgal eden ve kendilerine devlet veya vakıflar tarafından bir ücret ödenen kişilere askeri sınıf denir. Askeri sınıfı oluşturan grupların başında sultan ve aileleri gelir. Vakfiyelerden elde edilen bilgilere göre sivil yöneticiler grubu, idari, sosyal ve ekonomik hiyerarşide ikinci sırayı işgal ediyorlardı. Bunların başında sadrazamlar, ardından kedhüda-i sadrazam, reisülküttab, defterdar, yeniçeri ağası ve eyalet yöneticileri yer almaktaydı.

Vakıf kurucularının bir bölümünü de ulema grubu oluşturmuyordu. Bu gurubun başında şeyhülislam bulunurdu. Daha sonra kadılar, kadı askerler, müftüler ve müderrisler yer almaktaydı.

Genellikler askeri sınıfın tamamlayıcı unsurlarından sayılan bir grup daha vardır: dervişler. Bunlar resmi din ulemasından farklıdır ve onlara nazaran halk sınıflarına çok daha yakındır, hatta onların içindedir¹⁶².

Vakıfların, birinci derecede hükümdarlar, oğulları ve kardeşleri (şehzadeler) ikinci derecede vezirler, beylerbeyi ve zaamet ve has sahipleri oldukları görülür. Çünkü bunlar geniş ölçüde vakıf yapma malî imkânlarına sahip kimselerdir. Üçüncü derecede tekkeler, zaviyeler, dergâhlar, v.b. gibi tasavvuf ocaklarına vakıf yapılmıştır. Bunları da ya bu din ve sanat ocaklarını seven zengin kimseler yahut bunları korumakta olan hükümdarlar yapmışlardır. Zenginler bir yandan siyasî kuvvetlerin baskısından korunmak, bir yandan da "hayır sever" adını alarak halkın sevgisini kazanmak için vakıf yapmışlardır. Bu sıraya göre nisbeten az vakıf yapanlar ilim adamları ile şairlerdir. Bunun sebebi de onların yukarda bahsedilen sosyal tabakalara nisbetle daha az gelirli olmalarıdır. Bununla birlikte Kara Çelebi zade, Molla Fenarî, Ebussud gibi ilim adamları içinde refahlı olanların da geniş vakıfları¹⁶³ olduğunu bilinmektedir.

İncelen vakfiyeler arasında padişaha ve şehzadeye ait herhangi bir vakfa rastlanılmamıştır.

¹⁶²Yediyıldız B.(2003). *XVIII. yüzyılda Türkiye'de vakıf müessesesi*. Ankara:TTK,155- 162

¹⁶³Ülken H.Z. Vakıf sistemi ve Türk şehirciliği. *VD*, 9,32

4.1. Yönetici Sınıfın Kurduğu Vakıflar

Vakıf sahipleri genel olarak hükümdarlar, onların hanedan mensubu veya devlet adamı olarak çevresindekiler, bir kısım devlet görevlileri ile halktan kimselerdi. Yapılan bir araştırmaya göre, 18. yüzyılda Türkiye'deki vakıfların % 81,1'i askeri sınıfa, geriye kalan % 18,9'u da reayaya aitti¹⁶⁴.

4.1.1. Seyfiye Mensup Vakıf Kurucular

Ehl-i örf; Osmanlı toplumunda padişahın siyasi otoritesini temsil eden ve ulema sınıfı dışında kalan memurlardı. Ülkede padişahın otoritesini sağlamak ve padişahın buyrukları doğrultusunda devleti yönetmekle mükellef olan bu zümreye kılıç kullanmakta becerikli, usta kişiler anlamında ehl-i seyf (seyfiye) ve dinden ziyade toplumun âdetlerine ve töresine dayandıklarını belirtmek için de ehl-i örf (örfiye) ya da ümerâ denilmiştir.

Seyfiye sınıfına; sadrazam, vezirler, beylerbeyi ve sancakbeyleri, kapıkulu zabitleri ve neferleri ile tımarlı sipahiler ve deniz askerleri, vergi muafiyeti ile kendilerine çeşitli hizmetler yaptırılan muaf ve müselleme gibi görevliler dâhildi.

Seyfiye, daha çok kul menşeli olan ve Enderun veya Acemi Oğlanları Mektebi'nden yetişerek sipahilikten asesbaşılığa, kethüdalığa ve sadrazamlığa kadar yükselebilen yöneticileri teşkil ediyordu. Ehl-i örf, XV. yüzyıl tarihçisi Dursun Bey tarafından "Nizam - ı alem için akla dayanarak hükümdarın koyduğu nizama siyaset-i sultani ve yasak-ı padişahi yahut örf denilir" şeklinde tarif edilen ve İslam hukukunun kaynaklarından birini meydana getiren örfün uygulayıcıları idi¹⁶⁵.

İncelenen dönem içerisinde Karaman'da vakıf kurucularından seyfiye sınıfında olanlar;

Nuh Paşa bin Mahmut 5 Zilhicce 1005 (M. 20 Temmuz 1597)¹⁶⁶

Mehmed Çavuş b. Hüseyin, 18 Zilkade 1308 (M. 25 Haziran 1891)¹⁶⁷

¹⁶⁴ Göyünç N.(1991). Vakıf tesisinde devletin katkısı, *Osmanlı Araştırmaları*, İstanbul, 11., 125

¹⁶⁵ İpşirli M.(1994).Ehl-i örf, *DİA*, İstanbul, 10, 519

¹⁶⁶ VGMA, Vakfiye Defteri 2176/445-737

Mehmet Raşit Ağa Vakfı (Voyvoda) . Larna Voyvodası Mehmet Raşit Ağa 27 Muharrem 1236 (M. 2 Kasım 1820)¹⁶⁸

Ethem oğlu Tevfik-Ermenek (Mukaddem Taburu Kolağası) 27 Muharrem 1308 (M. 12 Eylül 1890)¹⁶⁹

Eminüddin Zade Ahmet Bey (Erdoğdu Bey) (Ümare ve Ekabir) 10 Şevval 958 (M. 24 Haziran 1561)¹⁷⁰

Ahmet Çavuş b. Budak Bey, Evaili muharrem 1224 (M. 16 Şubat 1809)¹⁷¹

Dergahı Âli Çavuşlarından Elhac Ramazan Çavuş İbn Mehmed, Evaili Muharrem 1301 (M. 2 Kasım 1883)¹⁷²

Bali Bey bin Abdullah, 10 Ramazan 919 (M. 9 Kasım 1513)¹⁷³

Halveti tarikatından Esseyyid Elhac Hüseyin Ağa bin Hüseyin Ağa, 5 Şevval 1229 (M. 20 Eylül 1814)¹⁷⁴

Seyyit Hacı Zeynel Abidin Ağa ibn Seyyid Abdurrahman Ağa, Muharrem 1186 (M. Nisan 1772)¹⁷⁵

Mendestlize Esseyyid Ahmed Kadi Bey bin Esseyyid El Hac İsmail bin Abdullah, 21 Zilkade 1241(M. 27 Haziran 1826)¹⁷⁶

Dergahı Âli Çavuşlarından Elhac Ramazan Çavuş ibn Mehmed, Evaili Muharrem 1301 (M. 2 Kasım 1883)¹⁷⁷

Hacı Zeynel Abidin Ağa ibn Abdurrahman, Muharrem 1186 (M. Nisan 1772)¹⁷⁸

¹⁶⁷ VGMA, Vakfiye Defteri 591/151/145

¹⁶⁸ VGMA, Vakfiye Defteri 580/210/97

¹⁶⁹ VGMA, Vakfiye Defteri 591/102/101

¹⁷⁰ VGMA, Vakfiye Defteri 605/162/229

¹⁷¹ VGMA, Vakfiye Defteri 2176/446/738

¹⁷² VGMA, Vakfiye Defteri 2176/512/806

¹⁷³ VGMA, Vakfiye Defteri 2176/596/871

¹⁷⁴ VGMA, Vakfiye Defteri 580/247/119

¹⁷⁵ VGMA, Vakfiye Defteri 484/458/46

¹⁷⁶ VGMA, Vakfiye Defteri 580/330/172

¹⁷⁷ VGMA, Vakfiye Defteri 2176/512/806

¹⁷⁸ VGMA, Vakfiye Defteri 484/458/46

Seyyid Abdülkadir Ağa ibn Seyyid Osman Ağa, 3 Cemaziyelala 1202 (M. 10 Şubat 1788)¹⁷⁹

4.1.2. İlmiyeye Mensup Vakıf Kurucular

Osmanlı ilmiye sınıfı, klasik ve yerleşmiş İslami eğitim kurumu olan medresede usulüne uygun tahsilden sonra icazetle mezun olup eğitim, hukuk, fetva, başlıca dini hizmetler ve nihayet merkezi bürokrasinin kendi alanlarıyla ilgili önemli bazı makamlarını dolduran Müslüman ve çoğunlukla da Türkler'den oluşan bir meslek grubudur. Bu meslek umumiyetle geleneğini, yetki ve imtiyazlarını iyi koruyan bir anlayışa sahip olmakla ve bazı belirleyici aşamalardan geçmekle varlığını yüzyıllar boyunca sürdürmüştür. Kuruluştan İstanbul'un fethine kadar uzanan bir buçuk asırlık dönem. İlmi hayatta başarılı gelişmelere rağmen henüz ilkelerin tam olarak belirlenmediği ilk devreyi teşkil eder. Fetihten XVII. yüzyıl başlarına kadar devam eden sürede ise sağlam bir gelenek oluşmuş, kendine has nizamı, eğitim ve yargı alanında belirlenen dereceleri, yetki ve sorumlulukları ortaya konulmuştur. XVI. yüzyıldan itibaren ilmiye, seyfiye ve kalemiye mesleklerinin ayrı ayrı formasyonlar gerektiren dallar haline gelmesiyle ilmiye mensupları eğitim ve yargı alanlarını inhisarlarına almışlardır. Zamanla güç ve etki alanlarını derece derece kaybetmekle birlikte Osmanlı Devleti'nin yıkılışına, hatta Cumhuriyet'in ilk dönemine kadar geleneğini devam ettirebilmiştir¹⁸⁰.

İncelenen dönem içerisinde Karaman'da vakıf kurucularından ilmiye sınıfında olanlar;

Kadı Mevlana Muslihiddin Efendi bin İbrahim, 10 Şevval 968 (M. 24 Haziran 1561)¹⁸¹

Abdülkerim bin Seyyid Mehmed Efendi, 1 Zilhicce 1202 (M. 11 Eylül 1788)¹⁸²

Çavuşzade Eş-Şeyh Ahmed Nakşibendi bin İbrahim, 5 Recep 1239 (M. 6 Mart 1824)¹⁸³

¹⁷⁹ VGMA, Vakfiye Defteri 578/215/66

¹⁸⁰ İpşirli M.(2000), *DİA*, İstanbul,22,141

¹⁸¹ VGMA, Vakfiye Defteri 484/425/40

¹⁸² VGMA, Vakfiye Defteri 372/286/26

¹⁸³ VGMA, Vakfiye Defteri 580/299/147

Esseyyid Eş-Şeyh El Hac Ahmet Halveti İbni Hasan, 3 Zilkade 1238 (M. 12 Temmuz 1823)¹⁸⁴

Esseyyid Eş-Şeyh Ömer En Nakşibendi bin Ebu Bekir, 29 Safer 1238 (M. 15 Kasım 1822)¹⁸⁵

Esseyyid Mehmet bin El Hac Hüseyin, 27 Sefer 1234 (M. 26 Aralık 1818)¹⁸⁶

Esseyyid El Hac Abdullah Hasip Efendi İbni El Hac Mustafa Efendi, 24 Zilhicce 1262 (M. 13 Aralık 1846)¹⁸⁷

Eşşeyh Abdurrahman Efendi, 5 Rebiülahir 1201 (M. 25 Ocak 1787)¹⁸⁸

Esseyyid Elhac Mahmud Efendi bin Muhammed, 5 Rebiülahir 1232 (M. 22 Şubat 1817)¹⁸⁹

Esseyyid Eş-Şeyh Mehmed Arif Efendi, 7 Rebiülevvel 1250 (M. 14 Temmuz 1834)¹⁹⁰

Esseyyid El Hac İbrahim Efendi ve Kardeşleri, 15 Cemaziyelahir 1237 (M. 9 Mart 1822)¹⁹¹

Nakşibendi tarikatından Seyyid Eşşşeyh Elhac Musa Efendi bin İsmail, 23 Şevval 1224 (M. 1 Aralık 1809)¹⁹²

Abdüllatif Ağazade Osman Haydar Efendi, 24 Cemaziyelahir 1312 (M. 23 Aralık 1894)¹⁹³

Abdüllatif Ağazade Mehmed Ali Efendi, 24 Cemaziyelahir 1312 (M. 23 Aralık 1894)¹⁹⁴

¹⁸⁴ VGMA, Vakfiye Defteri 580 /303/151

¹⁸⁵ VGMA, Vakfiye Defteri 580/255/124

¹⁸⁶ VGMA, Vakfiye Defteri 580/165/80

¹⁸⁷ VGMA, Vakfiye Defteri 614/33/14

¹⁸⁸ VGMA, Vakfiye Defteri 2176/586/865

¹⁸⁹ VGMA, Vakfiye Defteri 2176/474/766

¹⁹⁰ VGMA, Vakfiye Defteri 2176/510/803

¹⁹¹ VGMA, Vakfiye Defteri 580/295/144

¹⁹² VGMA, Vakfiye Defteri 386/39/4

¹⁹³ VGMA, Vakfiye Defteri 601/100/112

¹⁹⁴ VGMA, Vakfiye Defteri 601/100/112

Hacı Ömer Efendi İbni Hacı İsmail Hacı Mehmet Ağa İbni Hacı İbrahim, 19 Zilhicce 1302 (M. 29 Eylül 1885)¹⁹⁵

Mehmed Efendi bin Abdi, 4 Rebiülevvel 1316 (M. 23 Temmuz 1898)¹⁹⁶

Esseyid Mehmed Efendi ibn Esseyid Ebu Bekr Ağa (Has Ahur Katibi) Gurre Rebiülevvel 1211 (M. 4 Eylül 1796)¹⁹⁷

Fetullah Efendi bin Sanullah Pir Ahmed, Safer ortası 954 (M. 6 Nisan 1547)¹⁹⁸

Mansur Dede bin Ketenci Baba, 30 Rebiülevvel 955 (M. 9 Mayıs 1548)¹⁹⁹

Hasan Efendi bin Abdullah, Evaili Şaban 1112 (M. 11 Ocak 1701)²⁰⁰

4.2. Reayanın Kurduğu Vakıflar

Osmanlılar'da reaya terimi en geniş anlamda seyfiye, kalemiye ve ilmiyeden oluşan askeri sınıf dışındaki bütün halkı kapsar. Bunların büyük çoğunluğu bütün vergileri öder, bir kısmı da bazı hizmetler karşılığında avarız ve raiyyet rüsümünden muaf tutulur²⁰¹.

4.2.1. A'yân Vakıf Kurucular

"Göz" anlamına gelen Arapça ayn kelimesinin çağulu olan ayan eşraf, vücut ve erkan ile eş anlamlıdır. Özellikle halkın gözünde soy sop ve itibarca sivrilmiş olanlar için kullanılır. Osmanlılar'a Anadolu Selçuklu Devleti'nden geçmiştir. Osmanlı Devleti'nde de diğer devletlerde olduğu gibi çok geniş manada kullanılmıştır. Tarihi belgelerde voyvoda, mütesellim, muhassıl, mutasarrıf ve vali olarak görülen yerli hanedanlar, aynı zamanda ayan, derebeyi veya mütegalibe tabirleriyle de ifade edilmektedir. Ayrıca molla, kadı, müftü, müderris, seyyid ve tarikat şeyhi gibi ilmiye mensupları, kethüdayeri ve yeniçeri serdarı gibi kapıkulları ve bunların mazul ve emeklileri ile çocukları kasapbaşı ve bakkalbaşı gibi esnafın önde gelenleri, zahireci, kuyumcu, sarraf, bezzaz ve çuhacı gibi

¹⁹⁵ VGMA, Vakfiye Defteri 601/1

¹⁹⁶ VGMA, Vakfiye Defteri 602/283/480

¹⁹⁷ VGMA, Vakfiye Defteri 579/8/6

¹⁹⁸ VGMA, Vakfiye Defteri 608/107/128

¹⁹⁹ VGMA, Vakfiye Defteri 2176/405/704

²⁰⁰ VGMA, Vakfiye Defteri 480/129/19

²⁰¹ Öz M.(2007) . Reaya. *DİA*, İstanbul. 34, 490

tüccar ve mültezimler ayandan sayılmıştır. Osmanlılar'da bunların hepsine birden "a'yan- 1 vilayet" adı verilmekteydi²⁰².

İncelenen dönem içerisinde Karaman'da vakıf kurucularından ayan sınıfında olanlar;

Esseyid Mehmed Efendi ibn Esseyid Ebu Bekr Ağa, Gurre Rebiülevvel 1211 (M. 4 Eylül 1796)²⁰³

ElHac Şaban bin Mustafa, 28 Şevval 1111 (M. 18 Nisan 1700)²⁰⁴

Gürcüzade El Hac Ali Ağa İbn İbrahim, 25 Muharrem 1296 (M. 19 Ocak 1879)²⁰⁵

Mustafa Ağa ibn Hüseyin, 21 Zilkade 1289 (M. 20 Ocak 1873)²⁰⁶

4.2.2.Mesleği Belli Olmayan Vâkıflar

Vakfiyelerde yalnızca kendi adı ve babasının adı yazılı bulunan kişiler bu başlık altında toplanmıştır.

İncelenen dönem içerisinde Karaman'da vakıf kurucularından mesleği belli olmayan vâkıflar;

Emine bint Hasan, 15 Zilkade 1293 (M. 2 Aralık 1876)²⁰⁷

Hacı Hasan bin Hacı Hasan, 24 Rebiülahir 1307 (M. Aralık 1436)²⁰⁸

Hacı Ahmet Bin Hacı Hüseyin, 1170 Recep (M. 1756)²⁰⁹

Hacı Ahmed oğlu Mehmed, 1170 Recep (M. 1756)²¹⁰

²⁰² Özcan, M.(1991).Ayan. *DİA*, İstanbul:4,195-196

²⁰³ VGMA, Vakfiye Defteri 579/8/6

²⁰⁴ VGMA, Vakfiye Defteri 734/ 56/33

²⁰⁵ VGMA, Vakfiye Defteri 589/31/52

²⁰⁶ VGMA, Vakfiye Defteri 2176/498/797

²⁰⁷ VGMA, Vakfiye Defteri 587/207/253

²⁰⁸ VGMA, Vakfiye Defteri 591/73/74

²⁰⁹ VGMA, Vakfiye Defteri 739/130/64

Hacı Mehmed, 3 Rebiülahir 1291 (M. 20 Mayıs 1874)²¹¹

Safer Oğlu Hacı İshak, 1141 Rebiül Evvel (M. Ekim 1728)²¹²

Şerife Alime Hatun Binti Ahmet Ağa (Çavuş Kızı) Ramazan-ı Evvel 1192 (M. 23 Eylül 1778)²¹³

Şerife binti Dizdar Mehmet Salih, 15 Safer 1215 (M. 8 Temmuz 1800)²¹⁴

Boyalı Oğullarından Fetullah ve Mevlana Sunullah Pir Ahmet, Safer ortası 954 (M. 6 Nisan 1547)²¹⁵

Esseyid Mehmet Bin El Hac Hüseyin, 27 Sefer 1234 (M. 26 Aralık 1818)²¹⁶

Seyyid Mustafa bin İsrail (Molla Fenari Mescidi Mülhakatından), 29 Ramazan 949 (M. 6 Ocak 1543)²¹⁷

Müderri Elhac Ali Rıza Efendi ibn Hacı Hüseyin ve Mustafa bin. İsmail, 15 Ramazan 1311 (M. 22 Mart 1894)²¹⁸

Çizelge 4.1. XVI.-XIX. Yüzyıl Vakfiyelerine Göre Karaman Vâkıflarının Sosyal Statüleri

Sosyal Statüsüne Göre Vâkıfların Sayısı			
	Seyfiye	İlmiye	Reâyâ
Sayısı	14	20	16
Genel Toplam	49		

49 vakfın 14'ü seyfiye mensubu, 20'si ilmiye mensubu ve 16'sı reâyâdan kişiler tarafından kurmuştur. Bu bilgilerden hareketle vakıf kurucularının çoğunlukla ilmiye mensubu vakıflardan oluştuğu tespit edilmiştir. En az vakıf kuranlar ise seyfiye mensubu vâkıflardır. Vakıf kurucularından 17 tanesinin seyyid lakaplı kişiler olması dikkat çekicidir. Bu durum bize dindar vâkıfların çok olduğunu göstermektedir.

²¹⁰ VGMA, Vakfiye Defteri 739/130/64

²¹¹ VGMA, Vakfiye Defteri 587 /143/ 178

²¹² VGMA, Vakfiye Defteri 735/58/27

²¹³ VGMA, Vakfiye Defteri 591/57/53

²¹⁴ VGMA, Vakfiye Defteri 2176/457/747

²¹⁵ VGMA, Vakfiye Defteri 608/107/128

²¹⁶ VGMA, Vakfiye Defteri 580/165/80

²¹⁷ VGMA, Vakfiye Defteri 2176/519/811

²¹⁸ VGMA, Vakfiye Defteri 592/121/103

4.3. Cinsiyetlerine Göre Karaman Vakıf Kurucuları

4.3.1. Erkek vâkıflar

VGM Arşivi'nde bulunan XVI- XIX. Yüzyıl Karaman bölgesine ait vakfiyelerde vâkıfların çoğunluğunun erkek olduğu görülmektedir. İncelenen 49 vakfiyeden 45 tanesi erkek vâkıflar tarafından kurulmuştur. Bu vâkıfların çoğunluğunun ilmiye ve seyfiye mensubu oldukları tespit edilmiştir.

4.3.2. Kadın vâkıflar

VGM Arşivi'nde bulunan XVI- XIX. Yüzyıl Karaman bölgesine ait vakfiyelere göre vakıf kuran vâkıflardan 4 tanesi kadındır. Bu vâkıflar içerisinde Şerife Nesli Kadın binti Esseyyid Elhac Mustafa Ağa (Seyfiye) 5 Safer 1227 (M. 19 Şubat 1812) mensubu bir babanın kızıdır. Şerife binti Dizdar Mehmet Salih ve Şerife Alime Hatun binti Ahmet Ağa Ramazanıevvel 1192 (M. 23 Eylül 1778) Diğer vâkıf ise ve Emine binti Hasan'dır.

4 kadından 3'ü seyfiye zümresi kişilerin kızı bir ise reayanın kızıdır.

5. HİZMET AMAÇLARINA GÖRE KARAMAN VAKIFLARI

Osmanlı klasik dönem imar sistemine göre; Osmanlı şehirlerinde çeşitli türdeki yapılara ait inşaatlar, büyük çoğunlukta hayır sahipleri tarafından gerçekleştiriliyordu. Toplum yararını amaçlayan camiler, çeşitli okullar, kütüphaneler, hastaneler, zaviyeler, imaretler, kervansaraylar gibi dinsel, kültürel, sosyal nitelikli yapılar hep hayır sahipleri tarafından yapılmıyordu²¹⁹.

XVI.-XIX. yüzyıl Karaman vakıflarının hizmet alanları dört başlık altında incelenebilir. Bu başlıklar: Dini Kurum Vakıfları, Eğitim-Öğretim Vakıfları, Sosyal Yardım Vakıfları, Beledi Hizmet Vakıflarıdır.

Çizelge 5.1. XVI.-XIX. Yüzyıl Vakfiyelerine Göre Karaman Vakıflarının Hizmet Alanları

Dini Kurum Vakıfları	Eğitim-Öğretim Vakıfları	Sosyal Yardım Vakıfları	Beledi Hizmet Vakıfları
Cami- Mescit	Sıbyan Mektepleri	Avarız	Bayındırlık
Tekke-Zaviye	Medreseler	İt'âm taam	Su Tesisleri ve Çeşmeler
Tilavet-Dua	Darülhüffazlar	Mahalle Fakirleri	Bakım-Onarım
		Harameyn Fakirleri	

5.1. Dinî Kurum ve Hizmetlerle İlgili Vakıflar

Osmanlı Devleti'nde din kurumlarına merkezden resmî görevli atamaları dışında, dinî hizmetlerin çeşitli kişiler tarafından kurulan vakıflarca yürütüldüğü bilinmektedir. Cami, mescit, tekke, zaviye, türbe gibi her türlü dinî kurumun kurulması, buralarda görev yapan kişilerin ücretlerinin ödenmesi, bu yapıların tamir, bakım ve onarımlarının yapılması, hatim, cüz, sûre, mevlit okutulması ve dua edilmesi gibi insanların inançlarıyla ilgili faaliyetin yerine getirilmesi din hizmetleri içerisinde anılır. Kişiler kurdukları vakıflardan, dinî kurumlardaki görevlilerin ücretlerinin ödenmesine, dinî kurumların ihtiyaç, bakım ve onarımına, kendilerinin veya belirttikleri herhangi birinin ruhuna hatim, aşır, mevlit ve dua okutulmasına pay ayırmışlardır. Din kurumları ve hizmetleri için vakıf yapanların çoğu bu tür etkinlikleri, sevap kazanmak, ahiret gününde ziyandan ve cehennemden kurtulmak amacıyla gerçekleştirdiklerini belirtmişlerdir.²²⁰

²¹⁹ Keleş H, (2001). Vakfiyelere göre xv. yüzyılda Bursa'da imar faaliyetleri *G.Ü. Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 21,(1) 178

²²⁰ Başol, a.g.t., 151-152

5.1.1. Camilere yönelik vakıflar

Arapça cem' kökünden türeyen, "toplayan, bir araya getiren" anlamındaki cami' kelimesi, başlangıçta sadece cuma namazı kılınan büyük mescidler için kullanılan el-mescidü'l-cami' (cemaati toplayan mescid) tamlamasının kısaltılmış şeklidir²²¹. Camilerin bakımı ve her an hizmete açık tutulması için vâkıflar, kayyım, ferraş, bevvâp, kandilci, sîraci, mahyacı gibi birçok görevli tayin etmişlerdi. Muvakkıt namaz vakitlerini tesbit ediyor, müezzin ezan okuyor, imam da namaz kıldırıyordu. Maaşlarını bu camilere bağlı vakıf gelirlerinden alan bu kişiler eğitim ve öğretimlerini umumiyetle yine birer vakıf kuruluşu olan medreselerde yapmaktaydılar²²².

Şehir bünyesinde yer alan camiler, bir ibadet mahalli olması yanında, Müslümanların işlerini gördükleri ve herhangi bir devlet emri veya kararının görüşülüp neticelendirildiği bir yer olarak da kullanılmıştır. Her semtin camiine gelen hükümet tebligatı, buradan halka açıklanırdı. Mimari alanda mükemmelliğe ulaşan Osmanlı camileri, hemen her şehirde, hükümdar, hükümdar ailesi, yüksek devlet adamları ve hayırsever halk tarafından yaptırılmıştır. Özellikle İstanbul'daki padişahlar tarafından inşa ettirilen selâtin camileri birer mimari şaheserdir. Camiler dini fonksiyonları yanı sıra İslâm devletlerinde eğitim-öğretiminde, kültür hizmetlerinde, kamu yönetiminde, adalet hizmetlerinin yerine getirilmesinde ve askeri gayelerle de hizmet vermiştir²²³.

Selçuklu ve Karamanoğulları döneminden kalma pek çok yapı bulunan Karaman'da, Osmanlı döneminde de Yeni Minareli (1520), Pir Ahmed Efendi (XVI. yüzyılın ortaları), Nuh Paşa (1596) ve Aktekke (XVI. yüzyılın sonları) camileri inşa edilmiştir. Osmanlı döneminde inşa edilen eserler arasında özellikle tek mekanlı, kubbeli camilerin özel bir yeri vardır²²⁴.

Karaman'a ait 16-19.yüzyıl vakfiyelerine göre 49 vakfiye içerisinde camilere yönelik toplam 50 vakıf şartı bulunmaktadır. Camilerin tamir ve termimi için 4 adet vakıf şartı bulunmaktadır. Cami görevlilerinden imamın ücretinin ödenmesi için 12, hatibin ücretinin ödenmesi için 13, müezzinin ücretinin ödenmesi için 5, vaizin ücretinin ödenmesi için 1,

²²¹ Önkal A.-Bozkurt N(1993),Cami. *DİA*, 7, 46

²²² Yediyıldız(1989). İslamda vakıf, *DGBİT*, 43

²²³ Bayartan., a.g.m.,166

²²⁴ Denктаş, M.(1995). Karamandaki klasik dönem Osmanlı camileri, *VD*. 25, 125

kayyımın ücretinin ödenmesi için 3, ferraşın ücretinin ödenmesi için 2, چراغın ücretinin ödenmesi için 2, camide şemi furuht 1, devirhan için 1, kandilci için 1, naathan 1, cabi için 1 vakıf kaydı bulunmaktadır.

Camilere yönelik incelenen en erken tarihli vakıf (H. 10 Şevval 958 M. 24 Haziran 1561) Eminüddinzâde Ahmet Bey (Erdoğan Bey)'e aittir²²⁵. Son kayıt ise 4 Rebiülevvel 1316 (M. 23 Temmuz 1898) tarihli Mehmed Efendi bin Abdi'ye ait vakıftır²²⁶.

Müderri Elhac Ali Rıza Efendi ibn Hacı Hüseyin ve Mustafa b. İsmail; 15 Ramazan 1311 (M. 22 Mart 1894) tarihinde Hoca Mahmud'un yaptırdığı cami için imama günlük 2 akçe günlük 1 akçe hatibe, kalanı caminin termim ve tamirine²²⁷ şeklinde şart koştur.

Seyit Hacı Zeynel Abidin Ağa ibn Seyyid Abdurrahman Ağa, muharrem 1186 (M. Nisan 1772) tarihinde; vakfın gelirinden evkafın tamir, termim ve mühimmat giderleri, camiye alim bir imamın tayin olunması, cami imamına günlük 8 Osmanlı gümüş dirhemi, zekalı bir hatip tayin olunması, güzel sesli bir müezzin tayin olunmasını, müezzine günlük 4 dirhem verilmesini, Cuma günleri Kur'an okumak için 1 devirhan ve naathan tayin olunarak devirhana günlük 2 dirhem naathana günlük 1 dirhem tayin olunmasını vakıf şartlarında belirtmektedir²²⁸.

Çizelge 5.2. XVI-XIX. Yüzyıl Karaman Vakıflarında Bulunan Cami Görevlileri

Câmi Görevlileri	Vakıf Kaydı
İmam	15
Hatip	13
Müezzin	5
Vaiz	1
Kayyım	3
Ferraş	2
Çerağ	2
Şemi Furuht	1
Devirhan	1
Kandilci	1
Naathan	1
Cabi	1
Tamir ve Termim	4
Toplam	50

²²⁵ VGMA, Vakfiye Defteri 605/162/229

²²⁶ VGMA, Vakfiye Defteri 602/283/480

²²⁷ VGMA, Vakfiye Defteri 592/121/103

²²⁸ VGMA, Vakfiye Defteri 484/458/46

XVI-XIX. Yüzyıl Karaman Vâkfiyelerinde camilere yönelik 50 vakıf kaydı bulunmaktadır. Bu kayıtlar içinde en fazla imam ve hatiplerin ismi zikredilmektedir.

5.1.2. Mescitlere yönelik vakıflar

Mescit; “eğilmek tevazu ile alını yere koymak” anlamına gelen sücud kökünden “secde edilen yer” anlamında bir mekan ismidir. Mescid kelimesi Türkçede caminin küçüğünü anlatmak için kullanılmıştır. Mescit başlangıçta idare, eğitim ve öğretim merkezi gibi değişik amaçlar için kullanılmışsa da onun asıl fonksiyonu her zaman için bir mabed olmuştur. Mescitlerdeki eğitim ve öğretim sadece erkeklerle sınırlı kalmamıştır, kadınlar için de mescitlerde ayrı bir gün tahsis edilmiştir. ayrıca buralarda sadece dini öğretimde yapılmıyordu²²⁹.

İncelediğimiz vakfiyelerde mescitlerin tamir ve termimi ve ihtiyaçlarının karşılanması için 5, imamların ücretlerinin ödenmesi için 5, hatiplerin ücretlerinin ödenmesi için 1, kayyımların ücretlerinin ödenmesi için 1, müezzinlerin ücretlerinin ödenmesi için 2, cabilerin ücretlerinin ödenmesi için 1 vakıf şartı bulunmaktadır.

Gürcüzade Hacı Ali Ağa; , 25 Muharrem 1296 (M. 19 Ocak 1879) daha önce kendi yaptırdığı mescitte imam olanlara aylık 20 kuruş, İmamlara her sene tevliyet vazifesi için 10 kuruş, kalan para mescidin tamiri için şart koşarken²³⁰;

Şerife Alime Hatun Binti Ahmet Ağa; Ramazanıevvel 1192 (M. 23 Eylül 1778) Debbağhane çarşısındaki mescidin imamına her sene raiç 5 esedi kuruş, Hoca Mahmud mahallesindeki Buğdaylı mescidi imamına 3 ihlas 1 fatiha okuyup ruhuna ihda etmesi şartıyla 5 esedi kuruş²³¹ verilmesini istemiştir.

Dergahı Âli Çavuşlarından Elhac Ramazan Çavuş İbn Mehmed; Evaili Muharrem 1301 (M. 2 Kasım 1883) tarihinde Tahtakale mescidi imamına günlük 2 akçe verilmesini, mescid müezzinine günlük 1 akçe verilmesini vakıf şartı belirtmiştir²³².

²²⁹ Keleş.,a.g.e., 36

²³⁰ VGMA, Vakfiye Defteri 589/31/52

²³¹ VGMA, Vakfiye Defteri 591/57/53

²³² VGMA, Vakfiye Defteri 2176/512/806

Çizelge 5.3. XVI-XIX. Yüzyıl Karaman Vakıflarında Bulunan Mescit Görevlileri

Mescit Görevlileri	Vakıf Kaydı
İmam	5
Hatip	1
Müezzin	2
Kayyım	1
Cabi	1
Tamir ve termim	5
Toplam	15

XVI-XIX. Yüzyıl Karaman Vâkfiyelerinde mescitlere yönelik 15 vakıf kaydı bulunmaktadır. Bu kayıtlar içinde en fazla imam ve müezzin ismi zikredilmektedir

5.1.3. Tekke ve zaviyelere yönelik vakıflar

Tekkeler vakıf olarak kurulmuş ve zengin vakıf gelirleriyle techiz edilmiş tesisler arasında önemli bir yer işgal etmektedir. Camiler gibi tekkelerin kapısı da herkese açık olup, belli bir yaş grubuna mensup kişilerle sınırlı değildi. Tekkelerde bedava yemek ve yatmakta mümkündü. İslam ve Türk-İslam kültürünün yeni fethedilen yerlere yayılmasında, İslam ülkeleri arasında kültür alışverişinde, vakıflarla beslenen tekkelerin çok büyük rolü olmuştur²³³.

Zaviye, kelime olarak açı demektir. Ancak tekkelerin küçüğüne de bu isim verilmiştir²³⁴.

Ömer Lütfi Barkan makalesinde zaviyelerle ilgili olarak şu bilgileri vermektedir;

“Umumiyetle bizim şehirlerde gördüğümüz *türbe ve mezarlar*, sahihlerinin ölümünden sonraki hayatlarının temini için. bir takım hayır işleri ve umumî hizmetlere tahsis edilen gelirlerle vakıflandırılmışlardır. Bu suretle «Ayende ve revendenin» yani gelenin geçenin çeşmesinden su içib hayır sahibi için duâ ettiği türbeler olduğu gibi, vakit vakit fukaraya yiyecek ve giyecek dağıtmak, yolcu ve misafirlere yiyecek ve yatacak yer temin etmek için vakıfları olan türbeler de vardır. Bu hususta en müteammim olan usullerden birisi de, bırakılan vakıf para ile türbeyi bekleyen kimselerin ölünün istirahat i ruhi için gece gündüz ibadete yahut *Kuran okumağa memur edilmeleridir*. Aynı şekilde müteammim olan diğer

²³³ Yediyıldız, a.g.m. 47

²³⁴ Kahraman S. A. (2009). 16. yüzyıl başlarında Karaman vilayeti vakıfları, *Kayseri Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları*, 64,XVIII

bir ifeul de, zamanın zengin ve nüfuzlu şahsiyetlerinin yine kendi ruhlarının selâmeti hesablariyle, bâzı evliyaların veyahut eshabtan bâzı kimselerin mezarlarını tamir ve ihyâ ile bu büyük ölülerin yardımını kendi üzerine çekmek istemeleridir. Fakat bizim burada tetkik edeceğimiz türbeler ve bazen o türbelerin etrafında teşekkül eden zâviyeler, daha başka mahiyette ve daha mânalı müesseselerdir ve çok defa zaviyede yatan ölüler o zaviyenin tesisinde bir gaye değil ancak bir vesile ve timsal hizmetini görmektedirler. Filhakika, bizim tetkik etmek istediğimiz zâviyeler, içtimaî ve dinî mühim cereyanları doğurduğu mühim propaganda ve kültür müesseseleri, yeni açılan memleketlerde yerleşen Türk muhacirlerinin yerleşme ve teşkilâtlanma merkezidirler. Mevzubahs zaviyelerin müessisleri veyahut nâmına kuruldukları şeyhler ve dervişler de umumiyetle o köylerde yerleşen muhacirlerin o mıntakada öncüleri ve kabile şefleri veya *büyük babalandır*. Bu hususta daha açık bir fikir vermek için tetkikimizin *Defteri Hakanı kayıtları* kısmında bulunan bâzı zaviye tarihçelerini gözden geçirelim: Meselâ, numaralı kayda nazaran; *a'n cemâatin dervişleriyle diyâr-ı Horasandan gelmiş olan şeyh Hacı İsmail*, Lârende kazasında kendi ismini verdiği *bir köyü kurmuştur* ve bu suretle şeyhin evlâdı ve akrabalarıyla teşekkül eden bu köy halkı, Yavuz Sultan Selim zamanında yazılan bir defterde 95 yetişkin erkeği ihtiva etmektedir. Bu köyde oturan Şeyh Hacı İsmail oğullarının yaylak ve mera işlerinde civarda oturan Türkmen aşiretleriyle *olan iştirakleri* ve sair münasebetler, bu ailenin bu cemaatlerden ayrılmış ve toprağa yerleşmiş bir cemaat olduğunu ve belki de bu memleketlere komşu cemaatlerle aynı zamanda gelmiş olduklarını göstermektedir. Diğer taraftan; bu aile gün geçtikçe bu köyde yerleşmekte ve çoğalmaktadır; Şeyh İsmailin oğlu *Musa Paşa* burada bir zaviye bina etmiş ve onun oğlu da ikinci bir zaviye yaptırmıştır. Aynı cemaatten *Yunus Emre* nâmında bir zat, bir mezreayını Karamanoğlu İbrahim Beyden satın almıştır ve elinde mülknâmesi vardır. Bundan başka, bu ailenin efradı ve dervişleri *avârizden*, resm-i ganemden ve resmî çiftten muaflardır. Ve üşürleri de bu zaviyede sarfedilmektedir. Görülüyor ki. *Şeyh Hacı İsmail köyünü kuran derviş*, bizim bildiğimiz dervişler gibi elinde asâ, belinde teber dolaşan cezbeli bir âşık değildir. Belki de bir cemaat beği bir kabile reisidir. Her halde nüfuzlu bir şahsiyettir. Çünkü, bir çok imtiyazlar verilmek şartıyla dervişlerin elindedir²³⁵.”

İncelenen vakfiye şartlarından 10 tanesi tekke ve zaviyelere aittir. Vakıf şartları arasından tekke ve zaviyelerin ihtiyaçları ile burada tilavet edenler hakkında şartlar

²³⁵Barkan Ö.L.(1942), Osmanlı imparatorluğunda bir iskan ve kolonizasyon metodu olarak vakıflar ve temlikler, *VD*, Ankara, 2, 294-295

bulunmaktadır. Örneğin; VGMA 579/8/6 numaralı kayıta Esseyid Mehmed Efendi ibn Esseyid Ebu Bekr Ağa; Gurre Rebiülevvel 1211 (M. 4 Eylül 1796) tarihinde Alaaddin Er-Rumi tekyesinde tilavet edenlerin ve mevlüt okuyanların yemekleri ile Maderi Hazreti Mevlana tekyesinde²³⁶ tilavet ve mevlüd okuyanların yiyecek ve içecekleri için her sene 15'er kuruş verilmesini şart koşturmuştur. Diğer bir kayıta Mehmet Raşit Ağa 27 Muharrem 1236 (M. 2 Kasım 1820) tarihinde vakfettiği Kadir Zade isimli zaviyede 3 ihlas, 1 fatiha, 1 ayetel kürsi okunarak ruhuna ihda edilmesini ve zaviyenin meşihhati, tevliyet ve nezaretine Abdülkadir Geylani'den Esseyid Eşşeyh El Hac Mehmet Sadık'ın tayin edilmesi vakıf şartı olarak belirtmiştir²³⁷.

Bazı vakfiyelerde zaviye şeyhinin niteliklerinden de bahsedilmektedir. Örneğin Eminüddinzâade Ahmet Bey (Erdoğan Bey); 10 Şevval 958 (M. 24 Haziran 1561) tarihinde “Nalma köyünün öşrünün yarısını ve bu köydeki değirmenin yarısını, burada yaptırdığım zaviyeyi, zaviyeye vakfettim. Şu şartla ki zaviyeye alim, fazıl, müttaki, temiz bir şeyh nasb olacak. Fakirlere yemek yedirecek. Şeyhe günlük 4 dirhem verilecek” şeklinde şart koşturmuştur²³⁸.

5.1.4. Tilâvet ve dua vakıfları

Sözlükte “okumak, tâbi olmak” anlamındaki tilâvet masdar olup aynı kökün tülûv (tilvün) masdarı da “izlemek, peşi sıra gitmek, uymak” demektir. Bir kelâmı ve özellikle Kur'an'ı okumayı ifade eden tilâvet terim olarak “Kur'ân-ı Kerîm'i hem okumak hem de emir ve yasaklarını, teşvik ve uyarılarını hayata geçirmek suretiyle Allah'ın kitabına uymak” şeklinde tanımlandığı gibi “mânasını anlamak ve gereğince davranmak üzere onu tecvid ve tertîl üzere dikkatlice okumak” şeklinde de tarif edilir²³⁹.

Vakıf gelirlerinden en çok faydalanan gruplardan biri de du'âgû denilen kişilerdi. Mescid ve camilerde, bazen mektep ve medreselerde, fakat özellikle türbelerde görevlendirilen bu duacıların asıl vazifesi, vâkıfların öbür dünyayı olduğu kadar bu

²³⁶ Bkz Konyalı. a.g.e., 229

²³⁷ VGMA, Vakfiye Defteri 580/210/97

²³⁸ VGMA, Vakfiye Defteri 605/162/229

²³⁹ ÇetinA.(2012), Tilavet, *DİA*, İstanbul,41,155

dünyayı da ilgilendiren bir takım arzuların gerçekleşmesi için Allah’a dua etmekten ibaretti²⁴⁰.

Karaman da ait 16-19. Yüzyıl tilavet ve dua için 22 tane vakıf kurulmuştur. Vakfiyelerde vakıflar kendi ruhları, yakınları evliya ve enbiya ile Peygamberimiz için Kur’an okunmasını istemişlerdir. Vakıflar pazartesi, perşembe, cuma günleri özellikle Yasin ve Mülk sürelerinin okunması vakfiye şartlarında belirtmişlerdir.

Dergahı Âli Çavuşlarından Elhac Ramazan Çavuş ibn Mehmed; Evaili Muharrem 1301 (M. 2 Kasım 1883) tarihinde “hergün 5 kişi 5 cüz okuyarak Hazreti Hüdavendigâr Rumi’nin annesine, evliya enbiyaya, anneme ve babama, kardeşlerime ve akrabalarımın ruhuna göndersin, bu kişilere günlük 1 akçe verilsin”²⁴¹ derken; Şerife Nesli Kadın bint. Esseyid Elhac Mustafa Ağa; 5 Safer 1227 (M. 19 Şubat 1812) tarihinde senede bir kere ruhuna hatmi şerif okuyana 10 kuruş, senede bir kere rugan, bal, pirinç alınarak pişirilip mevlit okunması, mevlit okuyana beş kuruş, günde 3 ihlas bir Fatiha, 1 Ayete-l Kürsi, on salavat okuyana senede 10 kuruş verilmesini istemiştir²⁴².

Seyyid Mustafa bin İsrail; 29 Ramazan 949 (M. 6 Ocak 1543) tarihinde pazartesi, perşembe ve cuma günleri 1 er cüz okunarak sevabının Hz. Muhammed’e, ashabına, vâkıfa ve dönemin padişahı Sultan Süleyman’a gönderilmesini²⁴³;

Nakşibendi tarikatından Seyyid Eşşeyh Elhac Musa Efendi bin İsmail; 23 Şevval 1224 (M. 1 Aralık 1809) tarihinde Nakşibendi tekyesinde isneyn ve cuma günleri hatim okunmasını²⁴⁴;

Ahmet Çavuş b. Budak Bey; Evaili muharrem 1224 (M. 16 Şubat 1809) tarihinde camide sabah namazından sonra yasin, ikindi namazından sonra nebe, yatsı namazından sonra mülk süresi okunmasını²⁴⁵;

Hasan Efendi bin Abdullah; Evaili Şaban 1112 (M. 11 Ocak 1701) tarihinde her gün Peygambere ihlas okunup sevabının kendi ruhuna gönderilmesini, Mülk süresi okunarak kendi ruhuna ve tüm Müslümanların ruhlarına gönderilmesini istemiştir²⁴⁶.

²⁴⁰ Yedi yıldız, a.g.m.,44

²⁴¹ VGMA, Vakfiye Defteri 2176/512/806

²⁴² VGMA, Vakfiye Defteri 579/722/300

²⁴³ VGMA, Vakfiye Defteri 2176 519 811

²⁴⁴ VGMA, Vakfiye Defteri 386/39/4

²⁴⁵ VGMA, Vakfiye Defteri 2176/ 446/738

5.2. Eğitim-Öğretim Hizmetleriyle İlgili Vakıflar

Ailenin ve toplumun, varlığını sürdürebilmesi, kendini geleceğe hazırlaması ve geliştirebilmesi için eğitime olan ihtiyacı bilinmektedir. Bu yüzden toplumlar, bu ihtiyacı karşılayacak kendilerine özgü eğitim kurumları oluşturmak durumunda kalmışlardır²⁴⁷.

Vakıf gelirlerinin tahsis edildiği sahalardan birisi de eğitim-öğretim sahasıdır. İslam dünyasında vakıf olarak kurulan müesseselerde verilen eğitim ve öğretim iki gruba ayrılabilir:

1. Mektep eğitimi ve öğretimi

2. Halk eğitimi ve öğretimi

Mektep eğitim ve öğretimi sıbyan mekteplerinde, medreselerde, darü'l-kurra ve darü'l-hadis'lerde yapılmaktadır²⁴⁸.

Medreseler ve sıbyan mektepleri, devletin kontrolünden ve sorumluluğundan uzak müstakil öğretim müesseseler idiler. Zira, bunların hemen hemen hepsi de, vakfa bağlı müesseselerdi. Dolayısıyla dini ve sosyal yönü ağır basan kuruluşlardı. Başlangıçta güçlü olmaları öncelikle vakfa bağlı olmalarından, sonra devletin dışında yani otoritenin kontrolünden uzak bulunmalarından ileri geliyordu. Devlet güçlü, toplum istikrarlı ve vakıflar gerçek görevi yerine getirip sağlam kaldığı müddetçe, eğitim müesseseleri ilimle uğraşabilmişler ve Osmanlı toplumuna hizmet verebilmişlerdir²⁴⁹.

5.2.1. Sıbyan mekteplerine yönelik vakıflar

Osmanlı Müslüman toplumunun genel eğitimiyle uğraşan ilkokul seviyesinde olan müesseselere sıbyan mektebi denilmektedir. Her köy ve mahallede bulunan sıbyan mekteplerinde eğitim ve öğretimin esası dinin ve ahlakın öğretilmesi esastır²⁵⁰. Sıbyan

²⁴⁶ VGMA, Vakfiye Defteri 480/129/19

²⁴⁷ Erten H.(2001), *Konya şer'iyye sicilleri ışığında ailenin sosyo-ekonomik ve kültürel yapısı*. Kültür Bakanlığı Yayınları..Ankara, 26

²⁴⁸ Yediyıldız, a.g.m.,44

²⁴⁹ Kodaman B.(1999).Abdülhamid devri eğitim sistemi, TTK, Ankara, IX-X

²⁵⁰ Kodaman.,a.g.e., IX

mekteplerinde bir hace-i mektep çocukları okur-yazar hale getirmeye çalışmakta, onlara Kur'an okumayı öğretmekte, bir Müslüman için dini uygulamalarda gerekli bilgileri vermekteydi. Birçok vakfiyenin şartlarına göre hace-i mekteb'in müsamahakar, nazik ve aynı zamanda çocukların öğretime ve gençlerin eğitime selâhiyetli olması gerekiyordu²⁵¹.

Karaman'a ait VGMA 16-19. Yüzyıllar arası vakfiyelerde mekteplere yönelik kayıta, Tefvik ibn. Ethem Rıfatlı Beyefendi; 27 muharrem 1308 (M. 12 Eylül 1890) tarihinde 20 kuruşu cami yanında bulunan mahalle mektebi muallimliğine²⁵²; Eminüddinzade Ahmet Bey; 10 Şevval 958 (M. 24 Haziran 1561) tarihinde Mud şehrinde Leal Paşa cami yanında yaptırdığı mektep için Yaturtaş Beleni isimli mezrayı, boyahaneyi ve 6 dükkanı vakf ederek her gün muallime 3 dirhem verilmesini²⁵³ şart koştur.

Elhac Ali Ağa bin Murad; 1059 Cemaziyelahir (M. 10 Temmuz 1649) tarihinde caminin yanındaki sıbyan mektebi muallimine 1 dirhem²⁵⁴;

Mevlana Abdurrahman 935 Rebiülevvel (M. 15 Kasım 1528) tarihinde yaptırdığı talimhane ve sıbyan mektebi için okulda önce fakir öğrenciler okumasını²⁵⁵ belirtmiştir.

5.2.2. Medreselere yönelik vakıflar

Arapça “derese” fiil kökünden türetilmiş bir “ism-i mekan” olan “medrese” sözlük anlamı olarak “ders okunan yer; okul” demek ise de İslam tarihinin bir ıstılahı olarak talebenin hem içinde yaşadığı hem de çeşitli dersleri okuduğu öğretim kurumu demektir. İslam toplumlarında eğitim-öğretim başlangıçta mescitlerde yapılırken zamanla İslami ilimlerin kemmiyet ve keyfiyet bakımlarından gelişmesi, bunların belli bir program ve düzen içerisinde öğretilmesini zorunlu kılmış ve ibadet yerleri dışında sırf eğitim-öğretim amacıyla “medrese” denilen müesseseler kurulmuştur. Fakat mescitler eğitim öğretim faaliyetlerini tamamen kaybetmemişlerdir²⁵⁶.

²⁵¹ Yediyıldız B. , İslamda vakıf, *Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi*, 14, 44

²⁵² VGMA, Vakfiye Defteri 591/102/101

²⁵³ VGMA, Vakfiye Defteri 605/162/229

²⁵⁴ VGMA, Vakfiye Defteri 2176/468/759

²⁵⁵ VGMA, Vakfiye Defteri 2176/584/862

²⁵⁶ Keleş, a.g.e, s.17

İslam alemindeki cami, medrese, imaret, hastane, köprü, çeşme vs gibi dini, ilmi ve ictimai müesseselerin kaide, kanun ve vakıf şartları hemen hemen birbirinin aynıdır. Bu tesislerin devamı, bunları yaptıranlar tarafından tertip ettirilen vakıflarla tespit olunmuştur. Şayet vakıf yapılan memleketler herhangi bir islam devleti tarafından işgal edilse bile yapılan vakıflar ve bunların hükümleri orayı elde etmiş hükümdarların tasdikiyle muteber olurdu. Osmanlı beyliği Anadolu'da yayılarak oradaki beylikleri elde ettikten sonra eskiden beri devam edip gelen bu tesisleri, gayri Müslimlerininkiler de dahil olmak üzere vakıf mucibince tamamen tanımış ve tasdik etmişlerdir²⁵⁷.

İslam dünyasında, darü'l-hadis, darü'l-kurra ve medreselerin büyük bir kısmı da vakıf olarak yapılmış ve bütün masrafları vakıflar tarafından karşılanmıştır. Medreseler, genellikle bir dershane ve etrafında yeteri kadar talebe hücrelerinden meydana gelmektedir. Te'sis edenin anlayış ve mâli gücüne göre bunların dışında imaret, kütüphane, hamam vs. ilâve edilmiştir. Müessisi, ister bir devlet büyüğü, ister başka bir şahıs olsun, bu medresenin bir vakfiyesi²⁵⁸ bulunmaktadır. Bu medreselerle ilgili vakfiyelerde, medreselerin tedris heyetinden (*müderris, mu'id-i ders, danişmend, muhaddis, mu'allim-i fera'iz, muallim-i hat, vaiz, şeyhü'l-kurra* vs.), kütüphanesi olanlar için *hafizü'l-kütüb* ve diğer hademelerin tayinleri, okutulacak dersler için ödenecek ücretler ile ilgili medreseler hakkında kıymetli bilgiler bulunmaktadır. Vakıflar sayesinde medreseler, tam muhtariyete sahip birer eğitim müessesesi haline gelmiştir. Selçuklulardan itibaren bütün İslâm dünyasında, bilhassa Osmanlı İmparatorluğu'nda kurulan pek çok medresenin vakıf olarak kurulduğu söylenebilir²⁵⁹.

Osmanlılar döneminde kurulan vakıflar başta olmak üzere, çeşitli dönem ve tarihlerde kurulan vakıfların çoğunda, eğitim ve öğretim konusuna geniş yer verilmiştir. Medrese, mektep, sıbyan mektebi ve benzeri eğitim ve öğretim kurumlarının yapımı, bakımı, geliştirilmesi, eğitim ve öğretimin her geçen gün daha geniş sahaya yayılması, öğretim görevlileri ile, memur, gece bekçisi, kapıcı, temizlikçi gibi okullarda görevli personelin maaşlarının günün şartlarına göre ödenmesi, öğrencilerin elbise, kitap ve gıda ihtiyaçlarının karşılanması, günümüzdeki öğrenci yurtlarının yerini alan hücre veya yatakhanelerin temini, buralara, yeteri kadar yakacağın tahsisi, bahar aylarında

²⁵⁷ Uzunçarşılı İ. H. (1998). *Osmanlı Devleti'nin ilmiye teşkilatı*. Ankara: TDK, 1

²⁵⁸ Ateş İ. (1982). Vakıflarda eğitim hizmetleri ve vakıf öğrenci yurtları, *VD*. Ankara. 14, 31

²⁵⁹ Bayartan, a.g.m., s,167

öğrencilerin şehir dışında mesire yerlerine götürülerek temiz hava almaları ve dinlenmeleri için, hatta bazı öğrencilere aylık bağlanması gibi özel şartlara, çoğu vakfiyelerde yer verilmiştir. Öyle ki, öğrencinin geçim, yurt, kitap sıkıntısına düşmeyecek ve dersten başka bir şey düşünmeyecek şekilde rahat ve sıhhatli bir eğitim görmesi için gerekli her şey düşünülmüş ve bu hizmete yapılacak harcamaları karşılayacak yeterli gelir kaynakları vakfedilmiştir²⁶⁰.

XVI-XIX yüzyıllar arasında medreselere yönelik 17 vakıf kurulmuştur. Bunlardan vâkıf Seyyid Ahmet Ağa kızı Şerife Alime; Ramazanıevvel 1192 (M. 23 Eylül 1778) tarihinde Arslanlı Medresesi müderrisine her sene 10 esedi kuruş, Hacı Süleyman Efendi medresesi müderrisine her sene 10 esedi kuruş, Külhan mahallesindeki medresenin müderrisine dersten sonra 3 ihlas 1 fatiha okuyup ruhuna ihda etmesi şartıyla 10 esedi kuruş²⁶¹ vakf ederken;

Külahçızade Hacı Ahmet; 5 Recep 934 (M. 26 Mart 1528) tarihinde Molla Fenari Hamamı gelirinden müderrise 2 dirhem ve müderrise nalbant çarşısında 2 dükkan geliri²⁶²,

Seyyid Abdülkadir Ağa ibn Seyyid Osman Ağa; 3 Cemaziyelala 1202 (M. 10 Şubat 1788) tarihinde Müderrise günde 15 dirhem verilmesi, medresenin hücrelerinden her birisine günlük bir dirhem verilmesi, vakıf gelirleri medrese ve hücrelerin tamir ve termimine harcanmasını²⁶³ vakıf şartlarında belirtmiştir.

5.2.3. Kitaplara Yönelik Vakıflar

Karaman 16. ve 19. yüzyıllara ait vakıflarda kitap vakfeden vâkıflar şu şekildedir:

Larna Voyvodası Mehmet Raşit Ağa; 27 Muharrem 1236 (M. 2 Kasım 1820) tarihinde 2 bab kütüphane²⁶⁴

Seyit Hacı Zeynel Abidin Ağa²⁶⁵ ibn Seyyid Abdurrahman Ağa; Muharrem 1186 (M. Nisan 1772) tarihinde vakfettiği kitaplar için hafız-ı kütüp tayin etmiştir. Hafız-ı kütübün

²⁶⁰ Ateş. a.g.m., 31-32

²⁶¹ VGMA, Vakfiye Defteri 591/57/53

²⁶² VGMA, Vakfiye Defteri 2176/611/889

²⁶³ VGMA, Vakfiye Defteri 578/215/66

²⁶⁴ VGMA, Vakfiye Defteri 580/210/97

Perşembe ve Pazartesi günleri kütüphaneyi açarak kitaplardan istifade edilmesini ve hafız-ı kütübe günlük 5 dirhem²⁶⁶ verilmesini vakfetmiştir.

5.3. Sosyal Yardım Hizmetleriyle İlgili Vakıflar

İslam dini, insanlara hizmet etmeyi, maddî gücü yerinde olmayanlara yardımda bulunmayı büyük bir sevap ve erdem olarak bildiriyordu. Osmanlı toplumunda bu yardımlar bazen sadaka, bazen de vakıf kurmak şeklinde olabiliyordu. Bundan dolayı vakıflar, Osmanlı Devleti'nde çoğu zaman zenginle fakir arasında bir aracı rolü üstlenmişti. Vakıfların sunduğu hizmetlerden genelde zengin, fakir herkes yararlanırdı. Ama bu genel kaideyi yeterli bulmayan bazı vâkıflar, çevrelerinde, mahallelerinde veya toplumda yardıma muhtaç, ihtiyaç sahibi kişiler için vakfiyelerinde özel şartlar belirtiyorlardı. Bu şartlarda fakir ve muhtaç kimselere para yardımı yapılması, belirli zamanlarda yemek pişirilip yedirilmesi, Mekke ve Medine'deki fakirlere para gönderilerek dağıtılması, mahallenin ortak ihtiyaçlarının karşılanması gibi sosyal konular yer alıyordu. Bu tür vakıflar toplumdaki yardımlaşma ve dayanışmayı artırıyordu²⁶⁷.

5.3.1. Mahalle fakirlerine yönelik vakıflar

Dinî gayelerle kurulan vakıflar sosyal hayat üzerinde derin izler bırakmıştır. Bu kurum, fakir ve yoksulları kalkındırması, onların ekonomik ve malî güçlerini desteklemesi, sosyal durumlarının iyileşmesine yardımcı olmaya çalışması ile toplumsal hayatta küçümsenmeyecek bir hizmeti de yerine getirmiştir²⁶⁸.

Eminüddinzâde Ahmet Bey (Erdoğan Bey); 10 Şevval 958 (M. 24 Haziran 1561) tarihinde Nalma köyünün öşrünün yarısını ve bu köydeki değirmenin yarısını, burada yaptırdığım zaviyeyi, zaviyeye vakfettim. Şu şartlaki zaviyeye alim, fazıl, müttaki, temiz bir şeyh nasb olacak. Fakirlere yemek yedirecek. Şeyhe günlük 4 dirhem verilecek²⁶⁹;

²⁶⁵ Konyalı, a.g.e.,184

²⁶⁶ VGMA, Vakfiye Defteri 484/458/46

²⁶⁷ Başol, a.g.t., 171

²⁶⁸ Başol, a.g.t., 173

²⁶⁹ VGMA, Vakfiye Defteri 605/162/229

Seyyid Ahmet Ağa kızı Şerife Alime; Ramazanıevvel 1192 (M. 23 Eylül 1778) tarihinde Recep, Şaban ve Ramazan aylarında iyi halli adamlar, miskinler ve fukaraya itham edilecektir²⁷⁰.

Bali Bey bin Abdullah; 10 Ramazan 919 (M. 9 Kasım 1513) tarihinde gelirlerden fukara ve mesakin faydalansın²⁷¹.

Mustafa Ağa ibn Hüseyin; 21 Zilkade 1289 (M. 20 Ocak 1873) tarihinde vakıf gelirlerinden fakir fukaraya verilsin²⁷² ifadelerini vakıf şartlarına eklemişlerdir.

Mevlana Muslihiddin bin. İbrahim 10 Şevval 968 (M. 24 Haziran 1561) tarihinde vakıf gelirlerden fakir ve mesakine verilmesine dair şart mevcuttur.²⁷³

5.3.2. Avarız vakıfları

Vakıflar sadece ibadet, eğitim, sağlık ve ulaşım gibi toplumsal temel ihtiyaçları konu almaz. Genelde ve özelde insanların toplumsal hayat içinde kaliteli bir yaşam tarzına sahip olabilme ve bunu sürdürebilme amacını kapsayan bir özellik taşır. Nitekim sel, yangın, deprem, hastalık, fakirlik, borçluluk gibi zaruretlerin giderilmesi, acizlerin doyurulup giydirilmesi, tedavi ettirilmesi, iş kurmak isteyenlere sermaye bulunması, borçtan mahkûm olmuşların borcunun ödenmesi, yolcuların sıkıntılarının giderilmesi vb. gibi insanlara yardım etmek için “Avarız Vakıfları” kurulmuştur. Avarız vakıfları, toplumsal bütünlüğün ve yardımlaşmanın Osmanlı toplundaki sosyal hizmetlerin güzel örneklerinden birini teşkil eder²⁷⁴.

Dergahı Ali Çavuşlarından Elhac Ramazan Çavuş ibn Mehmed; Evaili Muharrem 1301 (M. 2 Kasım 1883) tarihinde Doğanrus köyü ile Abbas ve İbrikli mahallelerinin avarızı için her sene 100'er akçe verilmesini şart koşturmaktadır.²⁷⁵

²⁷⁰VGMA, Vakfiye Defteri 591/57/53

²⁷¹ VGMA, Vakfiye Defteri 2176/596/871

²⁷² VGMA, Vakfiye Defteri 2176/498/797

²⁷³ VGMA, Vakfiye Defteri 484/425/40

²⁷⁴ Bayartan., a.g.m.,168

²⁷⁵ VGMA, Vakfiye Defteri 2176/512/806

5.3.3.İt'âm taam vakıfları

Türk toplumunda, halkın yedirilip içirilmesi, fakirlerin doyurulması hükümdarların yerine getirmesi gereken önemli görevler arasında sayılmıştır. Bu nedenle birçok hükümdar verdikleri şölenlerle veya kurdukları imarethanelerle halkın, özellikle de fakirlerin doyurulmasına çalışmışlardır. İslamiyet'in yardımlaşma anlayışının da desteklediği bu özellik, Osmanlı toplumunda son derece gelişmiş, bunun sonucunda da devlet adamları ve halktan zengin kimseler büyük halk mutfakları sayılan imarethaneler inşa ettirmişlerdir. Osmanlı toplumunda sosyal dayanışmanın en güzel örneklerinden birini oluşturan yemek dağıtımı Vakfiyelerde *it'am-itaam* adıyla zikredilmiştir²⁷⁶.

Esseyid Mehmed Efendi ibn Esseyid Ebu Bekr Ağa; Gurre Rebiülevvel 1211 (M. 4 Eylül 1796) tarihinde, her sene 15 kuruşu mütevvelinin tekyesinde tilavet ve kıraat edenlerin yemekleri için, her sene 15 kuruşu Alaaddin Rumi tekyesinde²⁷⁷ tilavet edenlerin ve mevlüt okuyanların yemekleri için, her sene 15 kuruşu Maderi Hazreti Mevlana tekyesinde tilavet ve mevlüd okuyanların yiyecek ve içecekleri için²⁷⁸;

Eminüddinzâade Ahmet Bey (Erdoğdu Bey); 10 Şevval 958 (M. 24 Haziran 1561) tarihinde Nalma köyünün öşrünün yarısını ve bu köydeki değirmenin yarısını, burada yaptırdığım zaviyeyi, zaviyeye vakfettim. Şu şartla ki zaviyeye alim, fazıl, müttaki, temiz bir şeyh nasb olacak. Fakirlere yemek yedirecek. Şeyhe günlük 4 dirhem verilecek²⁷⁹;

Şerife Alime Hatun binti Ahmet Ağa; Ramazanıevvel 1192 (M. 23 Eylül 1778) Recep, Şaban ve Ramazan aylarında iyi halli adamlar, miskinler ve fukaraya it'am edilecektir²⁸⁰ şeklinde şart koşmuşlardır.

5.3.4. Haremeyn fakirlerine yardım vakıfları

Vakıfları en çok ilgilendiren konulardan birisi de, Müslümanların kiblesi ve hac yeri olan Mekke ile İslam Peygamber'inin türbesinin bulunduğu Medine şehirleridir. Haremeyn adını alan bu iki şehir, oralarda bulunan camilerin personeli, Hz. Peygamber'in türbesinin

²⁷⁶ Başol, a.g.t., 176

²⁷⁷ Bkz. Konyalı,a.g.e. 490

²⁷⁸ VGMA, Vakfiye Defteri 579/8/6

²⁷⁹ VGMA, Vakfiye Defteri 605/162/229

²⁸⁰ VGMA, Vakfiye Defteri 591/57/53

hademeleri, Hz. Peygamber soyundan geldiklerini söyleyen sâdât ve seyyid denilen kişiler, muhtelif memleketlerden hac yapmak için ve devamlı olarak kalmak üzere bu iki şehre giden kişiler ve oralarda yaşayan yerli fakirler lehine İslam dünyasının her tarafından binlerce vakıf tesis edilmiştir. Gönderdikleri vakıf paralar karşılığında, bazı vâkıflar Mekkeli ve Medinelilerden ruhlarının kurtuluşu için dua okumalarını, diğerleri ise zemzem suyu göndermelerini istemektedirler. Genellikle hac mevsiminde yerine ulaştırılan Haremeyn vakıfları gelirleri, Osmanlı İmparatorluğu'nda, önce sarayın Haremeyn dolabı denilen özel kasasında toplanıyor ve sultanın her sene, sure adı altında, bu iki şehrin fakirlerine tahsis ettiği hediyelerle birlikte Recep ayın ilk günlerinde büyük bir törenle yola çıkarılıyordu²⁸¹.

Dergahı Ali Çavuşlarından Elhac Ramazan Çavuş ibn Mehmed Evaili Muharrem 1301 (M. 2 Kasım 1883) tarihinde yaptırdığı vakfın gelirlerinden Medine-i Münevvere fukarasına sarf edilmesini istemiştir.²⁸²

5.4. Bayındırlık ve Beledî Hizmet Vakıfları

Osmanlı Devleti'nde, günümüzde belediyelerin yaptığı hemen tüm hizmetler, vakıflar yoluyla gerçekleştirilirdi. Şehirlere su temini, yol, çeşme, sebil, su yolu ve hamam gibi tesislerin yapım ve tamirat işleri vakıflarca yürütülürdü Bundan başka şehir içi ve şehirlerarası ulaşım veya konaklamaya yarayan köprü, kale, ribat, kervansaray, han ile zaviye gibi yapılar da vakıflar eliyle tesis edilirdi. Sayılan yapıların bakım ve onarımları yine bu vakıf gelirlerinden sağlanırdı. Cami, mektep, medrese türü kurumlarda olduğu gibi sokakları aydınlatma, temizleme ve kaldırımları onarma işlerinin masraflarını da vakıflar karşılardı. Vakıflar bir taraftan şehirlerin kuruluşunu, mahalleleşmesini ve imarını sağlarken, diğer taraftan da burada yaşayanlar için gerekli tüm kamu hizmetlerinin yerine getirilmesinde etkin rol üstlenmişti. Vakıf kurucular, koydukları şartlarla, yaşam merkezi ve şehrin en küçük yapı birimi olan evler ile tüm kamu binalarının ve tesislerinin ihtiyaç halinde bakım ve onarımlarını sağlamıştı. Bu durum bazen şehirdeki fiziksel dokunun değişmesine neden olurken çoğu zaman şehirdeki yapıların varlık ve hizmetlerini sürdürmelerinde etkili olmuştu²⁸³.

²⁸¹ Yediyıldız, a.g.m. 43

²⁸² VGMA, Vakfiye Defteri 2176/512/806

²⁸³ Başol, a.g.t.,182-183

5.4.1. Su tesisleri ve hizmetleriyle ilgili vakıflar

Osmanlı toplumunda su getirmek veya çeşme yaptırmak dini bir kültürün pratiğe uygulanan yaygın ve rağbette bir tezahürü olmuştur. Bu nedenle Osmanlı toplumunda en yüksek görevliden en aşağıdakine, en zengininden en fakirine kadar, su getirme ve çeşme yaptıрма faaliyetlerini her fert üstlenmiştir²⁸⁴.

Bugün belediyelerin yaptıkları hizmetler, eski İslâm şehirlerinde umumiyetle vakıflar yoluyla gerçekleştirilmekteydi. Bunların başında şehirlerin su ihtiyacının temini gelmektedir. Bu gaye için, vakıf olarak, su bendleri, su kuyuları, çeşmeler ve yazın bedava soğuk su dağıtılması maksadıyla sebiller inşa edilmiştir. Sebillerin suyunu soğutmak için bazı vakıflar, buzluklar tesis ederken, diğerleri vakfiyelerinde bu iş için kar satın alınmasını hükme bağlamaktadır. Bazı vakıflar da kışın Müslümanların abdest almaları için sıcak su hazırlanan abdesthaneler yaptırılmıştır. Su ile ilgili bu kuruluşlar arasında hamamlar da unutulmamalıdır. Bunlar umumiyetle vakıfların gelir kaynakları arasında bulunmakla beraber, fakirlerin bedava yıkanabildikleri hamamların mevcudiyeti de bilinmektedir²⁸⁵. Yerleşme merkezlerine akıtılan suyun herkesin hizmetine sunulabilmesi için, vakıf kurucuları şehirlerin veya köylerin muhtelif mahallelerine çeşmeler ve su kuyuları inşa ettirmişlerdir²⁸⁶. Vakfiyelerden mahallelerdeki çeşme suyunun kesilmeden sürekli akması, tahrip olan su şebekelerinin bakım ve onarımı için vakıfların kurulduğunu öğrenmekteyiz²⁸⁷. Suyu, kaynağından yerleşme merkezlerine kadar ulaştırmak için su kemerleri veya su yolları yapılırdı. “Sadakanın en faziletlisi su teminidir.” düşüncesini (hadis) benimseyen Türk toplumu, kır veya şehir her tarafı su hayrâtı ile donatmıştır²⁸⁸.

Esseyid El Hac İbrahim Efendi ve Kardeşleri Vakfı; 15 Cemaziyelahir 1237 (M. 9 Mart 1822) tatihiinde her sene ambar ve dükkanın kirası ile mescit ve çeşmelerin tamiri ve termimi yapılmasını²⁸⁹ istemişlerdir.

Eşşeyh Abdurrahman Efendi; 5 Rebiülahir 1201 (M. 25 Ocak 1787) Fenari mahallesinde tamir ettirdiği 1 çeşme, Gülhan mahallesinde tamir ettirdiği 1 çeşme, Kırbağı

²⁸⁴ Demirel, Ö. (2000). *Sivas şehir hayatında vakıfların rolü*. Ankara: 81

²⁸⁵ Bayartan., a.g.m.163

²⁸⁶ Yediyıldız., XVIII. yüzyılda Türkiye’de vakıf müessesesi, 243

²⁸⁷ Denктаş. a.g.e., 5

²⁸⁸ Başol. a.g.e., 185

²⁸⁹ VGMA, Vakfiye Defteri 580/295/144

mahallesinde yaptırdığı 1 cedid çeşme, Ahi Osman mahallesinde tamir ettirdiği 2 çeşme, Ahi Osman mahallesinde yaptırdığı 1 cedid çeşmeyi²⁹⁰ vakfetmiştir.

Dergahı Ali Çavuşlarından Elhac Ramazan Çavuş ibn Mehmed; Evaili Muharrem 1301 (M. 2 Kasım 1883) tarihinde yaptırdığı su yolu için mütevellîye 150 akçe verilmesini²⁹¹ istemiştir.

5.4.2. Bakım, onarım ve ıslah işlerine yönelik vakıflar

Vakfiyelerde, hayrât kurumlarının, buralara gelir getirmek üzere yapılan/vakfedilen her türlü akârın, sivil veya vakıf evlerin bakım ve tamirleriyle ilgili zengin kayıtlar mevcuttur. Öyle ki yangın vb. gibi birçok nedenden dolayı, yıkılan, yanan, zarar gören bu tür yapıları tekrar ayağa kaldırma işi yine vakıflar tarafından gerçekleştirilmiştir. Vakıf anlayışında ve hukukunda, “vakfın sürekliliği”, “insanlara sürekli hizmet sunması” ilkesi gereği, vakıf hayrâtın ve bunlara gelir temin edici her türlü akârın sonsuza dek yaşatılması amaçlanmıştır. Bunu dikkate alan vakıf kurucular, vakıflarının kısa sürede sönüp yok olmaması için vakfiyelerine çeşitli şartlar ilave etmişler, gelir kaynakları ayırmışlardır²⁹².

İncelenen döneme ait vakfiyelerde 14 tamir ver termim şartı geçmektedir. Medrese, cami, çeşme ve değirmenlerin tamiri için vâkıflar gelirden bir kısmını tamir için harcanmak üzere şart koşmuşlardır.

²⁹⁰ VGMA, Vakfiye Defteri 2176/586/865

²⁹¹ VGMA, Vakfiye Defteri 2176/512/806

²⁹² Başol,a.g.t., 190

6. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Osmanlı tarih araştırmaları açısından arşiv vesikaları oldukça önemlidir. Bu vesikalar içerisinde yer alan vakfiyeler; çalışılan bölgenin sosyo-ekonomik, kültürel ve demografik yapısı hakkında araştırmacılar için değerli bilgiler ihtiva etmektedir.

Tez konusu olan “Vakfiyelerine Göre XVI-XIX. Yüzyıllardaki Karaman Vakıflarının Tahlili” başlığı altında Karaman’a ait Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivinde bulunan 49 adet vakfiye incelenmiştir. Tezin giriş bölümünde vakfın tanımı, vakfiye ve vâkıf kavramları üzerinde durularak Osmanlı Devleti’nde vakfın gelişimi hakkında bilgi verilmiştir.

Karaman’ın coğrafi konumu ve eski çağlardan günümüze uzanan Karaman tarihi incelenmiştir. Tarihsel süreç içerisinde geçirmiş olduğu değişim ve gelişimler açıklanmaya çalışılmıştır. Tezde özellikle Karamanoğulları döneminde Karaman ve Osmanlı Devleti zamanında Karaman konuları ağırlıklı olarak yer almıştır. Karamanoğulları Beyliği döneminde burada kurulmuş olan vakıflar, Karaman’ın Osmanlı hakimiyetine geçmesinden sonra da varlıklarını devam ettirmişlerdir. Örneğin Maderi Mevlana (Aktekke) Câmî Karamanoğulları dönemine ait vakıf eseridir. Karaman’ın merkezinde bulunan bu eser Osmanlı Devleti döneminde olduğu gibi günümüzde de fonksiyonunu cami olarak devam ettirmektedirler.

Farklı dönemlerde yapılan sayımlar neticesinde elde edilen bulgular ışığında Karaman’ın mahalle sayıları teze ilave edilip, araştırma esnasında vakfiyelerden tespit edilen mahalle isimleri tez içerisinde yerini almıştır. Karaman vakfiyelerinde geçen Topucak, Ahi Osman, Koçak Dede, Külhan, Fenari, Gazidükkan, Hacı Celal, Sekiçeşme, Abbas, Mansur Dede, Sakabaşı, Kirişçi Baba gibi mahalle isimlerinin günümüzde de kullanıldığı gözlenmiştir. Mahalle isimlerin yaşamasında burada kurulan vakıfların etkin rolü olduğu düşünülmektedir. Vakfiyelerde yer alan tarihlerden hareketle aylara ve yıllara göre vakıf dağılımı incelenmiştir.

Karaman vakıflarının gelir kaynakları arasında ev, oda, arazi, bağ ve bahçe, dükkan, fırın, kahvehane, han, hamam, kitap, para vakıfları ve arazi gelirleri bulunmaktadır. Vakıf akarları içerisinde dükkanlar daha ağırlıklıdır. Bu dükkanlar içerisinde demirci, dibekçi,

bakkal, kepenk, yağhane, ekmekçi, kılınçcı, debbağ, un dükkanı, kahvehane, fırın, berber dükkanlarının bulunduğu tespit edilmiştir. Ayrıca bu dükkan isimleriyle anılan çarşıların bulunması Karaman'da iktisadi hayatın canlılığını göstermesi açısından önemlidir.

Vakıfların diğer Osmanlı şehirlerinde olduğu gibi Karaman'da da öncelikle cami, mescit ve medrese yapımı, onarımı ve buralarda görevli olanların ihtiyaçlarının giderilmesi ile tilavet ve fakir fukaraya yardım edilmesi, çeşme ve suyollarının bakımı, Haremeyn fakirlerine yardım gibi amaçlar doğrultusunda kuruldukları belirlenmiştir.

Karaman'da özellikle dini hizmetlere yönelik olarak kurulan vakıfların yoğunluğu dikkat çekmektedir. Dini kurumlar içerisinde câmi, mescit, tilavet, dua, tekke ve zaviyelere yönelik vakıflar bulunmaktadır. Mader-i Mevlana Câmi, Nuh Paşa Câmi, Arapzâde Câmi, Koçak Dede Mescidi, Zeynel Ağa Câmi bu dönem vâkıf eserlerindendir.

Eğitim ve öğretim hizmetlerine yönelik vakıflar içerisinde sıbyan mektepleri, medreseler, darülhüffazlar yer almaktadır. Bu mahallerin bakım ve onarımı, medrese hücrelerinin ihtiyaçlarının giderilmesi, fakir öğrencilerin okutulması, müderrislerin ücretlerinin ödenmesi vâkıflar tarafından finanse edilmiştir. Eminüddinzade Ahmed Bey'in yaptırmış olduğu mahalle mektebi, Arslanlı ve Buğdaylı medreseleri, Arapzâde Câmi yanında bulunan darülhüffaz, Karaman'da eğitim-öğretim hayatına katkı sağlamış kurumlardandır.

Avarız, it'âm-taam vakıfları, mahalle fakirlerinin gözetilip ihtiyaçlarının karşılanmasına yönelik vakıflar ve Haremeyn fakirleri için kurulmuş olan vakıflar, sosyal yardım hizmetleri amacıyla tesis edilmiş vakıflar içerisinde değerlendirilmektedir. Bu vakıflar aracılığı ile maddi gücü yerinde olmayanlara yardımda bulunulmuş ve toplumda huzurun tesis edilmesi amaçlanmıştır. Sosyal hizmetlere yönelik olarak kurulan bu tür vakıflar sayesinde toplumda zengin fakir dengesi sağlanabilmiştir. Vâkıflar özellikle Mader-i Mevlana ve Alaeddin Errumi tekyelerinde fakir halka yemek dağıtılmasını vakfiyelerinde belirtmişlerdir.

Tezde vâkıfların sosyal statüleri üzerinde durularak, meslek grubuna göre vakıf yaptıranların değerlendirilmesinde bulunulmuştur. Bahsedilen yüzyıllarda seyfiye, ilmiye ve ayan sınıflarından vâkıfların çok olduğu izlenmiştir.

Karaman ilinde XVI. ve XIX. yüzyıllar arasında dinî, kültürel, sosyal yardım ve bayındırlık alanlarında hizmet vermek amacıyla vakıflar kurulmuştur. Câmî, mescit, tekke, zaviye, sıbyan mektebi, medrese, han, hamam, çeşme gibi mimari eserler vâkıflar tarafından yapılmıştır. Böylelikle şehir, mimari açıdan zenginleşmiştir.

XVI. ve XIX. yüzyıllar arasında Karaman bölgesinde, günümüzde belediyeler tarafından yürütülen su yolları, çeşme ve hamam yapımı, medrese, cami ve değirmenlerin tamiri gibi faaliyetlerin vakıflar tarafından karşılandığı tespit edilmiştir. Vakfiyelerde, Ahi Osman, Külhan, Fenari, Kırbağı mahallerindeki çeşmelerin vâkıflar tarafından yapıp tamir edildiği belirtilmektedir. Karaman'ın merkezinde bulunan Çelebi çeşmesi, kitabesine göre H. 958 (M. 1551) yılında yapılmış ve 1259 (M. 1843) tarihinde tamir edilmiştir. Günümüzde bu çeşme fiziki olarak ayakta durmakta, ancak kullanılmamaktadır. Karaman Topucak Mahallesi'nde bulunan ve Nuh Paşa tarafından yaptırılan Yeni Hamam (Nuh Paşa Hamamı) günümüzde tarihi özelliğini korusa da faaliyette değildir. Karamanoğulları döneminde yaptırılan ve Akteke'nin doğusunda bulunan Süleyman Paşa Hamamı ise hâlen kullanılmaya devam etmektedir.

XVI. ve XIX. yüzyıllarda Karaman'da kurulmuş olan vakıflar, imar faaliyetleri sayesinde şehrin bayındır hâle gelmesine katkıda bulunmuşlardır. Bu vakıflar Karaman ilini, Osmanlı Devleti'nde önemli bir merkez konumuna getirmiştir.

Karaman üzerine yapılmış olan “Vakfiyelerine Göre XVI-XIX. Yüzyıllardaki Karaman Vakıflarının Tahlili” adlı tez çalışmasının; sosyal, kültürel, ekonomik, hukuki ve demografik sonuçlarının şehir tarihi araştırmaları açısından yeni bakış açıları kazandırması amaçlanmıştır.

KAYNAKLAR

1- ARŞİV VESİKALARI

Vakfiye Defterleri: Vakıflar Genel Müdürlüğü Vakıf Kayıtlar Arşivi (VGMA)

<u>Defter-Sayfa- Sıra</u>	580- 165-80
372-286-26	580-247-119
386-39-4	587 -143- 178
480-129-19	587-207-253
484-458-46	589-31-52
484-425-40	589-59-98
578-215-66	591-151-145
579-722-300	591-73-74
579-8-6	591-102-101
580-330-172	591-57-53
580 -303-151	592-121-103
580-299-147	
580-295-144	<u>Defter-Sayfa- Sıra</u>
580-255-124	601-100-112
580- 210-97	
601-1	2176-457-747
602-283-480	2176-468-759
605-162-229	2176-474-766
608-107-128	2176-486-779
614-33-14	2176-498-797
734- 56-33	2176-510-803
735-58-27	2176-512-806
739-130-64	2176-519-811
2176-586-865	2176-611-889
2176-596-871	2176-584-862
2176-405-704	
2176-445-737	
2176-446-738	

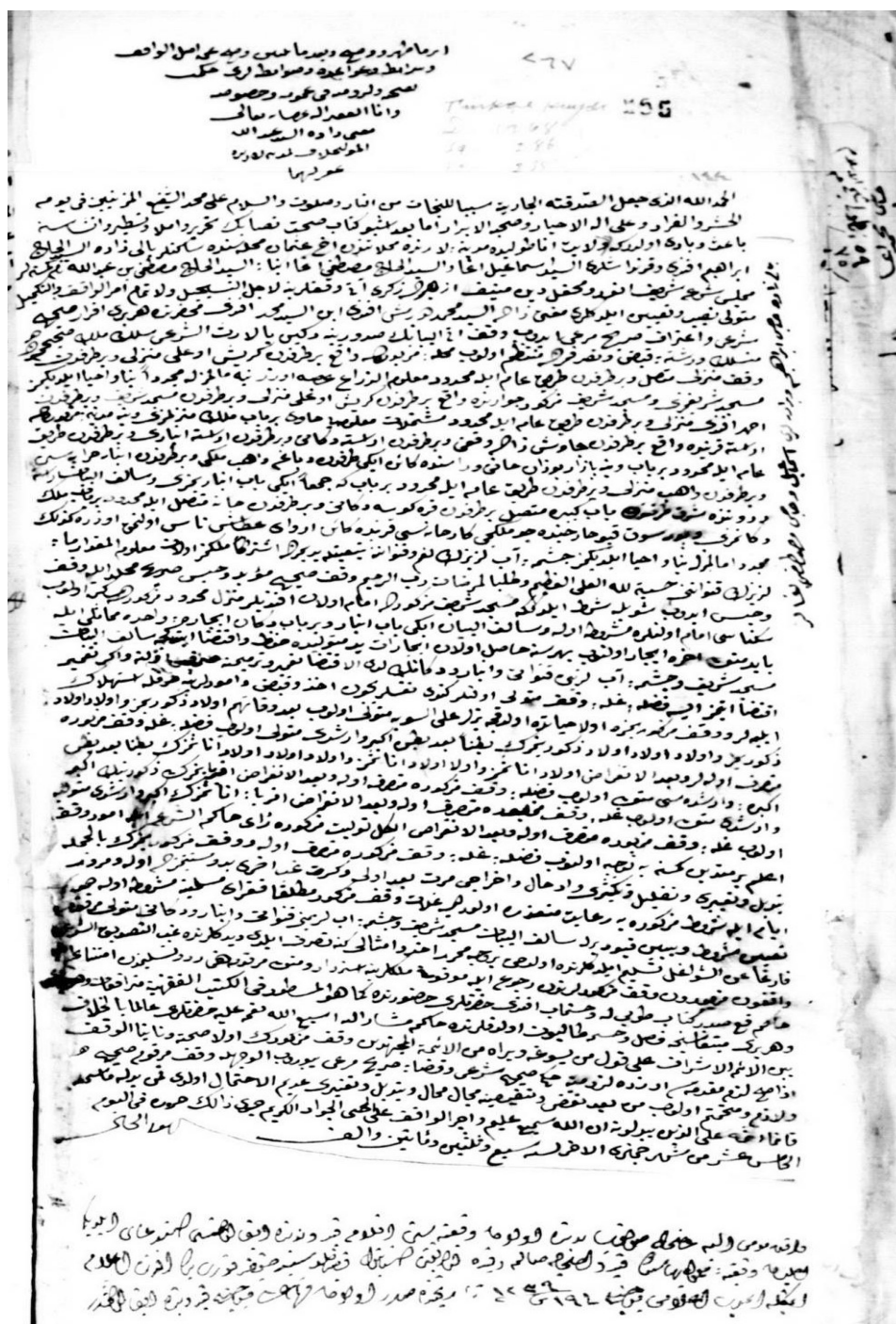
2- KAYNAK VE ARAŞTIRMA ESERLER

- Aköz, A. (1988). *16. Yüzyılın sonu ile 17. yüzyılın başlarında Karaman*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Alkan M. (2006). Uşak para vakıfları, *Belleten*, 258, 743-774
- Alkan M. (2014). Adana vakıfları. Ankara: Türk Tarih Kurumu, 274
- Alkan, M. (2007). Türk tarihi araştırmaları açısından vakıf kayıtlar arşivi. *Vakıflar Dergisi*, Ankara. 30, 5
- Ateş, İ(1982). Vakıflarda eğitim hizmetleri ve vakıf öğrenci yurtları, *VD*. Ankara. 14, 31
- Barkan, Ö.L. (1942). Osmanlı imparatorluğunda bir iskan ve kolonizasyon metodu olarak vakıflar ve temlikler, *Vakıflar Dergisi*, Ankara. 2, 294-295
- Başol, S.(2008). *Kentleşme, ekonomi ve sosyal hayat yönleriyle 17. yüzyıl bursa vakıfları*. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara, 44
- Bayartan, M.() Osmanlı şehirlerinde vakıflar ve vakıf sisteminin şehre kattığı değerler, <http://journals.istanbul.edu.tr/iuoba/article/view/1023009078/0>, adresinden 10 Mart 2015’de alınmıştır.
- Berki, Ş.(2006). Vakıfların gördüğü çeşitli hizmetler. *VD*. 6, 85
- Cengiz, A.(2014). *Karaman tarihi*. Konya: Çizgi Kitabevi.
- Çağatay, N.(2006). Osmanlı imparatorluğunda riba - faiz konusu para vakıfları ve bankacılık.VD., 9, 47
- Çetin, A. (2012), Tilavet. *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, İstanbul. 41, 155
- Çoraman M.(2011). *280 numaralı Karaman şerhiye sicili*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyon.
- Demirel, Ö. (2000). *Sivas şehir hayatında vakıfların rolü*. Ankara: 81
- Denktaş, M.(1995). Karaman'daki klasik devir Osmanlı yapıları. *Vakıflar Dergisi*, 25, 125
- Denktaş, M.(2000). *Karaman çeşmeleri*. Kayseri: Kıvılcım Yayınları, 10.
- Döndüren, H.(2004) . Mesken, *DİA*. Ankara, 29., 316
- Erten, H.(2001). *Konya şer’iyye sicilleri ışığında ailenin sosyo-ekonomik ve kültürel yapısı*. Kültür Bakanlığı Yayınları..Ankara, 26
- Gökbilgin, M.T.(2006). XVI. asırda Karaman eyaleti ve Lârende (Karaman) vakıf ve müesseseleri. *Vakıflar Dergisi*, Ankara.,7, 29.
- Göyünç, N.(1991). Vakıf tesisinde devletin katkısı, *Osmanlı Araştırmaları*, 11, 124, İstanbul.

- Güler M. (2013). Osmanlı Devletinde Vakıflar ve Vakıf Müessesesi.). *Osmanlı teşkilat tarihi el kitabı* (Editör Gündüz, T.). Ankara: Grafiker Yayınları, 322-323.
- Gümüüşçü, O.(2001). *XVI. yüzyıl Larende (Karaman) kazasında yerleşme ve nüfus*. Ankara: TTK, 38
- İpşirli, M.(1994). Ehl-i örf. *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, İstanbul.10, 519
- İpşirli, M.(2000). İlmîye. *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, İstanbul. 22, 141
- Kahraman, S. A. – Dağlı, Y.(2012). *Evliya Çelebi Seyahatnâmesi*, YKY, 3. Baskı, İstanbul.
- Kahraman, S. A. (2009). 16. yüzyıl başlarında Karaman vilayeti vakıfları, *Kayseri Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları* No:64
- Keleş, H. (2001).Vakfiyelere göre 15. yüzyılda Bursa’da imar faaliyetleri *G.Ü. Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Ankara. 21(1), 177
- Keleş, H.(2001). Osmanlılarda 19. yüzyıldaki para vakıflarının işleyiş tarzı ve iktisadî sonuçları üzerine bir çalışma., *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Ankara. 21(1) , 190
- Keleş, H.(2006). *Erzurum vakıfları*. Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık
- Kodaman, B.(1999). *Abdülhamid devri eğitim sistemi.*, TTK, Ankara.
- Konyalı, İ. H.(1967).*Abideleri ve kitabeleri ile Karaman tarihi*. İstanbul: Baha Matbaası.
- Köprülü, F.(1942).Vakıf müessesesinin hukuki mahiyeti ve tarihi tekamülü. *Vakıflar Dergisi*, Ankara. 2,22
- Kuran, A.(1969). Karamanlı medreseleri. *Vakıflar Dergisi*, Ankara. 8, 209-210.
- Nuri, M P.(1979). *Netayic ’ül- vukuat*, (Sadeleştiren: Neşet Çağatay), Ankara: TTK, 1-2.
- Orbay, K.(2005). Vakıfların bazı arşiv kaynakları. *Vakıflar Dergisi* 29, 31
- Önkal, A.-Bozkurt, N.(1993). Cami. *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, İstanbul, 7, 46
- Öz, M.(2007). Reaya. *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, İstanbul 34, 490.
- Sami, Ş.(1996). *Kamus-ı Türki*. İstanbul: Çağrı Yayınları.
- Sümer, F.(2001). Karamanoğulları. *Diyanet İslam Ansiklopedisi* , 24, 455-457.
- Şikâri.(1946).*Karamanoğulları tarihi*. Konya: Yeni Kitap Basımevi, 112.
- Şikari.(2005). *Karamannâme*. (Hazırlayanlar: Metin Sözen, Necdet Sakaoğlu). Karaman: Karaman Valiliği-Karaman Belediyesi, 238.
- Tansel, S.(1985), *Fatih Sultan Mehmed’in siyasi ve askeri faaliyetleri*. Ankara: TTK, 281.

- Tunçel, M.(2001). Karaman. *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, 24, 444.
- Uzluk, F.N.(1958). *Fatih devrinde Karaman eyaleti vakıfları fihristi*. Ankara: Vakıflar Umum Müdürlüğü Neşriyatı.
- Uzunçarşılı, İ. H. (1998). *Osmanlı Devletinin ilmiye teşkilatı*. Ankara: TTK.
- Ülken, H.Z.(2006). Vakıf sistemi ve Türk şehirciliği. *Vakıflar Dergisi*, 9,32.
- Yediyıldız, B. XVIII. asır Türk vakıflarının iktisadi boyutu, 6-7.
- Yediyıldız, B.(1984). Sosyal bütünleşme açısından Türk vakıfları. *Vakıf Haftası Dergisi*, 1, 2-3.
- Yediyıldız, B.(1989). İslamda vakıf, *DGBİT*, İstanbul: Çağ Yayınları, 14,28-43.
- Yediyıldız, B.(2003). *XVIII. yüzyılda Türkiye 'de vakıf müessesesi*. Ankara: TTK.
- Yücel, Y.,Sevim A.(1990) *Türkiye tarihi*1-2. Ankara: TTK.
- Yücel, Y.,Sevim A.(1991). *Klasik dönemin üç hükümdarı Fatih-Yavuz-Kanuni*. Ankara: TTK.

EKLER

Ek-2. XVI-XIX. Yüzyıl Karaman Vakıf Fotoğrafları

Nuh Paşa câmî

Nuh Paşa Câmî

Mader-i Mevlana Câmî(Aktekke)

Mader-i Mevlana

Arapzâde Câmî ve Darülhüffazı

Zeynel Ağâ Câmî

Fotoğraflar: Serpil ASAR

Ek-3. Karaman Vakfiye Listesi

T.C.							
BAŞBAKANLIK							
VAKIFLAR GENEL MÜDÜRLÜĞÜ							
BELGE LİSTESİ							
Belge Türü :	Vakfiye						30/10/2014
İl :	Karaman						
Belge Türü	Belgeyi Veren Makam	Belge Tarihi	Arşivdeki Yeri			Kayıt No	Vakfın Adı
Vakfiye		01/01/0001 - Hicri	Defter No=559/0	Sayfa No=0002	Sıra No=		Derviş Bey bin Arslan
Vakfiye	Karaman (Larende) Kadılığı	01/05/0745 - Hicri	Defter No=579/0	Sayfa No=0363	Sıra No=0159	7037/1	Halil Bey bin Mahmud bin Karaman
Vakfiye	Karaman (Larende) Kadılığı	10/05/0766 - Hicri	Defter No=579/0	Sayfa No=0361	Sıra No=0158	4023/2	Alaeddin Bey bin Halil Bey
Vakfiye	Karaman (Larende)	01/01/0769 - Hicri	Defter No=579/0	Sayfa No=0360	Sıra No=0157	7037/2	Halil Bey bin Mahmud bin Karaman
Vakfiye	Karaman (Larende) Kadılığı	10/10/0835 - Hicri	Defter No=2113/0	Sayfa No=0336	Sıra No=0066	5559/2	İbrahim Bey bin Mehmed Bey-Karaman İmareti
Vakfiye	Karaman (Larende) Kadılığı	01/05/0840 - Hicri	Defter No=585/0	Sayfa No=0050	Sıra No=0057	000782	Abdullah el-Murtaza (Ketenci Baba ve Mansur Dede Zaviyeleri)
Vakfiye		20/01/0841 -	Defter	Sayfa	Sıra No=0836		Sinanuddin Yusuf Bey bin Savcı Bey

		Hicri	No=2176/0	No=0562			(Sinanuddin Mescidi)
Vakfiye	Karaman (Larende) Kadılığı	29/09/0851 - Hicri	Defter No=2113/0	Sayfa No=0352	Sıra No=0066/6		İsfehanşah bin Sıddık (İbrahim Bey bin Mehmed Bey Vakfına mülhak)
Vakfiye		01/06/0865 - Hicri	Defter No=2176/0	Sayfa No=0462	Sıra No=0751		Bedreddin Mahmud bin Bahşayış (Hoca Mahmud Camii)
Vakfiye		30/03/0896 - Hicri	Defter No=484/0	Sayfa No=0357	Sıra No=0032		Mehmed Bey bin Yusuf (Foni Çifliği)
Vakfiye		20/01/0900 - Hicri	Defter No=2176/0	Sayfa No=0542	Sıra No=0823		Piri Halife bin Abid Çelebi (Şeyh Alaeddin Rumi Camii ve Tekkesi)
Vakfiye		29/04/0903 - Hicri	Defter No=2176/0	Sayfa No=0530	Sıra No=0818		Şemseddin Ahmed
Vakfiye		10/09/0919 - Hicri	Defter No=2176/0	Sayfa No=0596	Sıra No=0871		Bali Bey Abdullah (Bali Bey bin Abdullah)
Vakfiye		05/07/0934 - Hicri	Defter No=2176/0	Sayfa No=0611	Sıra No=0889		Vakfiye (Molla Fenari Mescidi)
Vakfiye		29/03/0935 - Hicri	Defter No=2176/0	Sayfa No=0584	Sıra No=0862	000928	Abdurrahman
Vakfiye		01/09/0949 - Hicri	Defter No=2176/0	Sayfa No=0519	Sıra No=0811		Mustafa bin İsrail (Molla Fenari Mescidi Mülhakatından)
Vakfiye	Anadolu Kazaskerliği	20/02/0954 - Hicri	Defter No=608/1	Sayfa No=0107	Sıra No=0128		Fethullah Efendi ve Sunullah Efendi bin Pir Ahmed

							(Kale Camii) ²⁹³
Vakfiye	Karaman (Larende) Kadıılığı	30/03/0955 - Hicri	Defter No=2176/0	Sayfa No=0405	Sıra No=0704		Mansur Dede bin Ketenci Baba (Mansur Dede bin Kettani Baba)
Vakfiye	Karaman (Larende) Mahkemesi	01/07/0958 - Hicri	Defter No=605/0	Sayfa No=0161	Sıra No=0229	1176	Ahmed Bey (Erdoğdu Bey)
Vakfiye	Karaman (Larende) Mahkemesi	10/10/0968 - Hicri	Defter No=484/0	Sayfa No=0425	Sıra No=0040		Muslihiddin Efendi bin İbrahim
Vakfiye		05 12 1005 - Hicri	Defter No=2176/0	Sayfa No=0445	Sıra No=0737		Nuh Paşa bin Mahmud
Vakfiye		10/01/1024 - Hicri	Defter No=2176/0	Sayfa No=0446	Sıra No=0738		Ahmed Çavuş bin Budak
Vakfiye	Karaman (Larende) Kadıılığı	23/10/1030 - Hicri	Defter No=2176/0	Sayfa No=0486	Sıra No=0779		Mustafa Bey (Mustafa Bey bin Halil)
Vakfiye		10/01/1031 - Hicri	Defter No=2176/0	Sayfa No=0512	Sıra No=0806		Ramazan bin Mehmed (Ramazan Çavuş Mescidi)
Vakfiye		29/06/1059 - Hicri	Defter No=2176/0	Sayfa No=0468	Sıra No=0759		Ali Ağa bin Murad (Ali Ağa Camii)
Vakfiye	Karaman (Larende) Kadıılığı	28/10/1111 - Hicri	Defter No=734/0	Sayfa No=0056	Sıra No=0033		Şaban bin Mustafa (Şaban Çavuş bin Mustafa)
Vakfiye		10/08/1112 - Hicri	Defter No=480/0	Sayfa No=0129	Sıra No=0019		Hasan Efendi bin Abdullah
Vakfiye	Karaman (Larende) Kadıılığı	10/03/1141 - Hicri	Defter No=735/0	Sayfa No=0058	Sıra No=0027		İshak bin Safer

²⁹³ Konyalı 316

Vakfiye	Karaman (Larende) Mahkemesi	10/07/1170 - Hicri	Defter No=739/0	Sayfa No=0130	Sıra No=0064		Ahmed bin Hüseyin
Vakfiye	Karaman (Larende) Mahkemesi	30/01/1186 - Hicri	Defter No=484/0	Sayfa No=0458	Sıra No=0046		Zeynelabidin Ağa bin Abdurrahman (Zeynelabidin ve Bostancı Camileri)
Vakfiye	Karaman (Larende) Kadıılığı	10/09/1192 - Hicri	Defter No=591/0	Sayfa No=0057	Sıra No=0053		Şerife Alime Hanım binti Ahmed Ağa (Alime Hanım binti Ahmed Ağa)
Vakfiye		05/04/1201 - Hicri	Defter No=2176/0	Sayfa No=0586	Sıra No=0865	001022	Abdurrahman Efendi bin Mehmed
Vakfiye	Karaman (Larende) Mahkemesi	05/05/1202 - Hicri	Defter No=578/0	Sayfa No=0215	Sıra No=0066	000325	Abdulkadir Ağa bin Osman Ağa (Abdussamed Medresesi)
Vakfiye	Karaman (Larende) Mahkemesi	10/12/1202 - Hicri	Defter No=372/0	Sayfa No=0286	Sıra No=0026	338	Mehmed Efendi bin Mehmed Efendi ve Kardeşi
Vakfiye	Karaman (Larende) Kadıılığı	01/03/1211 - Hicri	Defter No=579/0	Sayfa No=0008	Sıra No=0006		Mehmed Efendi bin Ebubekir Ağa
Vakfiye		15/02/1215 - Hicri	Defter No=2176/0	Sayfa No=0457	Sıra No=0747		Şerife binti Mehmed Salih
Vakfiye	Karaman (Larende) Mahkemesi	23/10/1224 - Hicri	Defter No=386/0	Sayfa No=0039	Sıra No=0004		Musa Efendi bin İsmail
Vakfiye		01/01/1226 - Hicri	Defter No=1223/0	Sayfa No=0153	Sıra No=		İbrahim Edhem Ağa
Vakfiye	Karaman (Larende)	05/02/1227 - Hicri	Defter No=579/0	Sayfa No=0722	Sıra No=0300		Şerife Nesli Kadın binti Mustafa Ağa

	Kadıllığı						
Vakfiye	Karaman (Larende) Kadıllığı	05/10/1229 - Hicri	Defter No=580/0	Sayfa No=0247	Sıra No=0119		Hüseyin Ağa bin Hüseyin Ağa
Vakfiye		05/04/1232 - Hicri	Defter No=2176/0	Sayfa No=0474	Sıra No=0766		Mahmud Efendi bin Mehmed
Vakfiye	Karaman (Larende) Mahkemesi	27/02/1234 - Hicri	Defter No=580/0	Sayfa No=0165	Sıra No=0080		Mahmud bin Hüseyin
Vakfiye	Karaman (Larende) Mahkemesi	27/01/1236 - Hicri	Defter No=580/0	Sayfa No=0210	Sıra No=0097		Mehmed Raşid Ağa
Vakfiye	Karaman (Larende) Mahkemesi	15/06/1237 - Hicri	Defter No=580/0	Sayfa No=0295	Sıra No=0144		İbrahim Efendi bin Mustafa ve Karındaşları
Vakfiye	Karaman (Larende) Mahkemesi	28/02/1238 - Hicri	Defter No=580/0	Sayfa No=0255	Sıra No=0124		Ömer bin Ebubekir
Vakfiye	Karaman (Larende) Kadıllığı	03/11/1238 - Hicri	Defter No=580/0	Sayfa No=0303	Sıra No=0151	2356	Ahmed bin Hüseyin
Vakfiye	Karaman (Larende) Kadıllığı	05/07/1239 - Hicri	Defter No=580/0	Sayfa No=0299	Sıra No=0147		Ahmed bin İbrahim (Ali Semerkandi Camii)
Vakfiye	Karaman (Larende) Mahkemesi	21/11/1241 - Hicri	Defter No=580/0	Sayfa No=0330	Sıra No=0172	1184	Ahmed Kadı Bey bin İsmail (Ahmed Ağa Dershanesi ve Mescidi)
Vakfiye		01/01/1244 - Hicri	Defter No=563/0	Sayfa No=0011	Sıra No=		Mahmud Efendi bin Mehmed
Vakfiye		07/03/1250 - Hicri	Defter No=2176/0	Sayfa No=0510	Sıra No=0803		Mehmed Arif Efendi bin Ebubekir

Vakfiye	Karaman (Larende) Mahkemesi	27/12/1262 - Hicri	Defter No=614/0	Sayfa No=0033	Sıra No=0014	000791	Abdullah Hasib Efendi bin Mustafa
Vakfiye	Karaman (Larende) Mahkemesi	21/11/1289 - Hicri	Defter No=2176/0	Sayfa No=0498	Sıra No=0797		Mustafa Ağa bin Hüseyin
Vakfiye	Karaman (Larende) Mahkemesi	03/04/1291 - Hicri	Defter No=587/0	Sayfa No=0143	Sıra No=0178		Mehmed bin Habib
Vakfiye	Karaman (Larende) Mahkemesi	15/11/1293 - Hicri	Defter No=587/0	Sayfa No=0207	Sıra No=0253		Emine binti Hasan
Vakfiye	Karaman (Larende) Kadıılığı	25/01/1296 - Hicri	Defter No=589/0	Sayfa No=0031	Sıra No=0052	3192	Ali Ağa bin İbrahim
Vakfiye	Karaman (Larende) Kadıılığı	05/06/1297 - Hicri	Defter No=589/0	Sayfa No=0059	Sıra No=0098		Mehmed Ağa bin İbrahim
Vakfiye	Karaman Mahkemesi	19/12/1302 - Hicri	Defter No=601/0	Sayfa No=0001	Sıra No=0001		Ömer Efendi bin İsmail ve Refiki
Vakfiye	Ermenek Mahkemesi	24/04/1307 - Hicri	Defter No=591/0	Sayfa No=0073	Sıra No=0074		Hüseyin bin Halil
Vakfiye	Ermenek Mahkemesi	27/01/1308 - Hicri	Defter No=591/0	Sayfa No=0102	Sıra No=0101		Tevfik Bey bin Edhem Bey
Vakfiye	Karaman Mahkemesi	18/11/1308 - Hicri	Defter No=591/0	Sayfa No=0151	Sıra No=0145		Mehmed bin Hüseyin
Vakfiye	Karaman (Larende) Mahkemesi	15/09/1311 - Hicri	Defter No=592/0	Sayfa No=0121	Sıra No=0103		Mehmed Ağa bin Abdullah
Vakfiye	Gülner Mahkemesi	24/05/1312 - Hicri	Defter No=601/0	Sayfa No=0100	Sıra No=0112		Osman Haydar Efendi bin Mehmed ve Biraderi

Vakfiye	Karaman Mahkemesi	04/03/1316 - Hicri	Defter No=602/0	Sayfa No=0283	Sıra No=0480		Mehmed Efendi bin Abdi (Mehmed Efendi bin Abdullah) (Bucakkışla)
Vakfiye	Karaman Mahkemesi	21/01/1325 - Hicri	Defter No=595/0	Sayfa No=0188	Sıra No=0200		Mustafa İrfan Ağa ve Rufekası (Karaman Boyalı Köyü Camii)
Vakfiye	Evkaf Müfettişliği	28/02/1325 - Hicri	Defter No=596/0	Sayfa No=0175	Sıra No=0154		İbrahim Efendi bin Mehmed
Vakfiye	Ermenek Mahkemesi	08/06/1327 - Hicri	Defter No=605/0	Sayfa No=0217	Sıra No=0296		Haydar Efendi bin Abdullatif (Haydar Efendi bin Mehmed Abdullatif)
Vakfiye	Karaman Kadılığı	29/08/1327 - Hicri	Defter No=603/0	Sayfa No=0044	Sıra No=0068	3872	Ali bin Ali (Yılangözü Köyü Camii)
Vakfiye	Karaman Mahkemesi	11/11/1327 - Hicri	Defter No=602/0	Sayfa No=0014	Sıra No=0018		İbrahim bin Mehmed (İbrahim bin Memiş)
Vakfiye	Karaman Mahkemesi	25/11/1327 - Hicri	Defter No=597/0	Sayfa No=0204	Sıra No=0191		Hasan bin Hüseyin (Karaman Kazımkarabekir Zosta Köyü Camii Nukudu)
Vakfiye	Karaman Mahkemesi	21/05/1329 - Hicri	Defter No=601/0	Sayfa No=0116	Sıra No=0141		Hacı Efendi bin Hüseyin
Vakfiye	Karaman Mahkemesi	10/02/1330 - Hicri	Defter No=604/0	Sayfa No=0198	Sıra No=0284		Seyyid Veli bin Ali (Değle Köyü, Üçkuyu Köyü Camii)
Vakfiye	Karaman Mahkemesi	29/07/1330 - Hicri	Defter No=604/0	Sayfa No=0256	Sıra No=0357		Mehmed bin İbrahim (Kuzören

							Köyü Camii)
Vakfiye		09/08/1332 - Hicri	Defter No=607/0	Sayfa No=0043	Sıra No=0064		Mustafa Efendi bin Mehmed (Karalgazi Köyü Camii)
Vakfiye	Karaman Mahkemesi	19/08/1332 - Hicri	Defter No=607/0	Sayfa No=0217	Sıra No=0324	000653	Abdullah bin Süleyman bin Abdurrahman (Madenşehir Köyü Camii)
Vakfiye	Karaman Kadıllığı	22/05/1333 - Hicri	Defter No=607/0	Sayfa No=0236	Sıra No=0353	3753	Ali Ağa bin İsmail (Ali bin İsmail) (Lale Köyü Camii)
Vakfiye	Karaman Mahkemesi	01/03/1336 - Hicri	Defter No=608/2	Sayfa No=0287	Sıra No=0232		Bekir Sıdkı Efendi bin Haneî Efendi (Kadiri Mescidi)
Vakfiye	Karaman Mahkemesi	25/08/1339 - Hicri	Defter No=1993/0	Sayfa No=0050	Sıra No=0033		Ömer Bey bin Ali Bey
Vakfiye	Karaman Mahkemesi	22/11/1339 - Hicri	Defter No=1993/0	Sayfa No=0051	Sıra No=0034		Mehmed bin Hasan
Vakfiye	Karaman Mahkemesi	21/01/1340 - Hicri	Defter No=1993/0	Sayfa No=0053	Sıra No=0038	000169	Abdülbaki Efendi bin Hüseyin Efendi
Vakfiye		-	Defter No=558/0	Sayfa No=0006	Sıra No=		Mehmed Efendi bin İbrahim
Toplam (80) Kayıt Listelenmiştir.							

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyadı, adı : ASAR, Serpil
 Uyruğu : T.C.
 Doğum tarihi ve yeri : 15/08/1980 Ankara
 Medeni hali : Evli
 Telefon : 0 (505) 577 84 89
 Faks : _
 e-mail : serpilasar06@gmail.com

Eğitim

Derece	Eğitim Birimi	Mezuniyet Tarihi
Yüksek Lisans	Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü	2004
Lisans	Gazi Üniversitesi	2002
Lise	Hacı Bayram İmam-Hatip Lisesi	1997

İş Deneyimi

Yıl	Yer	Görev
2004-2016	MEB	Öğretmen

Yabancı Dil

İngilizce

Yayınlar

XVI-XIX. Yüzyıl Karaman Vakıflarının Hizmet Alanları

Prof.Dr. Hamza KELEŞ - Serpil ASAR Kafkas Dergisi 2015 Cilt:2 Sayı:3

Hobiler

Kitap okumak, müzik dinlemek ve seyahat etmek.

GAZİ GELECEKTİR..

